

Ukraińskie Pismo Podlasia

1 (185) 2023

Cena 6,00 PLN VAT 5%

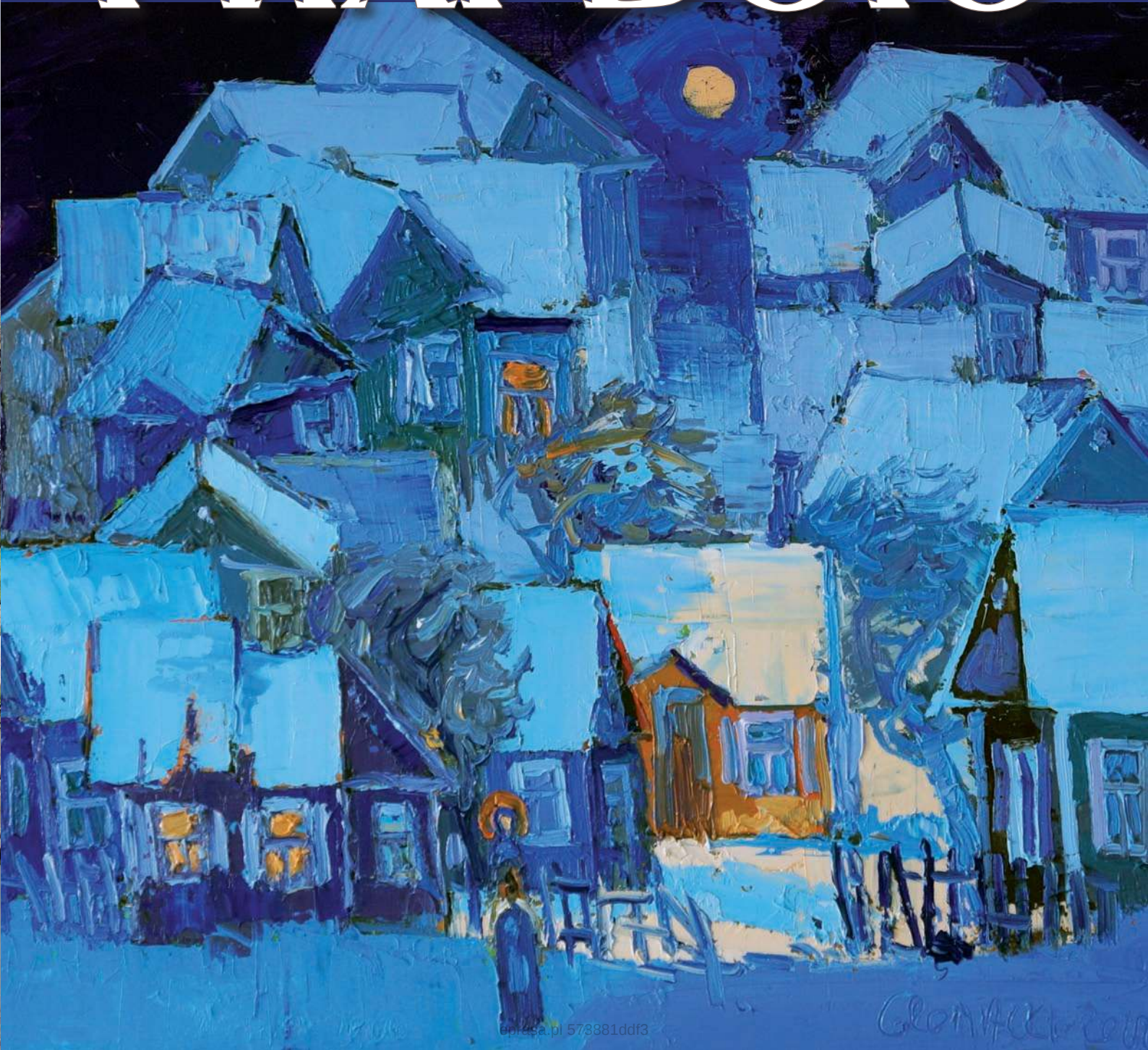

NAD BUHOM

I NARWOJU

www.nadbuhom.pl

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

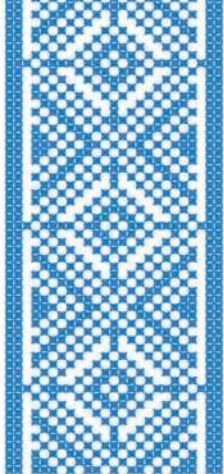

Мова

Пішемо по-свойому

ПУДЛЯСЬКІ ЛІТЕРАТУРНІ КОНКУРС

Твори літературу «ПО-СВОЙОМУ»!

Запрошуєм взяті участь у першум Пудляськум літературнум конкурсові

«Пішемо по-свойому»!

КОНКУРС ДЛЯ ВСІЕХ – І ТИХ МОЛОДШИХ, І СТАРИЕЙШИХ

Напіши віерш, прозу, репортаж або й інакши твуор руодною мовою
– українською пудляською говуоркою і передай організаторові конкурсу:

Пудляські наукови інститут

Біельськ, гул. Кринічна 14,

або пришлі пуочною на адрес:

Podlaski Instytut Naukowy, skr. poczt. 26, 17-100 Bielsk Podlaski

або мейльом: poswojomu@gmail.com

На праці чекаємо до 15 марця 2023 р.

ВСЬО ПРО КОНКУРС ЗНАЙДЕТЕ ТУТ:

www.pninstytut.org/popularyzacziya/pishemo

Незламності — треба нам всім!

Цей «дитячий» малюнок під час останньої «Підляської осені» лежав серед інших предметів виготовлених дітьми з України – на столі у фойє Більського будинку культури, де відбувався фестивальный концерт. Мусив бачити його кожний, хто підійшов до стола, де збиралися кошти для постраждалих від війни, хтось певно дістав його, як подяку за свій докладений «гріш».

Малюнок трагічний, бо ж показує найстрашнішу реальність, в якій може опинитися дитина – війну. Все ж оптимістичний, адже це алегорія духа боротьби за волю, за майбутнє, алегорія України такої, якою вона є, хоч пропагандисти різних націй та держав пробували втовмачити всьому світові, в тому числі й нам (та й самим українським громадянам) її викривлений образ.

Розв'язана з Москви повномасштабна війна мала черговий раз знищити Україну, як простір політичної, національної та інтелектуальної свободи її громадян. Щоб перетворити її у частину простору зневолення, знедолення й моральної деградації, яким – попри пропаганду своєї дutoї величчї й багатства – є сьогоднішня Російська Федерація (та й всі попередні втілення цього спрута були такими). Можна б сказати – нічого нового в історії... На відміну однак від початку XVIII ст. та початку XX ст., коли до захисту перед наїздом сатрапії «білих» царів та «червоних» комісарів вдавалося мобілізувати лише клаптик українського простору, сьогоднішні українці мають у своєму розпорядженні повномасштабну державу та загальне розуміння цього, що вони – нація, а також прагнення перемоги. І ще оптимізм, що прозвучав у словах одного з українських воїнів, Андрія Кривуценка (позивний «Борода»): «Ми йдемо не вмирати за Україну – ми йдемо вбивати за Україну...».

Слова жорсткі і завжди, в нашій чи в якійсь іншій частині світу, знайдуться «пацифісти» і «християни», які стануть переконувати, що треба домовлятися, що треба прощати. Чи можна однак домовитися з кимсь, хто не хоче слухати, бо переконаний, що: «Всех победим, всех убьем, всех ограбим. Все будет так, как мы любим»? Та й щоб по-християнськи прощати, покривдженому треба вижити і дочекати від винуватця покаєння та компенсації за всі завдані моральні і матеріальні шкоди.

Кожна війна, як і всяка інша «криза», колись закінчиться. А як це відбудеться, ніхто наперед не знає, адже через життя йдемо по суті спиною до свого майбутнього, бачучи лише минуле. Тому загрози і небезпеки, як це показали останні роки, можуть виринути зовсім несподівано. Тому незламності треба нам всім, бо навіть у мирному існуванні, тобто без війни палаючої прямо на нашій вулиці, приходиться не раз переконуватися, що все життя є боротьбою: між совістю і страхом, між благородним прагненням та відчуттям слабості, між...

РеД.

НАД БУГОМ І НАРВОЮ NAD BUHOM I NARWOJU

№ 1 (185) ЗИМА 2023 ❁ Nr 1 (185) ZIMA 2023

ЗМІСТ НОМЕРА ❖ SPIS TREŚCI

Пори українського року	2
(я), Новорічна зустріч Президентського подружжя	3
Ju. Hawryluk, <i>Kniaź Jarosław i czarne Antonij – bohaterzy naszych ruskich dziejów</i>	5
L. Łabowicz, <i>Wieści nie tylko z podlaskich miast i wsi</i>	8
K. Kościwicz, <i>W Czeremsi – Małanka z "Czeremszynoju"</i>	11
I. Парнікоза: <i>На півночі височів у тумані історії і вбив до себе таємничий Дорогичин</i>	12
C. Савчук, <i>Згадуючи недавнє: Кліщелівські гончарі</i>	17
Д. Сафронов, <i>Будда, дивись! Ми в пеклі!</i>	20
J. Plewa, <i>Guorne, Duolne i Bielszczyszna na mapie z końca XVIII wieku</i>	24
Ju. Hawryluk, <i>Obraz prawosławnej sieci parafialnej nad Bugiem i Narwią u schyłku XIX w. Parafia Boćki</i>	26
Л. Лабович, <i>Про нашу мову просту – непросту</i>	30

РеД., <i>Карти по-козацькому</i>	31
W. Sosna, <i>Rynek w Biłsku u czterech</i>	33
ReD., <i>Kadry z biłskowoho rynku</i>	34
Л. Лабович, <i>Прилітає чорні ворон чисту воду німі</i>	35
Ю. Юрдига, <i>Лист до мамі</i>	36
Ju. Hawryluk, <i>Hore nasze hore, jak na swiety żyty?</i>	37
ред., <i>З організованого життя над Бугом і Нарвою</i>	40

НАША ОБКЛАДИНКА

Данило Громацький: Моє Підляшшя. «Сині теревені». Daniel Gromacki: *Moje Podlasie. „Niebieskie bajdurzenie” (olej na płótnie 60x70)*. Що ж вдієш – зима на Підляшші все більш стає присутньою лише у пам'яті та на картинах і фотографіях, адже, коли навіть і з'явиться, з морозом і снігом, то швиденько зникає, залишаючи нам дезорієнтацію, чи то вона вже була, чи однак ще буде. Але ж – яка б зима не була, то весна й так до нас прийде – з зеленню, цвітінням і солов'їними піснями. Але поки ще, як календарно, так і астрономічно зимова пора, то гляньмо на те, як котрогось року у січні виглядав Райськ – збоку Орехвичів дивившись (с. III), а в лютому – одна із гарніших хат у Чижках (IV). Фото Ю. Гаврилюка.

ПОРИ УКРАЇНСЬКОГО РОКУ

Графіки з Календаря «Українського Самостійника» на 1951 рік

Зима

Астрономічна: 21-22 грудня – 20-21 березня
Календарна: грудень, січень, лютий

Пора Різдвяних свят і колядувань, традиційно пора праці в господарстві (обмолоти), а також заготовки дров з лісу та справляння весіль

Зимою народилися *Леся Українка* (25 лютого 1871) і *Василь Білокозович* – перший народний поет Північного Підляшся, якого україномовні твори були опубліковані (14 грудня 1899)

Проголошено державну самостійність *Української Народної Республіки* (22 січня 1918) та *Акт Злуки* – об'єднання УНР і Західноукраїнської НР (22 січня 1919)

Засновано *Підляський відділ Об'єднання українців у Польщі* (23 грудня 1990)

Українські зимові події:
Колядування

Весна

Астрономічна: 20-21 березня – 20-21 червня
Календарна: березень, квітень, травень

Пора Великодніх свят і традиційно пора праці в полі – посів ярини, садіння картоплі і городовини, доглядання дерев у садах

Народилися *Тарас Шевченко* (9 березня 1814) і *Микола Костомаров* (16 травня 1817)
Весною засновано *Українську Центральну Раду* (17 березня 1917) та *Союз українців Підляшся* (22 березня 1992)

Весною був відкритий *пам'ятник Борцям за Україну в Дубинах* (24 травня 1931 р.)

Весною відбувся перший український рейд молоді «Підляшши» (квітень 1983)

Українські весняні події:
Конкурс української пісні «З підляської криниці» з гала-концертом лауреатів «На Миколу» у скансені в Козликах над Нарвою

Літо

Астрономічне: 20-21 червня – 22-23 вересня
Календарне: червень, липень, серпень

Традиційно пора найбільш інтенсивної праці в полі – жнив, під час яких збирали зернові культури (жито, пшениця, ячмінь, овес, гречка, просо)

Народилися *Пантелеймон Куліш* (7 серпня 1819) й *Іван Франко* (27 серпня 1856)

Літом проголошено *Незалежність України* (1991)

Літом у Кліщелях засновано перший на Північному Підляшші гурток *Українського суспільно-культурного товариства* (2 червня 1957) та *Підляський науковий інститут* (17 серпня 2017)

Українська літня імпреза: «На Івана, на Купала» в урочищі Бахмати коло с. Дубичі Церковні (перша субота після свята Петра і Павла)

Осінь

Астрономічна: 22-23 вересня – 21-22 грудня
Календарна: вересень, жовтень, листопад

Традиційно пора збирання картоплі, городовини і саживини та справляння весіль
Осіню проголошено *Українську Народну Республіку* (20 листопада 1917)

Народилися *Іван Котляревський* (9 вересня 1769) і *Микола Янчук* – перший письменник Південного Підляшся, якого україномовні твори були опубліковані (29 листопада 1859) та *Михайло Грушевський* (29 вересня 1866)

У Більську з друку вийшло перше число «НБІН» (1991) та почалося навчання української мови (1995)

Українські осінні події:
«Джерела» – Українські традиції і трансформації, Фестиваль української культури на Підляшші «Підляська осінь» та Підляська українська наукова конференція

Новорічна зустріч ПРЕЗИДЕНТСЬКОГО ПОДРУЖЖЯ

25 січня 2023 року відбулася у Варшаві традиційна Новорічна зустріч Президента Республіки Польща Анджея Дуди та Дружини з представниками Церков і релігійних організацій та представниками національних і етнічних меншин у Польщі.

До Президентського палацу прибули предстоятелі та представники Церков і різних віросповідань у Польщі, а також представники окремих національних та етнічних меншин, які є членами Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин. Українську громаду в Польщі представляв директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович, який є також співголовою Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин та представником української меншини у цій комісії. На зустрічі присутні були представники лемків: д-р Мирослава Ко-

пистянська та проф. Стефан Дудра, які також є членами Спільної комісії уряду та меншин. Православну Церкву представляв архієпископ Вроцлавський і Щецинський Юрій, а також кількохособова делегація духовен-

ства та мирян, у складі якої були зокрема о. митр. прот. д-р Дорофей Савицький, о. прот. д-р Андрій Левчак та декан Богословського факультету Християнської богословської академії проф. Юрій Остапчук.

За традицією з промовою до присутніх звернувся президент Анджей Дуда. Згодом виступали: голова Єпископату Польщі архієпископ Станіслав Гондецький, голова Польської єкуменічної ради єпископ Анджей Малицький, головний рабин Польщі Міхаель Шудріх, голова Мусульманського релігійного союзу в Республіці Польща муфті Томаш Міськевич та співголова Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин Григорій Купріянович (на фото).

Під час зустрічі виступав Ясногірський хор хлопчиків і чоловіків «Pueri Claromontani» з Ченстохови. Цьогорічна зустріч Президентського подружжя з представниками Церков та меншин вперше після пандемії відбулася, як і раніше, у ширшій формі.

(я)

Фотографії: www.prezydent.pl

Wkraczamy więc w Nowy Rok w nastroju smutku i zadumy

Wystąpienie Współprzewodniczącego Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych Grzegorza Kuprianowicza na spotkaniu noworocznym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy wraz z Małżonką z przedstawicielami Kościołów i związków wyznaniowych oraz mniejszości narodowych i etnicznych 25 stycznia 2023 roku

Wielce Szanowny Panie Prezydencie wraz z Małżonką, Eminencje, Ekscelencje – zwierzchnicy i przedstawiciele Kościołów i związków wyznaniowych, Dostojne Panie i Panowie Ministrowie, Szanowni Państwo, nikt z nas 12 miesięcy temu nie przypuszczał, że rozpoczyna się rok, którzy przyniesie tak wiele zła i śmierci. Nikt nie przypuszczał, że w sercu Europy możliwa jest tak brutalna wojna, jak ta, którą otwarcie już 336. dzień prowadzi putinowska Rosja przeciwko Ukrainie.

Wkraczamy więc w Nowy Rok w nastroju smutku i zadumy. Ten nastrój trafnie oddają słowa wielkiego autorytetu światowego Prawosławia – Jego Świątobliwości Patriarchy Konstantynopola Bartłomieja, który niespełna rok temu gościł w Polsce na zaproszenie Pana Prezydenta. Zwracając się do narodu ukraińskiego, mówił on niedawno:

„Niestety, w tym roku przesłanie dobrej nowiny o Bożym Narodzeniu rozbrzmiewa obok zgiełku wojny i szczyku broni w naszej ojczyźnie, która ponosi straszne konsekwencje prowokacyjnej i niesprawiedliwej inwazji. Ta wojna, wywołana agresją Federacji Rosyjskiej w lutym ubiegłego roku, jest najgorszym europejskim kryzysem geopolitycznym i humanitarnym od momentu zakończenia drugiej wojny światowej, negatywnie wpływającym na środowisko i społeczeństwo na całym świecie”.

Jako mniejszości szczególnie głęboko rozumiemy, do czego prowadzi mowa nienawiści, negowanie prawa innego człowieka do własnej tożsamości, języka, kultury, państwa. To właśnie jest przyczyną tej wojny. Bo przecież celem Putina jest nie tylko odbudowa imperium czy poszerzenie granic. Jak wielokrotnie podkreślał, neguje on sam fakt istnienia narodu ukraińskiego i jego prawo do posiadania własnego państwa, więc celem tej wojny jest po prostu zniszczenie ukraińskiego państwa, narodu, kultury, języka.

Odmienny model wzajemnych relacji prezentuje cywilizowany świat, odwołujący się do idei praw człowieka i dziedzictwa europejskiego. To model poszanowania praw jednostki, praw narodów i praw mniejszości. Stąd nieakceptowalne i niezrozumiałe jest dla nas, że jedna z mniejszości narodowych w Polsce – mniejszość niemiecka – nadal poddawana jest prawnej i faktycznej dyskryminacji w kwestii nauczania języka mniejszości.

W Nowy Rok wkraczamy z niepokojem wynikającym także z sytuacji ekonomicznej. Narusza ona poczucie stabilności nas wszystkich. W szczególności budzi to obawy mniejszości, ponieważ gdy nie zbudujemy dzisiaj mostu, drogi czy budynku, będziemy to mogli zrównoważyć, budując je za 5 czy 10 lat, jeśli natomiast naruszone zostanie zachowanie ciągłości przekazu kulturowego: języka, dziedzictwa, tradycji, to skutki tego mogą być nieodwracalne i spowoduje to zniknięcie unikalnych zjawisk kulturowych, które są wielkim dziedzictwem Rzeczypospolitej i całej Europy.

Kończąc, chciałbym – jako obywatel Rzeczypospolitej narodowości ukraińskiej wyznania prawosławnego – skierować do Pana, Panie Prezydencie, jako głowy państwa, słowa wdzięczności za to wielkie wsparcie, jakiego udziela Rzeczpospolita Polska i Pan osobiście dla Ukrainy i narodu ukraińskiego w tym dramatycznym i decydującym momencie jego dziejów. Proszę przyjąć wielkie podziękowanie dla państwa polskiego, całego społeczeństwa, samorządów, środowisk pozarządowych (w tym mniejszościowych) za wielką gościnność i przyjęcie pod swój dach milionów uchodźców wojennych z Ukrainy, którzy właśnie w bratniej Polsce znaleźli ratunek przed rosyjskimi bombami i rakietami, znaleźli miejsce spokoju i wytchnienia. To piękny znak ludzkiej solidarności wpisujący się w polską tradycję Solidarności. Z całego serca: Дякую!

Życzę Panu Prezydentowi wraz z Małżonką, wszystkim zebranym, aby Nowy Rok przyniósł nam pokój. Ten pokój musi być w każdym z nas. Jak aktualnie brzmią słowa modlitwy sprzed ponad tysiąca lat napisane przez jednego z najwybitniejszych przedstawicieli kultury ormiańskiej – św. Grzegorza z Nareku, a właśnie dzisiaj przypada dzień jego pamięci w Ormiańskim Kościele Apostolskim:

„Wznoszę modły moje i błagania,
Życie w pokoju racz mi dać, Panie,
Mnie, który trudzę się marnie na niwie znikomości,
Ty, któryś cały zawarty we wszelkim stworzeniu ziemskim,
Któryś wielbiony przez wszystkich na tym padole stwórz”.

Panie Prezydencie wraz z Małżonką, niech ten Nowy Rok przyniesie więc pokój, niechaj prowadzi Ukrainę – wraz z jej przyjaciółmi i sojusznikami – do zwycięstwa w tej nierównej walce z najeżdźcą, niechaj pozwoli na wypracowanie lepszego, nowego modelu bezpieczeństwa w Europie i na świecie, gwarantującego także prawa mniejszości. W imieniu mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym chciałbym życzyć Panu Prezydentowi wraz z Małżonką wszelkiego dobra i Bożego błogosławieństwa. Życzę, aby Nowy 2023 Rok przyniósł nam wszystkim rozwiązanie problemów, a przede wszystkim wzajemne zrozumienie oraz Wiarę w Dobro, Miłość i Nadzieję.

* Fragment Modlitwy dwudziestej trzeciej z „Księgi śpiewów żałobliwych” św. Grzegorza z Nareku w tłumaczeniu Witolda Dąbrowskiego.

Артур Орлюнов: Князь Ярослав Мудрый
Artur Orłonow: Książę Jarosław Mądry

zną i jedzą stawę dowoli, tak i on. Ojciec bowiem jego Włodzimierz, ziemię zaorał i spulchnił, to znaczy chrztem świętym oświecił, a ten wielki książę Jarosław, syn Włodzimierzowy, zasiał słowami ksiąg serca wierzących, a my żniemy, przyjmując z nich naukę”.

Dziełem Jarosława była też rozbudowa Kijowa, o którym niemiecki kronikarz pisał, że „konkuruje z konstantynopolskim sceptrem” – w stołecznym ruskim grodzie stały kolejne wspaniałe gmachy, wzorowane na budowach Konstantynopola, zaś największym osiągnięciem budowniczych i artystów było ukończenie i ozdobienie soboru Sofijskiego (Mądrości Bożej), o którym metropolita Ilarion twierdził, iż świątynia ta „jest godna podziwu i sławna wśród wszystkich otaczających krajów, gdyż inna [taką] nie znajdzie się na całej północy ziemi, od wschodu do zachodu”. Zachwyty wzbudzała nie tylko wielkość i wspaniałość bryły cerkwi, podzielonej na pięć naw i zwieńczonej 13 kopułami (maksymalna liczba, na którą pozwalają kanony), ale też bogactwo wnętrza. Centralny ołtarz i kopuła ozdobione zostały mozaikami, które w większości zachowały się do dziś.

Kniaz Jarosław i czerneć Antonij — bohaterzy naszych ruskich dziejów

Gdy wiosną 1983 roku odbywał się pierwszy rajd młodzieży ukraińskiej „Pudlasze”, był on łączony z rocznicą koronacji Daniła Romanowicza na króla Rusi – wydarzenie to miało miejsce w 1253 roku w Drohiczynie, więc ten nadbużański gród, podobnie jak Mielnik (tu nasz władca modlił się w miejscowej cerkwi), znalazł się na rajdowej trasie. Ale przeglądając katalog pamiętnych dat i jubileuszy, które w bieżącym roku obchodzone są w Ukrainie na szczeblu państwowym, znajdujemy bardziej okrągłą rocznicę dla naszej pierwszej krajoznawczej i integracyjnej wędrownicy – odbyła się ona w 1000-lecie urodzin dwóch wybitnych postaci XI-wiecznej Rusi-Ukrainy: wielkiego księcia kijowskiego Jarosława Mądrego i św. Antonija, założyciela Monasteru Peczerskiego, którzy wg najnowszych ustaleń historyków przyszli na świat w 983 roku.

Właśnie w jednej z *monaszych kelij Peczerskoji obiteli* żył i tworzył podstawy naszej historiografii *litopiseć* Nestor, który we wzniosłych słowach oceniał okres panowania kniazia Jarosława:

„I za jego władania zaczęła się w Rusi mnożyć i rozszerzać wiara chrześcijańska, i czerńcy [mnisi] zaczęli się mnożyć, i monastery zaczęły się pojawiać. I wielbił Jarosław cerkiewne ustawy, i popów lubił on wielce, a ponad wszystko kochał czerńców. I do ksiąg miał skłonność, czytając często i w dzień, i w nocy. I zebrał on pisarzy licznych, i tłumaczyli oni księgi z greki na język słowiański i Pismo, i spisali wiele ksiąg. I nabył on księgi, którymi uczą się ludzie wierzący i cieszą się nauką słowa Bożego. Bo jak kto bądź ziemię zaorze, a drugi zasieje, a inni

wały się do dziś. Najbardziej znana jest mozaika w górnej części apsydy ołtarza, przedstawiająca pełną majestatu postać Bogurodzicy z rękami uniesionymi w modlitewnym geście. Poniżej znajdują się kompozycje przedstawiające komunie apostołów oraz Ojców Cerkwi. Bogato ozdobione wnętrze metropolitalnej świątyni i dzisiaj robi ogromne wrażenie, które bardzo trafnie scharakteryzował jeden z historyków: „Przestąpiwszy próg Sofii, od razu trafiacie pod władzę jej wielkości i blasku. Majestatyczne rozmiały wewnętrzne przestworu, wspaniałe mozaiki i freski ujarzmiają swoją doskonałością, zanim zdążycie ogarnąć okiem i myślą wszystkie detale i zrozumieć to wszystko, co chcieli przekazać twórcy tego największego dzieła architektury i malarstwa”.

Stworzone przez Włodzimierza i umocnione przez jego syna Jarosława kijowskie państwo ruskie, obejmujące przestrzeń około 800 tys. km², stało się jedną z największych ówczesnych potęg. Znalazło to odbicie m.in. w licznych związkach rodzinnych z panującymi dynastiami Europy, co w średniowieczu było głównym świadectwem prestiżu danego państwa i jego władców, a w przypadku państw niedawno ochrzczonych świadczyło o ich uznaniu za pełnoprawnych członków chrześcijańskiej rodziny narodów. Owocem prowadzonej z rozmachem polityki matrymonialnej Jarosława Mądrego, ożenionego z córką króla szwedzkiego, było wejście w związki rodzinne z władcami Polski, Norwegii, Danii, Węgier, Francji, a także niemieckimi rodami arystokratycznymi, przez co kijowski książę często jest nazywany przez historyków teściem Europy. Nie moż-

Ikona z wizerunkiem swjatocho prepodobnoho Antonija w cerkwi św. Mikołaja w Drohiczynie (fot. Ju. Hawryluka). Stronica tytułowa „Pateryka Peczerskiego”, wydane go w Ławrze Kijowsko-Pieczerskiej w 1661 r. i czytane go w Drohiczynie.

na więc odmówić racji metropolicie Ilarionowi, który głosząc w „Słowie o prawie i łasce” chwałę kijowskich władców, podkreślał: „Nie panowali bowiem w krainie marnej i nieznaney, tylko w Ziemi Ruskiej, o której wiedzą i słyszą wszystkie krańce ziemi”.

W granicach Rusi były też tereny nad środkowym biegiem Bugu. Co więcej, w XIX w. utrwaliło się, m.in. za sprawą bielszczanina-historika Józefa Jaroszewicza (1793-1860), przekonanie, że grody w Drohiczynie, Mielniku, Brańsku i Bielsku założone zostały właśnie przez księcia Jarosława Mądrygo podczas wzmiankowanej przez kijowskiego latopisarza wyprawy przeciwko Jaćwingom, która miała miejsce w 1038 r. Do tego właśnie paradygmatu historiograficznego odwoływali się prawosławni bielszczanie w liście z okazji jubileuszu 900-lecia Chrztu Rusi zawiezionym do Kijowa przez specjalną delegację:

„Wielki książę Włodzimierz osobiście bronił zajmowane przez nas obręby przed wrogimi Jaćwingami i wprowadził te obręby w potężny organizm państwa ruskiego; następnie, przyłączywszy się do nowego życia w chrześcijańskiej wierze prawosławnej, tchnął to życie w ciało państwa ruskiego; a na koniec przygotował dla swej ojczyzny godnego następcę w osobie Jarosława Mądrygo, który dał początek między innymi i naszemu miastu, do dnia dzisiejszego twardo i święcie chroniącemu nakazy Apostołom równego Włodzimierza”.

Sądząc po znajomo brzmiących nazwiskach, zdecydowaną większość sygnatariuszy listu stanowili przedstawiciele miejscowej społeczności, zarówno pełniący różne funkcje – np. skarbnik powiatowy A. Charłampowicz, kierownik szpitala miejskiego Józef Telatycki i sekretarz powiatowego zjazdu sędziów pokoju Adam Kotowicz, jak też osoby zupełnie prywatne – np. Grzegorz i Jan Fiedorowicze, Stefan Czerewacki, Józef Parfinowicz, Józef, Włodzimierz i Michał Busłowicze, Lew i Włodzimierz Tokarewicze, Trofim, Jan, Józef, Sylwester, Semen i Wasyl Antychowicze, Semen Kaliszewicz, Mikołaj i Jan Wrzecionkowie, Paweł, Józef i Jan Ostasiewicz, Józef Sakowicz, Jakub Imszenik, Józef Krasowski, Paweł i Mikołaj Osiennikowie, Dymitr Masłowski, Aleksander Gładkiewicz, Michał Orda, Jefim Kozakiewicz czy Wasyl Świętochowski. Datę Jarosławowej wyprawy na Jaćwież za początek istnienia Bielska uznały też przedwojenne władze miasta, organizując w 1938 r. obchody jego 900-lecia (po wojnie urządzono je jeszcze raz – w 1962 r.).

Ośrodkiem pamięci o *prepodobnym Antoniju Peczerskim* w naszych stronach jest Kuraszewo (do 1897 r. w parafii Czyże), gdzie: „W 1868 r. mieszkańcy postanowili wznieść cerkiew pw. św. Antoniego Pieczerskiego... Majstrami byli mieszkańcy Kuraszewa Sylwester Wasiluk i Łukasz Prokopiuk” (ks. Grzegorz Sosna). Oprócz poświęconej założycielowi Ławry Kijowsko-Pieczerskiej cerkwi

Uczestnicy pierwszego rajdu „Pudlasze” na kniażomu horodyszczowi w Drohiczynie, kwiecień 1983 roku.
(Світлина з приватного альбому учасника події Андрія Сидорука).

kuraszewskiej, poświęcone mu święta parafialne w dniu 23 lipca (10 lipca wg starego stylu – kalendarza juliańskiego) obchodzone są w cerkwiach Narwi (*Narwa*) i Rogaczach (*Rohaczi*). W Narwi proboszcz prawosławny ks. Konstanty Kłoczowski zapisał w 1900 r. opowieść o początkach kultu prepodobnoho, wg której przez rzekę Narew przeprowiał się kniaź Wiszniowiecki. Zauważył on w szalasie przewoźnika płomyczek, który okazał się wieczną lampką płonąca przed ikoną św. Antoniego Peczerskiego. Przejęty religijną gorliwością ofiarował trzydzieści czerwienców na rozpoczęcie budowy kaplicy, w której miała być umieszczona ikona, i przyrzekł pokryć pozostałe wydatki z tym związane. Ponownie przejeżdżając przez Narew, Wiszniowiecki zobaczył zrab nie małej kaplicy, lecz dużej cerkwi, którą wyświęcono w cześć Podwyższenia Krzyża Świętego. Natomiast wg opowieści z Rogacz koło Milejczyc czczona tu ikona św. Antoniego Peczerskiego objawiła się na dzikiej gruszy rosnącej na polu w odległości dwóch wiorst od Mikulicz, gdzie znalazł ją właściciel majątku rogackiego Matuszewicz, który zbudował dla niej cerkiew z ołtarzem na pniu świętej gruszy. Bardzo szybko ikona stała się sławna i na święcie tłumnie zbierała się okoliczna ludność – tradycja ta zachowała się do dzisiaj, mimo że ikona została w 1915 r., podczas bieżenstwa, wywieziona do Rosji, skąd już nie powróciła (w cerkwi znajduje się jedynie jej kopia). Poświęcony św. Antoniemu Peczerskiemu boczny ołtarz (*prediś*) był w 1955 roku wyświęcony w cerkwi w Boćkach (*Bot'ki*), gdzie podobnie jak w cerkwi w Drohiczynie, święto obchodzone jest 13 czerwca (31 maja wg starego stylu).

Warto wspomnieć, że założony przez św. Antoniego monaster w kijowskich pieczarach aż do I wojny światowej był na wyciągnięcie ręki – chodzono piechotą, aby modlić się w jego cerkwiach i monasterach. Chociaż więc ludzie,

którzy „za cara” odbywali tę daleką i ciężką fizycznie, ale uskrzydającą duchowo wędrówkę, odeszli na wieczny odpoczynek, żywe pozostało powiedzenie *Jazyk do Kijowa zawede*. W nim właśnie zawarte zostało doświadczenie wielu pokoleń pielgrzymów idących i rozpytujących o drogę do naddnieprzańskogo grodu, zwanego przez XVII-wiecznych ruskich (dzisiaj byśmy powiedzieli – ukraińskich) pisarzy prawosławnych drugą Jerozolimą, a nawet porównywanego z Niebiosami.

Szczególną rolę wśród pobożnych lektur odgrywał „Pateryk Kijowsko-Peczerski” – powstały na początku XIII w. zbiór opowiadań o założeniu monasteru i jego *prepodobnych* czerńcach, których nie tknięte przez czas ciała spoczywały w podziemnych korytarzach i kryptach. Jak pisał Michajło Hruszewski: „Był czas, i nawet długi czas – całe stulecia, gdy właściwie niemal jedyną pamiątką tej sławnej Rusi, o której »wiedziały i słyszały wszystkie krańce ziemi«, i która dalej żyła w pamięci i tradycji, w poetyckich i legendarnych przekazach – pozostawał monaster Peczerski z jego nieskończonymi, tajemniczymi podziemnymi korytarzami, którymi zgodnie z legendą można było iść przez całą ziemię aż do Jerozolimy...”.

W czasach, gdy wszelka kultura wyrastająca ponad ludowy folklor była ściśle związana z Cerkwią, kopiowany odręcznie, a od XVII w. drukowany, „Pateryk” był najbardziej masową lekturą piśmiennych Rusinów i nie tylko umacniał ich wiarę i przywiązanie do tradycji, ale też dostarczał przyjemności obcowania z dziełem literackim. Szczególnie bliski był zaś dla tych, którzy podania snute w tajemniczym półmroku kijowskich katakumb słyszeli podczas własnych odwiedzin monasteru lub od pobożnych pielgrzymów, roznoszących je w najodleglejsze zakątki historycznej Rusi.

Jurij HAWRYLUK

Wieści nie tylko z podlaskich miast i wsi

BIALYSTOK. 3 grudnia 2022 r. w Uniwersyteckim Centrum Kultury w Białymstoku miała miejsce premiera polsko-ukraińsko-litewskiego spektaklu „Inwazja”. Sztuka powstała w ramach projektu „Kierunek Ukraina”. To jedno z najważniejszych zeszłorocznych przedsięwzięć Teatru Dramatycznego im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku, jednocześnie pierwsza międzynarodowa koprodukcja realizowana przez białostocką instytucję wspólnie z Kijowskim Akademickim Teatrem Dramatu i Komedii na Lewym Brzegu Dniepru z Kijowa (Київський академічний театр драми і комедії на лівому березі Дніпра) oraz Teatrem Miejskim w Oliwie na Litwie.

Spektakl powstał na podstawie tekstu utalentowanej dramatopisarki Maliny Prześlugi w reżyserii Tamary Trunovej (Тамара Трунова) z kijowskiego teatru. „Inwazja” nawiązuje do obecnej sytuacji w Ukrainie. Jest to opowieść o kobietach z Ukrainy i z Polski, o tym, co je łączy i dzieli, a także o tym, jak wielkim wyzwaniem i cierpieniem jest dla wszystkich wojna. Sztuka była grana po polsku i po ukraińsku, a towarzyszyły jej napisy z tłumaczeniem.

HAJNÓWKA. 9 grudnia w galerii Hajnowskiego Domu Kultury odbyło się podsumowanie XXIX Przeglądu Sztuki Nieprofesjonalnej Ziemi Hajnowskiej. W wernisażu wzięli udział głównie artyści amatorzy, ich bliscy i przyjaciele oraz hajnowscy władarze.

Na przegląd wpłynęło 75 prac 27 autorów. Artyści byli oceniani w kategoriach: „twórcy samorodni”, „absolwenci średnich szkół artystycznych” oraz „twórcy niepełnosprawni”. Komisja przyznała 11 równorzędnych nagród, 11 wyróżnień i nagrodę główną Grand Prix. Wśród nagrodzonych znaleźli się m.in. artyści znani z łamów „NBiN”: w kategorii „twórcy samorodni” wyróżnienie otrzymał Mikołaj Janowski ze Starego Berezowa za obraz „Las modrzewiowy” (technika olejna), a nagrodę – pochodzący z Czyż Mikołaj Jagodnicki z Hajnówki za zestaw rzeźb w drewnie.

KLESZCZELE. 14 grudnia w Miejskim Ośrodku Kultury, Sportu i Rekreacji „Hładyszka” w Kleszczelach odbyły się pierwsze grudniowe warsztaty tworzenia pająka ludowego – *pawuka* (ukr. павук), który kilkadziesiąt lat temu, zanim upowszechniła się choinka, był główną ozdobą wiejskich chat na Podlasiu w okresie bożonarodzeniowym. Był on symbolem błogosławieństwa dla domowników, pomyślności, zdrowia. W tradycji ukraińskiej pierwotnie «павуки» były przygotowywane przede wszystkim na Polesiu. Ozdoby te składały się ze słomek, przez które przewlekano nici (wcześniej – końskie włosie). Najpierw przygotowywano z nich romby, które następnie łączyły się w piramidy. Pająk zazwyczaj był zawieszony w centralnym miejscu izby, podczepiony do sufitu. Dzięki swojej lekkości z łatwością się poruszał.

Łącznie w grudniu w „Hładyszce” odbyły się trzy spotkania poświęcone *pawukowi*. Prowadziła je twórczyni ludowa Zoja Majstrowicz (*na foto*) ze wsi Reduty (*po-naszomu Ruduty*), pod której okiem można było wykonać tradycyjne ozdoby ludowe. W pierwszym spotkaniu uczestniczyli uczniowie Szkoły Podstawowej w Kleszczelach, w drugim – miejscowe przedszkolaki, a w trzecim, które miało miejsce **30 grudnia 2022 roku** – mieszkańcy Kleszczel oraz pasjonaci twórczości ludowej.

Warsztaty odbywały się w ramach projektu „Wektor do przeszłości. Rozwój tradycyjnej kultury jako czynnika wzrostu potencjału turystycznego”. Projekt realizowany jest przy wsparciu finansowym Unii Europejskiej w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020.

BIALYSTOK. 11-12 stycznia 2023 r. w Operze i Filharmonii Podlaskiej w Białymstoku po dwuletniej przerwie spowodowanej pandemią koronawirusa odbyły się 41. „Prawosławne Wieczory Kolęd”. Występowały na nich chóry i zespoły głównie z Białegostoku, ale też z Supraśla, Bielska Podlaskiego i Michałowa. Przeważały parafialne chóry dziecięco-młodzieżowe. Organizatorem wydarzenia była Prawosławna Diecezja Białostocko-Gdańska.

HAJNÓWKA. 11-12 stycznia w Hajnowskim Domu Kultury odbyły się przesłuchania konkursowe Festiwalu „Hajnowskie Spotkania z Kolędą Prawosławną 2023”. Jego głównym zadaniem jest kultywowanie i podkreślanie chrześcijańskiego aspektu świąt Bożego Narodzenia i związanych z nimi zwyczajów.

W przesłuchaniach wzięło udział 27 chórów i zespołów kolędniczych. W czasie dwudniowych prezentacji wystąpiło łącznie ponad 500 uczestników w sześciu różnych kategoriach: „przedszko-

la”, „chóry i zespoły szkolne”, „ośrodki i domy kultury”, „chóry inne”, „chóry parafialne dziecięce i dziecięco-młodzieżowe” oraz „chóry parafialne i parafialne młodzieżowe”. Zaprezentowali się wykonawcy przede wszystkim z Hajnówki, ale także z Dubin, Czyż, Orli, Łosinki, Lewkowa Starego, Topilca, Białegostoku i Warszawy. Zwycięzców i wyróżnionych wyłoniono i nagrodzono podczas uroczystego koncertu galowego, który odbył się **15 stycznia**.

Organizatorami festiwalu byli: Dekanalny Instytut Kultury Prawosławnej w Hajnówce i Hajnowski Dom Kultury, współorganizatorami: Stowarzyszenie „Miłośnicy Muzyki Cerkiewnej” oraz Parafia Prawosławna pw. św. Dymitra w Hajnówce.

ORLA – BIELSK PODLASKI – BOCKI – BIAŁYSTOK. W styczniu przebywał na Podlasiu Witalij Żarun (Віталій Жарун) z Irpienia w Ukrainie. Jest on muzykiem, śpiewającym i grającym na akordeonie oraz pastorem w Kościele Adwentystów Dnia Siódmego w Irpieniu. Zajmuje się też pomocą humanitarną.

Noworoczne koncerty pieśni chrześcijańskich z udziałem ukraińskiego artysty odbyły się w podlaskich miejscowościach: **13 stycznia** w Gminnym Ośrodku Kultury w Orli, **14 stycznia** – w Bielskim Domu Kultury w Bielsku Podlaskim, **15 stycznia** – w Gminnym Ośrodku Kultury w Boćkach. W programie występów były pieśni ukraińskie oraz utwory instrumentalne na akordeonie. Ponadto Witalij Żarun wystąpił w Kościele Adwentystów Dnia Siódmego w Białymstoku: **20 stycznia** – z koncertem, **21 stycznia** – na spotkaniu pod hasłem „Chrystus, jakiego nie znałem” («Христос, якого я не знав»), a **22 stycznia** – na kolejnym spotkaniu „Gdzie jest Bóg dzisiaj? Prawdziwe historie z Ukrainy” («Де Бог сьогодні? Реальні історії з України»).

Celem organizatorów wydarzeń – członków Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Białymstoku – było dotarcie do Ukraińców na Podlasiu oraz osób, którym bliska jest sprawa ukraińska. Podczas spotkań przekazywano bezpośrednią relację z wydarzeń w Ukrainie oraz zbierano pomoc humanitarną, którą Witalij Żarun zawiązał do ojczyzny.

BIAŁYSTOK – CZEREMCHA. W nocy z **13 na 14 stycznia** (czyli z 31 grudnia 2022 r. na 1 stycznia 2023 r. według kalendarza juliańskiego) w regionie odbywały się liczne zabawy noworoczne, nazywane od wielu lat, zgodnie z tradycją ukraińską „Małankami” («Маланка»).

Małankowe zabawy zorganizowano m.in. w białostockich restauracjach, hotelach i klubach. „Wielka Małanka” z zespołami „Server”, „Souvenir” i „Siabry” odbyła się w klubie „Gwint” w Białymstoku. Jak powiedział jej organizator, Andrzej Grygoruk: „Szczególnie było informacji pro się zabawę i pisali ludzie do nas, czy będzie zabawa na „Małanku”. Ani odin, ani odna nie zapytali pro jakoś „Juliańskoho Sylwestra”. Wsię pytali pro „Małanku”, trysztyry osoby zapytało pro „Szczodry wieczor” i może odna-dwię – „Hohotuch”, jak koliaś na sełach nazywali, jak u moho bat’ka w Pluticz”.

Na zabawach w Białymstoku kolędowali członkowie zespołu „Dobryna” z Białegostoku oraz ich przyjaciele. Zakolędowane pieniądze przeznaczone na pomoc Ukrainie walczącej z rosyjskim agresorem.

Tradycyjnie już, jak od wielu lat, „Folkowa Małanka” z daniami regionalnymi i muzyką zespołu „Czeremszyzna” odbyła się w Gminnym Ośrodku Kultury w Czeremśku.

BIAŁYSTOK. 15 stycznia w Szkole Podstawowej nr 9 im. 42. Pułku Piechoty w Białymstoku odbyły się „Rodzinne spotkania z Ukrainą” organizowane przez ukraińskich uczniów uczących się w szkole, ich rodziców oraz nauczycieli (na foto). Dzieci z Ukrainy w formie prezentacji multimedialnych oraz filmów zaprezentowały miejscowości, z których pochodzą. Odbył się quiz wiedzy o Ukrainie, którego zwycięzcy otrzymali nagrody i upominki, a także konkurs na najładniejszą kartkę bożonarodzeniową wykonaną przez uczniów szkoły. Ukraińskie kolędy zaśpiewali uczniowie uczący się języka ukraińskiego jako języka ojczystego. Odbyła się także degustacja tradycyjnych potraw ukraińskich przygotowanych przez mamy dzieci z Ukrainy.

Szkoła Podstawowa nr 9 w Białymstoku jest jedną z trzech placówek oświatowych w stolicy województwa podlaskiego, w których jest prowadzone naucza-

nie języka ukraińskiego jako języka ojczystego. W roku szkolnym 2022/2023 w „dziewiątce” znacząco wzrosła liczba dzieci korzystających z możliwości nauki języka przodków – z 25 do 43 osób. Jednocześnie szkoła aktywnie wspiera dzieci uchodźców wojennych z Ukrainy, organizuje liczne przedsięwzięcia z ich udziałem, promuje kulturę ukraińską.

CZEREMCHA – BIAŁYSTOK. 15 stycznia zmarł Andrzej Kuzub (1976-2023), wieloletni muzyk zespołu folkowego „Czeremszyzna” z Czeremchy, z którą nagrał cztery płyty. Ostatni raz zaśpiewał z grupą na „Folkowej Małance” w Czeremsku dwa dni przed swoją śmiercią. Piosenkę „Jichaw kozak czezez misto” («Іхав козак чеzez місто») w jego wykonaniu można usłyszeć nie tylko na płycie zespołu „Hulaj póki czas”, ale też na nagraniu z tegorocznej „Małanki” – jest ono dostępne na FB „Czeremszyzny” z **17 stycznia 2023 r.**

Pogrzeb Andrzeja Kuzuba odbył się **20 stycznia** w cerkwi pw. Matki Bożej Miłującej w Czeremsku. Został on pochowany na cmentarzu w Czeremsku-Wsi.

BIELSK PODLASKI. 26 stycznia w Bielskim Domu Kultury odbyło się spotkanie noworoczne burmistrza Bielska Podlaskiego Jarosława Borowskiego (*na foto*). Było ono połączone z oficjalnym otwarciem i symbolicznym poświęceniem odremontowanego dwa lata wcześniej budynku BDK.

W trakcie spotkania wyświetlono krótki film podsumowujący inwestycje oraz wydarzenia w mieście z ostatnich trzech lat. Przedsięwzięcia w Bielsku Podlaskim szczegółowo przedstawił burmistrz Jarosław Borowski. Mówił on o inwestycjach, wydatkach na oświatę, pomoc społeczną, a także o pomocy uchodźcom wojennym z Ukrainy.

Na koniec oficjalnej części kolędy w języku ukraińskim i polskim wykonał Ukraiński Zespół Pieśni i Tańca „Ranon” z Bielska Podlaskiego.

KLESZCZELE. 28 stycznia w Miejskim Ośrodku Kultury Sportu i Rekreacji „Hładyzka” w Kleszczelach w ramach cyklicznych spotkań Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Kleszczelowskiej odbyła się prezentacja nowej mapy turystycznej okolic Kleszczel. Jej autorem jest Sławomir Halicki, geograf pochodzący z Dobrowody w gminie Turkoś Kościelna, przewodnik turystyczny, autor kilkudziesięciu map turystyczno-krajoznawczych z terenu Podlasia, twórca pieszych, rowerowych, konnych, kajakowych szlaków turystycznych w północno-wschodniej Polsce, historyk z zainteresowania, a swego czasu burmistrz Suraża. Podczas prelekcji w Kleszczelach mówił on o miasteczku na mapach na przestrzeni wieków. Po wykładzie obecni mieli okazję spróbowania produktów lokalnych z terenu gminy.

Na mapie turystycznej Sławomira Halickiego znalazły się wszystkie szlaki turystyczne, grodziska, zabytki, siedziby kół gospodyń wiejskich, kwatery agroturystyczne, a nawet niektóre uroczyska. Autor zadbał, aby lokalne nazwy uroczysk zostały zapisane zgodnie z miejscową wymową w gwarze ukraińskiej, jak sam powiedział „bardzo zbliżonej do literackiego języka ukraińskiego”. Wydzielony został też plan samego miasta Kleszczele.

Wykład „Kleszczele na mapach” był pierwszą tegoroczną prezentacją poświęconą Kleszczelom przez pryzmat historii. Podlaskie miasteczko obchodzi w tym roku 500-lecie nadania praw miejskich. W planach kolejne spotkania.

ZALESZANY. 29 stycznia w Zaleszanych w gminie Kleszczele odbyły się uroczystości z okazji 77. rocznicy wydarzeń z 1946 roku, kiedy to oddział Pogotowia Akcji Specjalnej Narodowego Zjednoczenia Wojskowego pod dowództwem Romualda Rajsa „Burego” dokonał pacyfikacji cywilnych mieszkańców wsi. Zginęło 16 prawosławnych mieszkańców Zaleszan, w tym kobiety i dzieci. Rokrocznie w pamięć tych wydarzeń we wsi odbywa się panichida – nabożeństwo żałobne upamiętniające ofiary z 1946 roku.

W tym roku po liturgii w monasterze św. Katarzyny w Zaleszanych w centrum wsi, przy krzyżach upamiętniających pomordowanych (*na foto*), odsłuszono *molebni* do Męczenników Chełmskich i Podlaskich. Kwiaty złożyli bliscy ofiar, przedstawiciele duchowieństwa, samorządowcy z Kleszczel i Hajnówki oraz delegacja „Razem Podlaskie”.

Na przełomie **stycznia i lutego 1946 roku** oddział „Burego” spacyfikował pięć wsi: Zanie, Zaleszany, Końcowinę, Szpaki i Wólkę Wygonowską, zamieszkałe przez ludność ukraińskojęzyczną, a także zamordował 30 prawosławnych furmanów. Prowadzący śledztwo pion śledczy IPN przyjmuje, że było 79 ofiar, według członków społecznego komitetu rodzin – o trzy więcej. W latach 2019-2020 Sobór Biskupów Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego oficjalnie dołączył zamordowanych w Zaleszanych oraz innych podlaskich wsiach do grona Męczenników Chełmskich i Podlaskich. Dzień ich pamięci ustanowiono na koniec lipca. Lokalnie jednak pomordowani są wspominani także w rocznicę tragicznej śmierci.

NAREWKA. 29 stycznia w ośrodku Kościoła Chrześcijańskich w Narewce zakończyło się zimowisko dla dzieci uchodźców z Ukrainy. W programie były gry, zabawy, lekcje z historii chrześcijaństwa w Ukrainie, wyjazd na basen do Hajnówki, warsztaty rękodzieła, zajęcia plastyczne oraz nauka piosek i tańców. W obozie wzięło udział 40 ukraińskich dzieci mieszkających obecnie w Białymstoku, Hajnówce, Bielsku Podlaskim, Czarnej Białostockiej i Supraślu.

Ludmiła ŁABOWICZ

Foto: J. Hawryluk, L. Łabowicz, Archiwum ZUP

Andrij Kuzub razem z “Czeremszynoju” nahraw sztyry płyty – spiwaw i hraw na mandolini. Na Małanci z jim hrowyła, ale ne nahrąła. Ne znała, szto bude najstrasznysze. Nichto ne znaw...

Z Czeremchi wernułaś chutko – szcze u starum rokowi. Poohledała noworuczny fajerwerki, kotorych u Hajnuwci ne brakowało. Diwilaś i tiszylaś, szto to ono zabawa... to ne rakiety, to ne wujna. Nechaj lude radujut’sie, bo ne widajem, szto szcze bude. A szto pereżywajut w Ukraini, de na nebi russki rakiety, bomby, de wujna, smert’? Straszno i smutno, i kuncia ne widno... Bida i trahedija!

W Czeremsi — Małanka z “Czeremszynoju”

Małanka, bo same toho dnia imeniny obchodiat diwczeniata ochryszczany imjam swjatoji Melaniji. O puwnoczy naszy lude witajut Nowy Ruk – tak było i w Czeremsi, de 120 ludzi zobrałoś w sali Gminnoho Oseredka Kultury. Lude z Warszawy, z Biłostoku, Ostrołenki, Lublina, Biłska, Hajnuwki, z-za hranici tak samo byli. Wsi pryjichali, kob weselitisz z ansambлом “Czeremszyna”. Barbara Kuzub-Samosiuk i Mirosław Samosiuk od mnuhoch lit dbajut pro tradyciju i orhanizujut noworucznu “Małanczynu zabawu”. Chłopc i diwczeniata z ansamblu hrajut i spiwajut kolisni pisni, ale w nowych aranżacjach, po folkowomu, z enerhijoju. Ludiam welmi podobajet’sie muzyka “Czeremszyny”. Mni podobajet’sie ne mensz.

Zajichała ja na Małanku, a tam sala uže powna ludzi. Basia i Mirek pudchodiat do každyho, pro každyho dbajut. Poprosiła Mirka Samosiuka pro rozmowu i komentar.

— *My chotili wernutyś do takich imprez, de lude wspilno sydiat pry dowhich stolach. Nekoneczne to maje zwjazok z obradom Małanki, ale ważne hostytyś, buty razem. Jak wydno, lude toho potrebujuć. Buduczy muzykamy, choczemo hraty... Znamy, szczo ne odbułosia mnyho sylwestrowych imprez, a tut lude choczut. Nie znamy, czy to my je mahnesom, czy potrzeba zabawy, ale to włastywo bez znacznia. Ważne, szczo odbuwajet’sia.*

Na sali 120 ludzi. Pry stinach i pry sceni stojat stoły, a na jich mjasnoje, wehańskie i wehetarijańskie jidło – odne z katerinhu, insze od koła siłskich hospodyń, “kob było swujsko i newyszukano”. Poseredini mistic na tanci. “Czeremszyna” odśpiwała molitwu, zahrąła i zaśpiwała. Odny sidiat pry stolach, druhi wże tancujut. Jak Małanka, to zabawa!

I było wesoło. Szcze pered wyjizdom na Małanku, ja na Facebook-owi napisała życzenia po-swojomu: **Kob 2023 byw lipszy, zdorowijczy i weselijczy! Oby 2023 był lepszy, zdrowszy i weselszy!** Pud sim postom znajsza mnuho komentaruw. Ludiam spodobałoś, szto napisała po-swojomu. Odin odkazaw po-ślonskomu. Super!

Sered komentaruw buw wpis Andrija Kuzuba: *I normalniszy. Znaczyt mensz prypominaw wariatkowo. — O! Prawdu howorysz – odpisała ja. — Nechaj bude normalnij!*

Podzwoniw Juryj – napiszy po-swojomu i prysyłaj. Treba bratisz za pisanie, ale tut, diwluś, na Facebook-owi fotka z czeremuśkoji Małanki – “Czeremszyna” na sceni. O, bacz, szto Andrij Kuzub znów z jimi zaspiewaw. Harno! – Zaraz, zaraz, ale czom fotka czorno-biała? Ni! Ne wiru! Czytaju: *15 stycznia 2023 roku zmarł Andrzej Kuzub, wieloletni muzyk zespołu Czeremszyna, przyjaciel, członek czeremszynowej rodziny. Nagrał z nami 4 płyty. Świat zubożał o Twój głos i miłość do śpiewu i muzyki. Mamy nadzieję, że będziesz śpiewał sobie tam w niebie, razem z aniołami. Wieczna pamięć.*

Jak krychkie je życie... Howoryła z Andrijom na Małanci. Byw, jak use, powny dobroji enerhiji, zyczliwosti, humoru. Niszto, absolutno niszto ne wskazuwało na jakiji-nebud’ problemy zo zdrowjom. Szok! Chłopeć jak dub, a tut moment i wże johu nema. Proszczaj Andriju, Dobry Czołowicze z prekrasnym hołosom!

Tyżdeń posli Małanki sotni ludzi prybyli do cerkwy w Czeremsi. Lude pryjichali z raznych zakutkuw Pulszczy. Batuszka Juryj Plis odprawiw bohosłużynie. Andrijowi było ono 46 lit – pochowali johu na mohielkach u Czeremsi-Seli, koło bat’ka, kotory wmer mensz jak pered rokom.

Tak naczawsie 2023 ruk, ale do johu kuncia szcze daleko. Nechaj bude normalnij! Nechaj wujna skunczyt’sie! Nechaj ne umirajut mołodyje! Nechaj bude mir i spokuj! Usioho Wam najlipsiszo! Zdrowja i szczastia!

Krystyna KOŚCIEWICZ
Foto awtorki statki

Іван Парнікоза: На півночі височів у тумані історії і вабив до себе ТАЄМНИЧИЙ ДОРОГИЧИН

— Початком нашого знайомства були знайдені в Інтернеті Ваші статті про Холм, останнім часом і про Дорогичин. Зараз знаю, що зв'язані з українським минулим місця в межах Польщі це лише частина Ваших зацікавлень. Отже, як би Ви себе представили нашим читачам?

Іван Парнікоза: Я є професійним біологом, екологом, працюю завідувачем відділу біології і екології Національного антарктичного наукового центру Міністерства освіти та науки України, то ж курую дослідження різних істот Антарктики, від малопомітних мохів до великих китів. Проте біологічне зацікавлення все моє життя поєднується з історико-краєзнавчим. Тривалий час я займався київськими малознаними місцевостями, зокрема природними зеленими територіями: Лисою горою, дніпровськими островами. Відповідно до цієї краєзнавчої справи став також співробітником Національного історико-архітектурного музею «Київська фортеця»,

що опікується найціннішим природним і водночас цікавим історичним об'єктом в Києві – Лисою горою.

Перебуваючи за кордоном, задався питанням: чому український слід в історії українських етнічних земель, та місць, де українці мешкали серед інших народів, так погано висвітлений. Українські путівники по світових містах частіше є або перекладом іноземних, або дуже мало уваги звертають на сліди та внесок власного народу. Чому ми так мало знаємо про себе? Адже, в певні історичні періоди деякі закордонні українські громади (наприклад у Кракові, Празі чи Мюнхені) мали дуже помітне значення для розвитку української науки, культури, мистецтва тощо. Тому, при okazji виконання основної роботи, почав інтенсивно шукати відповідних об'єктів, місць, пам'яток чи поховань, які сигналізували і дозволяли матеріалізувати присутність та тривалу діяльність українських громад за кордонами сучасної України. Так в моїй діяльності постав са-

мостийний напрямок – пошук і документування українських слідів за кордоном. Пошук, документування та опублікування цих об'єктів є важливим для розвитку власної самосвідомості українців та збереження історичної пам'яті нашого народу.

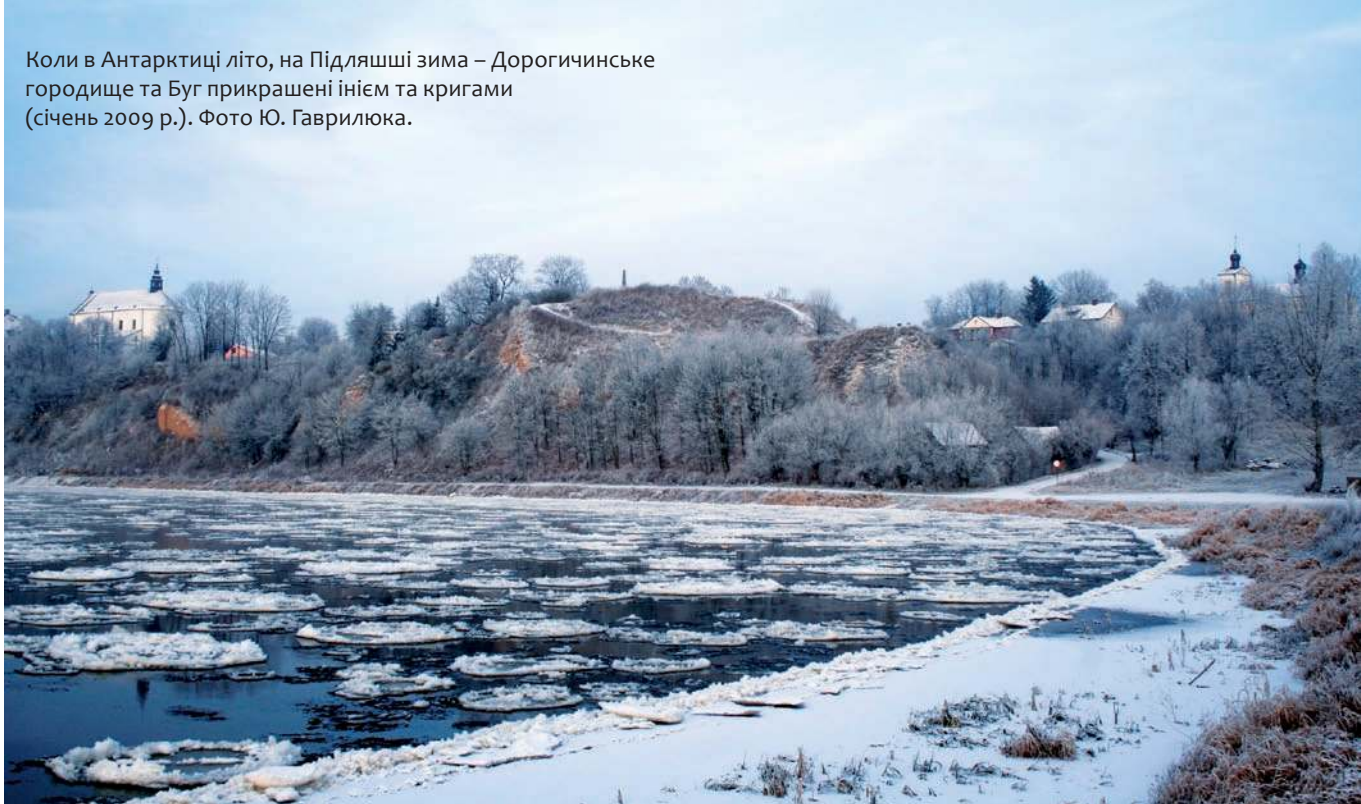
— Яке місце поза Україною стало першим, яке привернуло Вашу увагу?

— Все почалося в Кракові. Це місто давно вабило великою кількістю пам'яток польської історії. Але чогось тут виразно бракувало. На вулиці Канонічній я зовсім випадково виявив українську книгарню «Нестор», в якій поміж знайомими публікаціями з України були цікаві зошити «Між сусідами», що видавалися місцевою Фундацією святого Володимира, і в них було дещо про той Краків, якого бракувало – Краків український! А ще була книжка Тадеуша Філяра «U stóp Królewskiego Wawelu. Społeczność ukraińska w Krakowie w latach 1918-1939». З такими матеріалами в Кракові було вже набагато цікавіше. Після цього

Іван Парнікоза під час 24-ї Української антарктичної експедиції в сезон 2020 року. Район острова Бус. Фото Юрія Шепети.

Коли в Антарктиці літо, на Підляшші зима – Дорогичинське городище та Буг прикрашені інієм та кригами (січень 2009 р.). Фото Ю. Гаврилюка.

кожен науковий приїзд у Краків супроводжувався активним пошуком українських слідів. З роками додалося джерел і досвіду, намалювалася панорама історії руської, а потім української спільноти у цьому місті. З Кракова почалося, але у Кракові продовжується, а проєкт «Краків для українця: Українські сліди та пам'ятки у Кракові» постійно розширюється і оновлюється. Минулого, дуже важкого, 2022 року на день Незалежності України навіть вдалося провести екскурсію для українців, які вимушено опинилися у місті Крака. Усі були вражені, що можна зупинитися у кожному кварталі історичного центру і побачити щось пов'язане з нашою історією чи нашими діями. А скільки цікавих місць у кварталах більш віддалених від центру. В мене навіть були плани перед Світовими днями молоді зробити друкований путівник, проте, на жаль, ця справа зірвалася, а шкода. Зараз Краків з цього боку напевне цікавить значно більше українців.

— Які ще міста Ви дослідили та описали?

— В мене вже давно є на диску папки, в яких збираю інформацію, що відноситься до того чи іншого міста або країни. Проте, звичайно важливе значення має фізична присутність у даному місці. Найбільше мені вдалося попрацювати в Польщі, і приготувати бачення українського виміру для таких центрів як Гданськ та Познань. Люблін, в якому довелося працювати і збирати українські сліди, поки що поступився місцем відомим в українській історичній пам'яті містам – Холмові, Дорогичинові, Сан-

домирові (Судомирові) та Завіхостові. Активно збираю матеріали щодо Перемишля, але, скажу відверто, побоююся колосальної глибини українського виміру цього міста. Одним з найважливіх моїх завдань був невеликий Ельблонг.

Місто розташоване на колишніх німецьких землях, заселене переселенцями, видавалося геть чужим, а виявилось, що саме воно було і є одним з важливих центрів української громади в післявоєнній Польщі. А все питання було в доступі до джерел, до людей, які пам'ятають і бажають розказати. Насправді багато, що так і помирає не записане. Наразі можу годинами водити невеличким

Ельблонгом, розповідаючи про яскраві постаті та цікаві сторінки української громади цього міста. Вони вже не підуть у непам'ять і це дуже тішить. Інколи доля однієї людини, яку я досліджую, веде через низку міст та країн. Такі люди є несамовитими генераторами «українських слідів»!

Великим викликом був Мюнхен. Саме сюди після Другої світової війни перемістився центр закордонного українства. Коли я підготував своє бачення цього міста, це викликало велику реакцію його української громади. Мене критикували за незнання місцевих реалій, але для мене критика була дуже ціка-

Зима попід королівським Вавелем, на вулиці Канонічій у Кракові – місті, у якому свої сліди залишило чимало українців, в тому числі й один із головних редакторів «Над Бугом і Нарвою». Фото Ю. Гаврилюка

вою і важливою, адже жодна моя стаття про польське місто такої реакції в середовищі польських українців не викликала. Разом з тим з'явилися старші особи, які поділилися своїми спогадами про місце, про які автору не було відомо, що теж було дуже цінним.

Звичайно, як полярний біолог значну увагу приділяю збору інформації про участь українців в Антарктиді. А по дорозі були Чилі та Аргентина. Останню я особливо люблю, з-за неповторні та надзвичайно цікаві українські акценти – чого тільки вартий тропічний господарський уклад українських переселенців у аргентинській провінції Місьйонес. Ми звикли до того, що українці це хлібороби степів, лісостепів чи гірських районів, а тут справжні «тропічні» українці. Повний української історії столичний Буенос-Айрес, де живе мій добрий друг, член Світового конгресу українців, Юрій Данилишин. Реалізований ним проект «Прометей» – взірць, як треба зберігати матеріальну пам'ять української громади за кордоном. Звичайно сил однієї людини замало, але дякуючи розвиткові української самосвідомості, що спирається на відновлену свою державу, подібні дослідження ведуть і інші дослідники. Тож з приємністю відзначаю для себе, що хтось вже підготував український вимір Риму, Праги чи Торуня. Це дуже приємно, маючи таке опрацювання під час подорожі до цього міста – напевне не засумуєш. Місто відкриє свій, рідний, вимір. А пошукавши, знаходиш багато-багато нового...

— До Аргентини поміж світовими війнами виїжджали й наші люди з околиці Більська, але зараз мало хто про це згадує. А як довга та багата історія української присутності у Антарктиці? До речі, нам, пам'ятаючим 1970-ті роки, цей регіон асоціюється із крилем, якого відловлювання мало бути одним із способів «народної» влади на покращення і добробут – згідно з тодішнім лозунгом «*Aby Polska rosła w siłę, a ludzie żyli dostatniej*».

— Не так давно один з лідерів української діаспори в аргентинській провінції Місьйонес випустив книгу під назвою «Наші люди». Так от, наші люди розійшлися по всьому світу, а відповідно одними з перших опинилися вони і в експедиціях, які вивчали Антарктиду. Уродженець Полтавщини і багатолітній мешканець Миколаєва та Одеси – капітан-лейтенант Іван Завадовський – другий за рангом офіцер на борту шлюпа «Восток» після коман-

Антарктида без пінгвінів, зате з кольорами флори, яка існує у майже космічних умовах

дучача російської імперської експедиції Фабіана Готліба фон Беллінггаузена. Це 1819-1821 роки. Далі ми можемо згадати іншого уродженця Полтавщини, Антона Омельченка – учасника експедиції Роберта Скотта до південного полюса (1910-1913 рр.). Брили наші земляки участь і в сумному ділі винищення китів – саме з Одеси рушали китобійні флотилії Радянського Союзу «Слава» та «Советская Украина». Потім будуть українці в складі радянських та американських експедицій після Другої світової війни. А ще один уродженець Полтавщини – Іван Хмара, у 1956 р. заплатив за квиток в Антарктику найвищу ціну і стане першою жертвою радянських антарктичних експедицій. В САЕ (Советская антарктическая экспедиция) українці були постійними учасниками. Розвал Радянського союзу не приніс Україні жодної з радянських антарктичних станцій, все загарбала Росія. Але у 1996 р. Україна отримала колишню британську станцію, якій надали назву «Академік Вернадський». З того часу кожен рік на заміну попередникам на річну вахту відправляється Українська антарктична експедиція. Тепер до нашого господарства додався ще криголам «Ноосфера» – це, фактично, плаваючий

інститут, завдяки якому відкривається великий спектр можливостей для досліджень Світового океану. Він дасть також змогу розв'язати логістичні проблеми на станції та розширити можливості сезонних експедицій.

Щодо криля, дійсно фундатор польської антарктичної програми проф. Станіслав Ракуса-Суцевський зробив усе можливе, щоб формально незалежна ПНР отримала доступ до цього надзвичайно цінного і ще не розграбованого ресурсу світового океану. Проте наразі Польща крилеловних суден не має, натомість українське судно «Море Сдружества» такий промисел проводить, користуючись з права, яке надає членство України в Антарктичному договорі.

— Думаю, що нашим читачам було би цікаво почути про те, чим займається у країні вічного льоду та пінгвінів. Як виглядає там українське життя?

— Виглядає так, як в Україні, з усіма плюсами і мінусами характерними для нашого народу. Станція «Академік Вернадський» це маленька частка України на краю світу. Отже люди, що тут працюють і представляють свої регіони, привозять всю їх специфіку, від регіональних страв до місцевої говірки. Українська станція пройшла усі стадії харак-

терні для відродження української держави – від повсюдного вживання російської мови до майже повного переходу на українську, від тяжіння до радянського минулого до нової, орієнтованої на захід генерації. Відбір людей на зимівлю в Антарктиді дуже відповідальний, цьому і я, і мої колеги з комісії присвячуємо дуже багато часу. З кандидатами також обов'язково працює психолог і лікарі, адже 12 хлопців та дівчат проведуть в Антарктиді майже 14 місяців в ізоляції. Тут дуже важливо мати виконання свого завдання як головну мотивацію. Людей відбирають, щоб підтримувати технічний стан станції, підтримувати регулярні наукові дослідження, що в сучасному світі потребує знання специфічних методів, уваги, відповідальності та здатності вчитися. Проте неконфліктність є однією з головних якостей.

В літній південний сезон на станції перебуває також низка сезонних дослідників, які здійснюють додаткові дослідження, що потребують участі спеціалістів. Після призначення директором Національного антарктичного наукового центру Євгена Дикого – морського біолога і ветерана війни з московією – станція відкрилася для роботи закордонних вчених. Їм тут завжди раді, стимулюючи таким чином співпрацю з нашими вченими. Тому влітку станція роїться від різних спеціалістів і життя стає більш насиченим. Чим займаються українські вчені: це тема окремої розмови. Біологічні, геолого-фізичні, метеорологічні дослідження – це наші головні напрямки. Намагаємося знайти своє місце в сучасній системі наукових пріоритетів та гідно репрезентуємо Україну у своїй галузі. Така діяльність, окрім цікавих результатів та престижу, дає Україні і цілком практичні переваги – наприклад вище згадуване мною право ловлі криля чи риби судами під українським прапором.

— *До речі, у Антарктиці літо ж саме в ці місяці – дець від грудня до березня. А що для Вас, як для біолога, там найцікавіше? Може якась пригода з місцевою фауною, бо флори там, здається, небагато.*

— Особисто займаюся саме флорою Антарктики. Це один з найцікавіших феноменів на планеті – тутешні рослини існують у майже космічних умовах. Мало хто знає, що в Антарктиді поширено лише 2 види судинних рослин – це родич вівса, щучник антарктичний, та родич гвоздики – перлинниця антарктична. Обидві рослини зустрічаються

Іван Парнікоза біля каменя на задвірках костелу, до якого прикріплено таблицю з інформацією про королівську коронацію Данила Романовича (відбулася, звісно, в церкві). Місце не дуже почесне та й напис «креативний» (про «Дорогичинський з'їзд» до 2003 р. ніхто з істориків не чув), все ж це єдине місце в публічному просторі Дорогичина, яке пригадує особу руського монарха, тому відвідують його як окремі особи, так і організовані групи з України, як хоч би делегація зі Львова, організована Спілкою офіцерів України у 2013 р. – на фото внизу (фото Ю. Гаврилюка).

також у південноамериканських Андах, що вказує на їх походження. Чи пережили ці рослини зледеніння в Антарктиці, чи колонізували її після покращення тут ситуації – одне з запитань, над якими ми працюємо. А ще багато таємниць зберігають надзвичайно цікаві види мохів та лишайників. Адже серед них багато видів, які зустрічаються тільки в Антарктиці, отже, є ендеміками. Останні дослідження показали, що деякі мохи Антарктиди по віку сягають часів південного суперконтиненту Гондвани і є його реліктами.

У свідомості людей Антарктида є білим континентом, на якому сидять пінгвіни – ми намагаємося руйнувати цей стереотип та багато розповідаємо про антарктичну флору. Свої презентації я часто проводжу під гаслом «в моїй презентації ви не побачите жодного пінгвіна»; і дійсно, виявляється, можна з цікавістю слухати довгу презентацію про інших, маловідомих і надзвичайно цінних представників антарктичної флори.

Ви питаєте про цікаві зустрічі. Особливо приємно було знайти в найбільш захищених таємних антарктичних гро-

Церква Св. Миколая в Дорогичині. Інтер'єр. Фото І. Парнікози, 2015 р.

тах представників надзвичайно рідкісних видів мохів. Варто сказати, що пересічний відвідувач Антарктиди не має шансів побачити таких рідкісних і прихованих мешканців материка. Звичайно радують і зустрічі з тваринами: рідкісні візити імператорських чи королівських пінгвінів. А предмет особливого переживання – зустріч у відкритому морі з китами. Так зокрема нам вдалося зустрітись з найбільшою істотою планети – блакитним китом. Часто така зустріч буває єдиною в житті людини, адже ці велетні страшенно вибиті людською ненажерливістю. Але велетенський фонтан, спина-острів, та надзвичайна швидкість цього велетня на все життя залишаться у моїй пам'яті. Все ж таки трохи легше жити, коли знаєш, що вони, сині кити, ще існують.

— *«Існують ще» й українці на Підляшші, а Дорогичин це для нас найбільш історичне місто. Сподіваємося, що на наших сторінках зможемо надрукувати децю з зібраного Вами матеріалу про цей княжий город. Коли і як Ви до нього потрапили?*

— Звичайно у нас, на так званій Великій Україні, дуже мало знають про Холмщину та Підляшшя і про українців з цих земель. В історичних музеях України чи популярній історичній пресі цим теренам приділяється дуже мало уваги. Працюючи в Люблині і збираючи там українські сліди, я усвідомив, що поруч лежать історичні землі Холмщини і Підляшшя, на яких присутність українців це не сліди – це величезний історичний пласт. Як маяки давніх подій – виринають з минулого такі центри, як

Холм, Щекарів (Красностав), Верешин, Дорогичин, Мельник, Андріїв, Володава та багато інших. Так, існує в Україні товариство «Холмщина». Так, пам'ять про цей регіон культивується в певних колах. Але чому українці, які приїжджають до Холма, називають його Хелм і не мають блідого уявлення про те, що саме це місто, а не маленький і провінційний тоді Львів, було столицею Данила Романовича? Сам Львів вперше згадується, коли горів Холм! Що ж це за місто було, що луну від його пожежі було видно у Львові та на полях біля Белза? Саме тому довелося відставити на бік Люблин і розкопати – а що ми знаємо про Холм, що в сучасному місті і околицях промовляє про його мешканців русинів-українців, чому саме уродженець Холма Михайло Грушевський вперше рішучо заявив і полякам, і москалям, що спадщина Русі на цих землях належить українцям? Фундаменти фортеці Данила на Високій гірці, відкриті фундаменти давньоруської мурованої церкви на Холмській горі, де імовірно похований великий князь і король Русі – це далеко не все, що ми можемо знайти в цьому місті. Унікальні нагробки русинів підписані кирилицею (зокрема нагробок Уляни Єрмошевої – 1606 р.), які, на жаль, лежать нічим не забезпечені і вже частково розбиті. Безліч українських адрес пов'язаних з українським відродженням під час Другої світової війни. Сліди діяльності Антона Васиновича і багато-багато іншого. Так виник нарис – про місця історичної пам'яті у Холмі та на Холмщині – «Холм та Холмщина – подорож для українця».

А там на півночі височів у тумані історії і вабив до себе таємничий Дорогичин. Михайло Грушевський за підсумками Берестейської мирної угоди вказував, що Дорогичин, хоч і не увійшов до УНР, але є дуже важливим для українців містом – містом коронації Данила. Згадку про це місто зустрічає кожний, хто відвідує Львівський арсенал і оглядає там картину Станіслава Серветника «Битва під стінами Дорогичина». Але, на жаль, на цьому деталі щодо цього центру у свідомості наших співвітчизників закінчуються. Тому в 2015 р. зі своїм другом Кшиштофом Войцеховським, відомим на Люблинщині регіоналістом та натуралістом, ми вирушили до Данилової твердині Підляшшя. Ми обійшли усі музеї міста, усі місця, де збереглася пам'ять про життя його русинської громади.

В сучасному Дорогичині багато не побачиш. Зникли без вісті майже всі церкви та православні монастирі. Тому довелося добряче покопирсатися в джерелах, щоб відтворити археологічну картину цього важливого міста – торговельних воріт Русі. Адже для археологів поняття дорогичинських плombs є абсолютно тривіальним, а для пересічних українців воно ні з чим не асоціюється. Довелося розбиратися в карті тогочасних земель, відшукати забуті руські та мазовецькі фортеці, окреслити тогочасну лінію кордону та основні напрямки руської та мазовецької колонізації Північного Підляшшя, розібратися в тому, чи була битва під стінами Дорогичина та відповісти на багато інших питань. Моєю задачею було написати популярну історію Дорогичина з акцентами на конкретні місця, важливі для української національної пам'яті. Чи це вдалося – вирішувати читачам. В перспективі можна було б видати її як книгу, але в мене, біолога, на це не вистачає часу.

— *Час, справді, зараз найбільш дефіцитний ресурс. Вже ж надіємося, що – від думки до слова, відтак – від слова до діла. А ми, поки з'явиться можливість погортати книжку, будемо слідкувати за Вашими статтями в Інтернеті. В тому числі й про Антарктику, адже, чим більше знаємо про «далекий світ», тим легше зрозуміти свій – «маллий». Вам дякую за розмову, а читачів запрошую на сайти «Експедиція XXI» (expedicia.org) та «Прадідівська слава» (www.pslava.info).*

Розмовляв Юрій ГАВРИЛЮК

Згадуючи недавнє минуле: Кліщелівські гончарі

У поточному році Кліщелі відзначають неабиякий ювілей – 500-ліття існування. Саме в 1523 році, на окраїні тодішньої Більської пущі, біля переправи через річку Нурець, на шляху Гродно – Каменець – Берестя, засновано населений пункт, який отримав хелмінське міське право.

У своїй історії Кліщелі були насаперед рільничим містечком, хоча певна частина мешканців займалась ремеслом, торгівлею хмелем, були також згадки про те, що в XVIII столітті була тут скляна гута. Але тим, що найбільш вплинуло на картину міста, було гончарське рукоділля.

Про кліщелівських гончарів згадували ми вже на сторінках «Над Бугом і Нарвою», зокрема з нагоди відкриття у 2020 році гончарської майстерні при осередку культури «Гладишка». Майстерня працює по сьогодні і відновлює традиції кліщелівського гончарства, яке, здавалося, було приречене на забуття, коли у 80-х роках минулого століття останні гончарі відійшли з цього світу.

У своїй праці, як журналіст Радіо Білосток та автор передач «Українська думка», я часто відвідував з мікрофоном Кліщелі й не випадково, бо це містечко з багатою історією та її українськими акцентами. Були тут також цікаві співрозмовники – носії пам'яті про минуле, а також, як то в кожній нашій оселі – своєрідної української говірки. Одним з них був Костянтин Леонкевич, якого колись відвідав я разом з дослідником історії Кліщель д-ром Миколою Рощенком. Збереглися записи його спогадів, зокрема, про кліщелівських гончарів, від яких з'явилося прізвище, яким сусіди з інших місцевостей називали кліщелівців.

Muzeum Etnograficzne
w Krakowie. Zbiory
online Ładyszka

Оригінальні вироби кліщелівських гончарів, презентовані у «Гладишці» під час відкриття гончарської робітні 14 січня 2020 року. Фото С. Савчука

Чому «горчарі»?

Про давню традицію гончарського ремесла у Кліщелях засвідчує факт, що вже в XVIII столітті була тут вулиця з записаною польською мовою як «Garncarska» – тобто Гончарська. Перед Першою світовою війною працювало тут 60 гончарів, які свої вироби випалювали у спеціальних печах – горнах. В сусідніх селах-передмістях Кліщель також займались ремеслом, при чому кожна місцевість спеціалізувалася у окремих рукодільних напрямках.

– Горчарами нас називали, бо у нас займалися найбульш горчарством. А, наприклад, Добривода займалася бочками і діжками. Робили вони діжки на хліб, ражечки для свини, бочки на огурки. То всьо Добривода робила. Кузава робила полоники й ложки. Погреби – кильні плілі. Тепер таких нема, а колись робили кильні до возу. Вкладаєш їх на перед, вкладалось там сіна й їхалось в поле. Закладалось обід в тое, бо інакш, в драбинках, повилітало б і як завезеш? Горчки возили в тих кильнях. Заду і спереду ставили тие кильні, щоб збуже не висипалось.

Скільки було гончарів?

В міжвоєнному періоді в Кліщелях гончарством займалось 18 осіб. Був це найбільший осередок цього ремесла в регіоні.

У другій половині XIX століття багато гончарів було також у розташованій неподалік Вурлі, але у ній виробництво упало в час Першої світової війни. В міжвоєнному періоді залишилось там лише двох, а коли у 1939-1941 роках продукцію горщків перейняла місцева кахельна фабрика, гончарів вже не стало.

В Кліщелях етнографічні дослідники з 1966 року виявили присутність двох майстерень. Але Костянтин Леонкевич пам'ятав більше прізвищ гончарів:

– В нас тут є так звана Лисуха, і на туй Лисусі було чтирох горчарув: Фалькевич, Бунчук робив і Казюк робив, а Максим'юк четвертий. Мілі горна, в которих тії горчки ро-

били, а перекупики куплялі, як муй батько, який возив по селах і перепродавав. Вони наймалі його, а він возив до Високого, до Вурлі і продавав жидам. Возив, бо не було з чого жити.

На сітуй стороні Кліщель то ще було «За Криницєю» два: Кадлуб і М'язниця. То ще казали: «Кадлуб і М'язниця то ціла Закриниця». Два горна тут було. Вони тоже продавали жидам тие горчки. Потом, там в Рачиках був Фалькевич іще горчар. То всіх сімох горчарув було, а «за цара» то було бульш як десяти – батько розказував.

Горчки продавали також на місцевому ринкові, розташованому посусідськи з церквою Успіння Пресвятої Богородиці. Коли були великі «торги», тоді гончарі виставляли весь свій товар та, як загадував наш співрозмовник, стукали у горщечки, бо звук свідчив про якість вироблених ними посудин.

Асортимент

Вироби кліщелівських гончарів можна було також придбати, заходячи до їх до хати чи до майстерні. Ось, що можна було в них купити:

– Вертяхув найбульш робили, мисок робили – їлі з тих мисок. Гладшук, дзбанкув – вельми мнуго. Потом вазонки до квіток виробляли.

Жалізної посуду не було, тільки була з гліни. Горчки – вельми мнуго їх випродуковали, всьо робилося ручное. Топірка форми на бабки з печу на Великдень – вельми смачни, ще в нас є. Продавали тие горчки, робили вже на експорт – робили ціли горна. Такіє дзбаночки робили розмаїти, розмаїти форемки, подвійни горщечки і всьо йшло на експорт. До Більська вивозили.

Ціни на горчки не були високими, адже це була посуда, яку щоденно використовували на кухні, але й тут з часом технологія мінялася.

– Горчки не були дорогія, але не помню на сто процент, скільки коштували. Гладшукі були найліпші до сметани – вона найліпша була з гліняної посуду. Такая миска то коштувала якихось десяти гроши, а дзбанок, вже такий великий – то двадцять гроши. Вертяха то му-

сит найбульш – тридцять або сорок гроши. Бо то всьо грошиками платили, вельми таньо. Жалізна посуда дорогая була, бо мало її було. Найперше пушили чигуни, полівани чигуни, чигунчики – такої не було посуду, було всьо жалівне [чавунне].

Булі горчки з ушками і в їх варилі. Бо булі печи, в яких не було плітув з кружками, а булі печи димни. І булі вилки [рогачі], которими бралось того горчка і на тум чаренові садилось. Як не ровний чарин – дзбанок перекинувся і суп виливався. Або часто проб'є дзюрку і супу нема. Мати каже – мусиш брати другого горчка і знов варити суп. А перши пліти то за санації появилісь. Булі ще мідяніє кострулі. Але тії кострулі треба було ще лудити, бо як тільки не полуджена, то тая посуда вельми шкодліва. За цара було – спеціалісти ходили і кричали: «лудіть каструлі, лудіть!» і лудили – облівали лугом.

Матеріал і технологія

Щоб продукувати якісні гончарські вироби, потрібне було знання, яке часто переказувалось з батька на сина, потрібен був верстат – гончарний круг. Але головна була сировина, з якої мали повстати горчки та миски. На щастя для кліщелівців, доброї глини в околиці хватало.

– Гліну вони копали, наприклад, коло пультських могілок. Там булі полтораки суховольські і вони там їздили і копали. Потом так коло Суховольців є Позапіски, на Орлю як їхати – там була гліна і вони їздили фурами і копали. А нектори, батько казав, перед вуйною то мішками носили. Такий був дужий, що поїде, накопає мішок гліни й наносит. І сам місит її, вимішує і потом робит тие горчки. А гліна тяжка.

Круг був дерев'яний, на шпильові, а внизу малий і сидів, ногами той малий круг крутив, а пальцями виводив. Мів досочку – виробляє на такіє куски гліни – жунки їх мисили. Була лава і на туй лаві мусили вимісити вручну, всі камені треба було виняти – коб гліна була як тісто. Потум в кім'яки поріже і той

Горшки продавали також на місцевому ринкові, розташованому по-сусідськи з церквою Успіння Пресвятої Богородиці – сьогодні тут парк. Фото Ю. Гаврилюка

кім'як ставит і виводит форму, якую йому треба: горчка – то горчка, як миску то розширає її тею до сочкою од середини. І всьо потум вишліфує водою, на гладко. Бере друт і таким дротом мусит зрізати, бо вона приссана до круга.

Тая посуда мусила висохнути на сонці або в хати. Потум жунка мусила її вигладити козою. Бралося в руки і раз по разови козою гладилося, коб був послізіг. І коли вже його висушано, тогди брали, ціла сім'я, носилі до горна, бо ніхто не возив, оно мусил занести вручну. Булі горна, в которих став'яліся на льосах, спеціаліста мусив вміти вставити на тих льосах горчки, наносити ціле горно. Там влазило три копи чи штири, дробного бульш.

Випалювалі дровами – цілий день треба було випалювати. А пузній надавати їм кольор на чорно, то треба було смолятиною, лучиною. Копалі лучину і тую лучину накладі. Тогди закопувалі з обох сторін, де дим виходив і де горно, де паленіско. На глухо закопував, закладав черепами і вони тогди ціли сутки стоялі. На другий день одкопувалі, виймалі і носилі готови. Часть поб'ється, а часть добре. Такая була праця горчечникув.

Чи будуть кліщелівці знов «горчарами»?

Масове виробництво металевого і керамічного посуду та кухонного обладнання обірвало гончарську традицію. Це ремесло перестало бути прибутковим. Якийсь час кліщелівські гончарі мали ще замовлення до Централі народної та художньої промисловості (Серелія), але це не хватило на довго.

– Старіє горчарі почали вимирати, а молодіє не схотіли учитися. В Гладзкого одьон оно син научився, а в тих інших горчарув не було дити. Максим'юкув син тоже не научився і робилі тоже по вуйні.

Вже зменчалось тих горчарув. Вже остаточно то було оно двох: Гладзкі і Солосцюкевич Леон. І вони вже ввели механізацію, кругі були пуд прондом [електрикою]. Гліну вимішувалось не так вручно, тільки вимішувалось машиново.

Продавалі тие горчки – робилі вже на експорт: ціли горна і такіє дзбаночки розмаїти, форемки, подвійни горчечки, дзбаночки і всьо то йшло на експорт. До Більська вивозилі. Але вже старші люди булі. У 80-тум рокові останні булі горча-

ри, вони повмиралі, тоє упало і за вмерло наше горчарство в Кліщелях, тільки зосталося в паметі і «горчарами» нас називають, а вже горчарув нема, – так згадував кінець кліщелівського гончарства Костянтин Леонкевич. Останній гончар, Леон Солосцюкевич, помер у 1984 році.

Щойно понад 35 років пізніше в Кліщелях знов закрутився гончарський круг. У січні 2020 року в будинку Міського осередку культури, спорту та рекреації відкрито гончарську майстерню «Гладишка». Проводяться в ній майстер-класи та заняття для зацікавлених «ліпленням горщків», як молодих, так і старших мешканців гміни і не тільки.

З осередком співпрацює, зокрема, Йовіта Романюк, яка в селі Полична, що у кліщелівській гміні, веде майстерню «Каміонка». Одні з останніх занять відбулись в час зимових канікул.

Є надія, що, у іншому вже очевидно вигляді, кліщелівці будуть продовжувати рукодільну традицію, пишатись історією, про яку розповів Костянтин Леонкевич і з гордістю говорити про себе – ми надалі є «горчарами».

Славомир САВЧУК
Радіо Білосток

Будда, дивись! Ми в пеклі!

Тут усе змішалось – навички, вміння, здібності, особисті якості – усе разом. Все йде в хід, як у плавильну піч. Сьогодні операційна, вчора евакуація, знову операційна, бої, авіабомби, міни, стрілянина. Дорога, знову дорога. Червона зона, жовта зона, зеленої зони більше майже нема. Немає снів – закрив очі, відкрив очі. Ночі в підвалах, дні у полях, вечорі в операційних. Тижні як секунди. Секунди як вічність. Люди як зірки – красиві, вірні, сильні та втомлені. Стиснуті часи. Стиснуті в точку долі. Війна... — 7 травня 2022 року

Водії – дияволи. Швидкі та обстріляні. Щойно – тапок у підлогу і тільки тримайся! Послуга: вивезу з пекла полюбасу. Парамеди – вогонь! Свистить, гримить, вибухає – похер – роблять свою справу. Так день та ніч. Повертаються на базу – сигарета, кава, поспати кілька годин, сигарета, кава і знову на нуль. Хірурги, анестезіологи, травматологи, сестри – пахнуть за всіх вісьмох, тут, де операцій десятки на добу – спокійно, рівно та дуже якісно. Повертаються з операційної – сигарета, кава, сигарета, кава і знову назад в оперблок. Хто не курить – просто кава. Їсти та спати забувають. Бійці – воїни. Спокійні, зубаті, бородаті. Усмішки скупі, але дуже красиві. Навіть якщо один із тобою у медеваку, або просто поруч – почуваєшся на ручках. Це усе – наш мобільний шпиталь. Це усе там, де немає повітряних сирен. Немає, тому що тут нема в них сенсу. — 9 травня 2022 року

Тут – надія, не найкращий план. Зараз – тихо, а за секунду дуже голосно. Скрізь – знаки лютої війни. У звуках, кольорах та відчуттях. Удари входів, чорний дим на пів неба, діряві як сито доми з проваленими дахами. Іржавий пил над дорогами Донбасу; пил, що закриває сонце. Багато заліза – цілого та пошкодженого вогнем. Багато таких самих людей. — 27 квітня 2022 р.

Ведмедик Бо різко крутить кермо, оминаючи вісімкою черговий клапан із залізних їжаків. На Бо зелена футболка з червоним написом «Kill Them All», та вічний жовтий баф на худій, вже встиглій засмагнути шії. Попереду нас, безмежний донбаський краєвид, з крапленням псевдоарізонського декору з декількох териконів та димом пожеж в кількох місцях на обрії.

– Така тиша зараз, наче й війни немає. – Лірично промовляє він, жмурячись від сонця, що вистрибнуло крізь низькі хмари, та ляпаючи рукою по проти-сонячному козирку над собою, опускаючи його до низу.

– А її і немає, Бо.

В наших відкритих бокових вікнах, гуде прохолодний квітневий вітер. Ззаду, в салоні, металево грохочуть закріпленні ноші.

– В сенсі немає? – автоматом питає він.

– Війни немає і нас немає. – Я також опускаю свій козирок.

– Знову ця твоя херня, Будда! Все тут є, і орки...бануті, і будинки, он ці розхерачені, і дорога ця є. – Він киває уперед, та знову кладе кермо різко в бік, роблячи новий віраж. – Усе це є.

– Правильно, усе це є, але одночасно нічого цього немає. – Я намагаюсь втриматись на сидінні поряд з ним, та не лупонутися бошкою в скло. – Усе це Мара, Бо.

– Що ще за Мара така?

– Мара – це ілюзія. Затьмарення.

– Затьмарення. – Немов щось пригадуючи, по складах вимовляє він. – Точно Будда! Добре, що ти сказав! – Бо раптом ляскає себе по кишені штанів: – Немає!

– Ото ж, Бо.

– Та ні, сигарет в мене немає.

— 30 квітня 2022 р.

– Догори давай, швидко! Погляньмо, що там після прильоту. – Парамед стабілізаційного пункту, з христоматійним позивним Тичина, вискочив на сходи.

Будівля лікарні, куди ми прибули на допомогу, була розташована на самому краю міста, що безперервно обстрілювалось. По будинку лупили вже третій день прямим наведенням, але кілька медиків, що залишилися, продовжували працювати на першому та підвальному поверхах.

На п'ятий ми залетіли за секунду. Я вдесьте пошкодував, що перед в'їздом у місто не послабив кріплення броника, що заважав мені дихати. Частину коридору, прямо від сходового прольоту, було розвалено свіжими попаданнями. Всюди валялися перевернуті й покручені каталки, шматки меблів від се-стринського посту, стільці тощо. Нагорі, важко дихаючи, зігнувшись і уперши руки в коліна, я визирнув у винесений снарядом проріз вікна палати.

– Стаміці прилетіло – Тичина показав кудись уперед на околицю міста.

– Чого стаміці? – не розумію я.

– Стаміці – то є «звідти». – пояснив Тичина.

– Ааа, зрозуміло.

– Операційна була над нами, але ми туди не ходимо, надто небезпечно, все внизу робимо. О, корисний інструмент! – Тичина підняв з підлоги, та отрусив

вкритий пилом фонендоскоп. – Гаразд, ходу вниз, до стабпункту. Щас крити почнуть знову.

Ми розвернулися і, перескакуючи цілі прольоти, під хрускіт битого скла і уламків бетону під ногами, помчали вниз, в підвал.

В підвалі було сиро, по стелі йшли труби, зі стін сочилася вода, на підлозі в далекому кутку, ряд з трьох нош, що стояли прямо на зложених цеглинах. Над носилками пару тьмяних ламп і поряд, збоку кожних, великі сумки.

– Тут усе є, – він відкрив одну сумку та показав мені інструменти для обробки ран у пакетах та матеріал для перев'язки. – Обробили, та відправили, як завжди.

– Плюс.

– Виходи два, якщо цокати, один туди, а другий туди, – Тичина розвів руки в обидва боки, немов стюардеса перед польотом. – Але краще той, що там, хоч і треба через вікно вилазити, але він безпечніший – зовнішня сторона. Той, – він показав направо, – на подвір'я, але по двору вони криють завжди, та й заходити їм, якщо що, зручніше стаміці.

– Чого?

– То є «звідти». А ти звідки сам?

– З Харкова.

– А, зрозуміло.

– Чого зрозуміло?

– То є діалектизми – слова притаманні певним регіонам. Я сам з Кременця, філолог за фахом. От, що таке боцон, наприклад, знаєш?

– Ні, не знаю.

– Отож. Це лелека.

– А ти знаєш наприклад, що таке тремпель?

– Ні. – посміхнувся Тичина.

– Отож, філолог.

— 2 травня 2022 р.

Тремпель — вішалка. Назва походить від прізвища німецького фабриканта Тремпеля, виробництво якого розташовувалося в Харкові.

– У нас купа поранених. – Доцент, загнаний зранку безліччю виконаних ним завдань, розсіяно дивиться крізь мене. – Начмед просить терміново вивести їх на велику землю прямо зараз. Усіх легких.

– Зараз? – я автоматично вмикаю циферблат годинника, на годиннику 15.20.

– Немає вже місць, і нові надходять. Треба вивезти зараз.

– Двісті кілометрів! – спантеличено вимовляю я, розуміючи, що їхати мені, решта ще на виїздах. – Там же не до рога, а просто жаж, плюс херачити можуть перші тридцять кілометрів! А це ж натуральна колона!

– Треба їхати, – сумно розводить руками Доцент. – Там переночуєте, у лікарні, відпочинете. Я домовився вже, а завтра заправитесь і назад.

З самого ранку ми працювали на евакуації із червоної зони до стабпункту. Екіпажі моталися туди – сюди, мов скажені. Незважаючи на те, що зараз ще не вечір, ми всі падаємо з ніг.

– Скільки машин піде?

– Декілька. Вояки свої дають і наша будка, інших наших немає, усі працюють.

У будку чоловік дванадцять залізе.

– А хто за кермом?

– Армані.

– Плюс. Коли виїзд?

– Півгодини.

Армані, який відвоював уже купу війн, разом з Карабахською першою, бігає вздовж нашої різношерстої колони, складаючи послідовність з бусів і легковиків, набитих пораненими і контуженими та інструктує водіїв машин зі своїм колоритним вірменським акцентом.

– Брате, колоною не йдемо! – переконує він якогось абстрактного брата, звертаючись до групи водіїв нашого автопоїзда.

– Зачекав, десять хвилин, рушив, у рацію сказав – Брат – коробочка чотирьох, скажімо, Брат вийшла... Зрозуміло? – всі згідно кивають.

– Колоною би пішли, чого город породити. – заперечує раптом проти запропонованої Армані концепції роздільного переміщення рудий пацан в курному пікселі і з фарбованим в камуфляж АК.

Армані пильно дивиться на нього.

– Чуєш, Брат, у тебе завдання яке?

– Ну, до точки доїхати. – відповідає рудий, кліпаючи білими віями.

– Не до точки, а до мами, зрозумів?

– Зрозумів.

– Ото слухай мене і доїдеш.

Машини вже наповнені. Ми дуже поспішаємо, надто багато народу та техніки зібрано в одному місці.

Мені не хочеться знову влізати в броню і я тишком-нишком намагаюся її прилаштувати між сидіннями.

– Брат Будда, ми з тобою об'єднали буддійський і вірменський християнський пантеони, наші боги, звичайно ж нас охороняють, але можуть і на небо забрати, якщо ми охуємо та не будемо думати про безпеку. – Каже Армані, помітивши мої хитрі маніпуляції. – Давай, одягай броню, там снайпери та інша херня може бути.

Чарівності Армані заперечити неможливо і я слухняно влажу у свій бронезилет і каску.

Мій вірменський побратим стрибає за кермо нашої будки – швидко, а я залажу поруч, прилаштовую поряд медичний рюкзак, наповнений всім, що може знадобитися для будь-яких позаштатних ситуацій у дорозі. У кунзі у нас десь півтора десятка поранених хлопців, в решті машин ще майже три десятки і я – один лікар на весь конвой.

Я люблю цей час – початок травня. Не жарко, повно зелені, сонце іскриться! Ми котимо Донбасом. Швидко їхати неможливо, у нас повний кунг людей, машина, що сидить на осях та дорога схожа на все, що завгодно, але не на дорогу. Усі тридцять кілометрів суміш пральної дошки та американських гірок. Армані, матюкаючись двома мовами, крутить кермо, а я сидячи поруч, дивлюся по секторах, чи не блис-не десь чогось і слухаю у відкрите вікно, чи не пролунає характерний свист.

Нарешті ми вирулюємо на чудовий відрізок недавнього «великого будівництва» і машина, немов полегшено зітхнувши, виривається вперед. Дорога широка і безлюдна, назустріч трапляється самотній транспорт та групки військової техніки, моя рація, періодично повідомляє мені, що якась машина з нашого обозу пройшла чергову контрольну точку. Один одного ми не бачимо, інтервал тримаємо в кільका кілометрів.

Вони з'явилися як у гарному екшені, мов нізвідки, ніби піднявшись з-під землі.

Два винищувачі, проти сонця, що світить нам у лоб, із заходу, наче зависли попереду перед нами, за кілька сотень метрів. Я й не знав раніше, що ці махини можуть так тихо і повільно з'являтися, та ще й висіти в повітрі. Через кілька секунд вони синхронно відвалили вправо і з ревом зникли.

Ми вдвох навіть не встигли зреагувати. Армані продовжував їхати, як і їхав, з тією ж швидкістю, а я, як сидів, так і продовжував сидіти. Нарешті він дав по гальмах.

– Еее... Ви чого там? – з вікна будки позаду нас пролунали невдоволені крики хлопців, яких добряче струснуло при гальмуванні.

– Піздець! – вимовив Армані.

– Це наші? – тільки й зміг промовити я.

– Які наші-ваші?! Дивись бігом, чи на друге коло не пішли! – загорлав він.

Я відчинив двері і виліз на підніжку – навколо цвірінькали пташки, зеленів безкрайній степ і переливалося синім таке ж чисте небо...

Ми стоїмо біля будки, припаркованої біля будівлі шпиталю і спостерігаємо, як з машин, що по черзі під'їжджають, вивантажуються наші підопічні. Поруч із нами стоїть офіцер, якого я бачу вперше.

– Змалювали вас. По перехопленню зрозуміло, що вони знали, що йде багато машин.

– І що, через нас винищувачі вислали?

– Може вислали, а може, перенаправили. Стільки людей це вже ціль.

– А чому не жахнули по нас?

Нариси військової хірургії за останні вісім годин: операція – обстріл – операція.

– Курва! Я думав це вже янголи...

– Ні, рідненький, ще роки вісімдесят зачекати тобі треба, ми хірурги. — 10 травня 2022 року

– Не жахнули швидше за все тому, що ціль не підтвердили. Вони колону шукали, а її не було. Молодці ви! – він багатозначно поплескав Армані по плечу.

Коли офіцер відійшов у своїх офіцерських справах, я відкрив пляшку теплої мінеральної води і зробив ковток.

– Чуєш, Армані, а снайперів то не було.

– Снайпери нам похеру, Брат Будда, за нами з тобою тепер геть цілі винищувачі полюють. — 7 травня 2022 р.

КУНГ або просто кунг – аббревіатура від Кузов уніфікований нульового габариту.

– Як кричатиму – на підлогу, то одразу падай на підлогу, зрозумів? – Пілігрим, на передньому пасажирському нашого роз'їзного розвід-крузак, натягує тактичні рукавички.

– Та зрозумів я, тільки тут падати нікуди, – я на задньому, у броні та касці, в оточенні автоматів та інших військових дрібниць, з сумнівом оглядаю «підлогу», намагаючись зрозуміти, як у цю щілину між сидіннями можна впасти, і як це мене врятує якщо що.

– Сказав на підлогу, значить на підлогу. Бажаєш жити – впадеш.

Крузак скаче як скажений по вибоїнах розбитої технікою траси. Навколо, з боків, земля димить від свіжих прильотів. Попереду, вже дуже близько, гримлять вибухи, наче небесні барабани.

– Немо! Вправо! Зараз! – репетує Пілігрим.

Немо, наш водій, різко кладе тойоту в бік і ми на швидкості сто кілометрів на годину, влітаємо в одні з воріт нафтопереробного заводу. Я мимоволі падаю на бік і болісно б'юся плечем об ріжок автомата. Коли насилу випрямляюся назад і поправляю каску, що з'їхала, то бачу що ми вже жене-мось через заводську територію. Видовище епічне – навколо палахкотять величезні цистерни з пальним, клуби чорного диму заволокли усе небо та щось бахкає навкруги без перерви.

– Будда дивись, ми в пеклі! – кричить Пілігрим спереду. Немо вчепився в кермо, нахиливши голову в касці вперед, прямо до лобового скла, і ми жене-мось крізь увесь цей пиздець.

Зв'язок з евакуаційною бригадою Алекса було втрачено годину тому. Обстріл зони нафтопереробного заводу розпочався дві години тому. Ми виїхали з бази через двадцять хвилин після втрати зв'язку, за двадцять п'ять хвилин, долетівши по трасі, що прострілювалася, майже до точки, на якій хлопці чергували.

З ранку точка була ще відносно безпечною, але незабаром перетворилася на справжнє пекло.

Пролетівши два – три кілометри гігантською територією заводу, за пару хвилин, крізь гуркіт та вогонь, ми виїхали з протилежного його боку. Убік, за бетонний паркан і трохи вниз. Тут ми побачили нашу закамouflьовану швидку. Вона була ціла та стояла в кущах біля невеликого будиночка з вибитими вікнами. Бокові двері були відчинені, всередині та навколо машини нікого не було. Немо зменшив хід за метрів тридцять і ми тихо, накатом під'їхали ближче.

– Сидіти! – скомандував нам Пілігрим, та повільно, наче кіт вислизнув з машини. Ми з водієм, обережно привідкрили кожен свої двері. Я підтягнув до себе та взяв автомат. Пілігрим підійшов до порожнього течика і зазирнув усередину, повернувшись до нас і похитав головою.

Я глянув вбік і раптом побачив у кущах, метрів за двадцять, синій колір одягу парамедів. Через секунду з зеленки з'явилися голови наших хлопців, у касках.

– Ви чого не відійшли з точки, коли ситуація змінилася? Це вже не червона зона, а червоніше не буває! – спитав Пілігрим, коли ми залізли з ним у кущі до хлопців і опинилися на невеликій галявині. На траві лежала ковдра, напівпорожня пляшка води та відкрита пачка енергетичних батончиків. Екіпаж – Корсар – стрілець машини, Бо – водій, Алекс – лікар і парамед Скар – зібралися з нами в купу.

– Куди? – Тут бошку не підняти! Ось, перша хвилина як затихло, притиснули нас. – Бо намагався підкурити, стоячи, як і всі ми, на колінах.

– Затихло, бо ми з Буддою приїхали, то вклоніться нам. – пожартував у своїй звичайній манері Пілігрим.

– Я на п'ятисотому вході рахувати перестав. – Корсар разом із нами пригнув голову на черговий свист. – До речі, зв'язок зовсім ліг.

– Дядьку Будда, тут срака! – сказав Скар, дивлячись на мене своїми небесно-блакитними очима і жуючи печенку. Алекс, в тон йому кивнув: – Тут лягає, туди метрів за десять, – він вказав на паркан заводу. – Та туди, максимум двадцять, – він тицьнув у інший бік. – А там взагалі капець, що діється, – він махнув на паркан НПЗ, через який лунали розриви і валив чорний дим.

– Я вже молитися втомився, – підтримав його Скар, посміхаючись.

– Як ще в вас не прилетіло досі? На майбутнє, якщо зв'язок втрачається, то відходьте одразу, як тільки є загроза пиздорізу. Зрозуміло?

– Це зрозуміло, але тут місце начебто гарне. – Алекс пригнувся від чергового вибуху.

– Було гарне, а зараз це реально якась справжня російська рулетка, а не точка.

– Підскок тут короткий до нас – у вояк із пораненим, п'ять хвилин загалом.

– Нічого страшного, якщо буде десять, та всі живі будуть при цьому – відповів Пілігрим. – Гаразд, досить чекати поки випаде наше Ж-5 у цьому морському бою, виходимо зараз. – Пілігрим кивнув Бо. – Ми попереду, ви за нами, дистанція метрів двісті. – Бо кивнув, – їдемо через територію заводу наскрізь, без зупинки, швидкість максимальна. Навколо по обхідних, вже напевно все приходами переорало, так що на трасу дорога одна, через завод, це та – якою ми зараз заїжджали, сподіваюся ще ціла. Якщо в нас чи в вас, то інші не гальмують. Ясно всім? – Усі кивнули.

– Ну раз ясно, панове дотторе, тоді уперед!..

Ми стояли на новій, безпечній точці, у жовтій зоні, куди буквально долетіли трасою за дуже довгих п'ять хвилин сорок вісім секунд. Курили і реготали обговорюючи новий олл-інклюдив для бригади, за яким ми сховали швидку Бо, у вигляді обшарпаної автобусної зупинки трохи збоку від траси. Тут було спокійно.

– Слухайте пацани, скажу вам відверто, – Пілігрим обвів нас усіх поглядом. – Я вже стільки років у військовій розвідці і людей на війні різних бачив, але більших відморозків, ніж ви, брати мої медики, не зустрічав. Я вас, бля, сам вже боюся. — 11 травня 2022 р.

Попередні записки харківського лікаря Данила Сафронова з позивним Будда – у числах 4 і 5 за 2022 р.

Guorne, Duolne i Bielszczyzna na mapie z końca XVIII wieku

Mierniczy królewski Michał Połchowski w ostatnich latach istnienia Rzeczypospolitej prowadził prace kartograficzne na terenie wsi przynależących do leśnictwa bielskiego nazywanego również leśnictwem lądskim ze względu na jego siedzibę położoną we wsi Lady. Powstało kilka bardzo dokładnych map niektórych wsi leśnictwa, którym często towarzyszą również spisy właścicieli poszczególnych działek rolnych. Mapy odwzorowują podział gruntów mający swoje źródło w czasach pomiaru włócznej prowadzonej w XVI wieku w dobrach królewskich pod kierownictwem królowej Bony. Odznaczają się one wielką precyzją wykonania, co widoczne jest po ich nałożeniu na współczesne mapy cyfrowe. Znamienne jest, że pomimo 200 lat, które minęły od ich powstania, w zasadzie niezmiennym pozostał układ dróg oraz układ urbanistyczny wsi. Zasadniczej zmianie uległ natomiast podział na działki rolne. W czasie powstania map działalność rolnicza opierała się na wprowadzonej w epoce królowej Bony trójpółowce. W obrębie każdej wsi istniało kilka działów, na których w każdym roku wszyscy właściciele ziemi uprawiali tę samą roślinę, zachowując trzyletni okres zmianowania. Poszczególne działki dzieliły się na wąskie działki użytkowników ziemi. Zmiany w podziale gruntów rolnych wprowadziły dopiero reformy uwłaszczeniowe w II połowie XIX wieku i późniejsze XX-wieczne komasacje.

Mapy opracowane dla części wsi leśnictwa bielskiego zachowały się w zbiorach archiwalnych biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego. Zbiór nie jest kompletny. Prawdopodobnie prace kartograficzne prowadzone przez Michała Połchowskiego nie zostały ukończone ze względu na rozbiory i upadek w 1795 roku I Rzeczypospolitej.

Plan opracowany dla wsi Bielszczyzna oraz Górna i Dolna [Pasięka] jest o tyle interesujący, że pozwala na precyzyjne odtworzenie przebiegu części granicy pomiędzy Koroną Polską a Wielkim

mieszkańców określano nieraz mianem *Ličwiny*. W obrębie mapy znajduje się również teren folwarku *Putyska* (obecna nazwa urzędowa Puciska). Dwór, w którym zamieszkiwał dzie-

żawca królewskiego folwarku, znajdował się poza obecną wsią Puciska przy drodze prowadzącej z tejże wsi do Nowego Berezowa.

Obraz prawosławnej sieci parafialnej nad Bugiem i Narwią u schyłku XIX w.

Kontynuujemy rozpoczęte w numerze 5/2022 omawianie opisu parafii prawosławnych (i należących do nich świątyń) w gub. grodzieńskiej, opublikowanego przez biskupa Josifa (Sokołowa) w dziele „Grodzienskij prawosławno-cerkownyj kalendar’ ili Prawosławije w Brestsko-Grodzienskoj ziemi w koncu XIX wieku” (Woroneż 1899 r.). Autor, w latach 1891-1897 wikariusz eparchii wileńskiej z tytułem biskupa brzeskiego, podaje spisy miejscowości należących do parafii, liczbę wiernych, uposażenie kleru, często też opisuje przedmioty kultu, znajdujące się w cerkwiach i kaplicach. Interesujące są też informacje o okolicznościach budowy poszczególnych świątyń, ukazując bowiem społeczno-polityczne uwarunkowania, które wpływały na życie religijne wiernych Cerkwi wschodniej w XVIII – XIX w. Bp Iosif opisywał świątynie parafialne

i filialne wg świąt cerkiewnych, w naszej publikacji pogrupowaliśmy je wg istniejących wówczas parafii i przedstawiamy w układzie alfabetycznym wg nazw miejscowości, w których znajdowały się cerkwie parafialne.

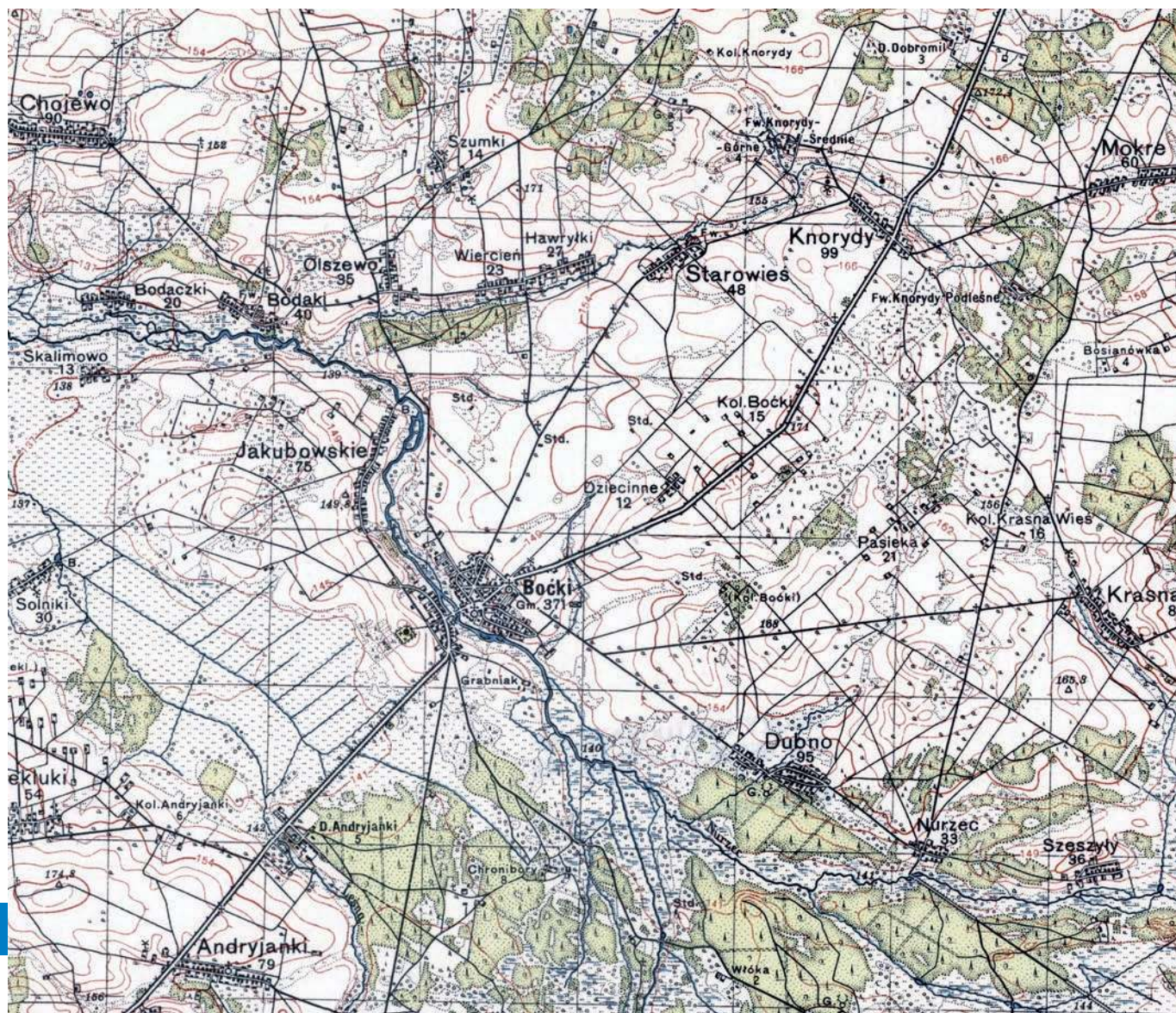
PARAFIA BOCKI

Bodaki, Chronibory, Dubno, Dziecinne, Hawryłki, Jakubowskie, Knorydy, Nurzec, Skolimowo, Starowieś, Szeszyły

Boćki – miejscowość w pow. bielskim, przy drodze krajowej nr 19. Nazwa przez ludność ukraińskojęzyczną wymawiana jak *Bot’ki* (Ботькі). Dawne miasto prywatne, które prawa miejskie otrzymało w 1509 r. od Iwana Sopihi (Sapiehy), wysoko postawionego urzędnika na dworze hospodarskim (tak w dokumentach ruskich tytułowano wielkiego

księcia litewskiego, ruskiego i żmudzkiego), od 1513 r. pełniącego też funkcję wojewody *podlaskiego, brzeskiego i in.* Od 1934 r. – wieś.

Wg obejmującego większe miejscowości zestawienia danych, które uzyskano podczas spisu w 1897 r., Boćki zamieszkiwało wówczas 2 636 osób (1 332 mężczyzn i 1 304 kobiety), w tym 1 409 izraelitów, 743 rzymskich katolików i 484 prawosławnych. (Prawosławni byli więc w mniejszości, co kontrastuje z sytuacją z okresu bliskiego uzyskaniu praw miejskich, gdy zdecydowanie przeważali Rusini – wg danych, którymi dysponował historyk Aleksander Jabłonowski*, w drugiej połowie XVI w. nosili oni prawie wyłącznie imiona i nazwiska w brzmieniu typowym dla ukraińskiego nazewnictwa osobowego). Mieszkańcy nadal zachowywali prawa mieszczańskie, ponieważ jednak w XIX w. Boćki pozostawały

stawały własnością prywatną, administracja rosyjska nadała im status *miasteczka*. Ta kategoria miejscowości nie była uwzględniona w publikacji szczegółowych wyników spisu, tak więc dane o języku czy stanie piśmienności mieszkańców nie są obecnie dostępne.

* A. Jabłonowski, Podlasie (województwo), cz. III, Warszawa 1910 (Źródła dziejowe, t. XVII: Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym, t. VI), rozdział „Stosunki etnograficzne”: *O charakterze etnicznym miast świadczą najwymowniej nazwy i imiona ich mieszkańców. (...) W m. Boćkach, pow. bielskiego, w r. 1577 (Ks. pob. 47), pomiędzy innymi, spotykamy następujące nazwy mieszczan (piwo warzących): mężczyzn – Kucz Dudka, Jacko Mamula, Paszko Naum, Chwedko Skiba, Czeladka, Pohorzec, Rafał Pysek, Paszko Żilicz, Jacko Nowik i t. p.; kobiet – Hryczycha, Karpicha, Sołohubka, Howoruszka, Czeladzina, Igielczyna, Judzianka, Hryciowa, Wiktorka, Gawlanka, Paszkowa, Klikowszczanka, Sieliwonkowa, Michałkówna, Mistrycha.*

15 (27, w XX i XXI w. – 28) sierpnia: Uspenija Preswjatyja Bohorodicy

[Święto obchodzone] W miasteczku Boćki, pow. bielski, dekanat drohiczyński, w cerkwi parafialnej. Cerkiew murowana, z taką samą dzwonnica, w kamiennym ogrodzeniu, została zbudowana w 1820 r. przez hrabiego Jana Potockiego, lecz nie w całości. W 1873 r. została przebudowana za

kwotę pochodzącą ze środków zgromadzonych w czasie zarządzania krajem przez hrabiego Michaiła Nikołajewicza Murawjowa (i z jego inicjatywy) na rzecz poprawy stanu cerkwi diecezji litewskiej. Znajdują się w niej szczególnie czczone lokalnie święte ikony św. Mikołaja i św. Antoniego Kijowsko-Pieczerskiego, a także ewangelia ołtarzowa, naczynia liturgiczne i kilka ksiąg, które otrzymano za administracji tego samego hrabiego. Namalowany na płótnie wizerunek św. Mikołaja, przymocowany do pokładu gwoździkami wzdłuż krawędzi, przedstawia świętego w całej postaci, w szatach hierarchicznych, prawą ręką błogosławiącego, lewą trzymającego św. Ewangelię, w drewnianej lipowej ryzie (koszulce), złożonej, dawnego malowania – wysokość 1 arszyn i 15 werszków, szerokość 1 arszyn i 6 werszków; ikona znajduje się w tej cerkwi od czasu jej budowy w 1824 roku, została zaś przeniesiona ze stojącej tu dawnej cerkwi, która została zniszczona przez pożar. Natomiast obraz św. Antoniego Kijowsko-Pieczerskiego został ufundowany przez parafian boćkowskich w 1856 r. – również jest namalowany na płótnie oprawionym w złożoną ramę; wysokość 1 arszyn i 6 werszków, szerokość 14 werszków. Oprócz nich jeszcze dwie święte ikony – Zaśnięcia Najświętszej Bogurodzicy i świętego, wszechchwalonego proroka i poprzednika Jana, są szczególnie szanowane przez pielgrzymów. Cerkiew znajduje się w odległości 16 wiorst od miasta Bielska.

Wierni w parafii: 1 094 mężczyzn i 1 047 kobiet, razem 2 141 w 13 osiedlach: Boćki, Bodaki, Hawryłki, Dubno, Dietin (Dziecinne), Knorydy, Mytyczka, Nurzec, Skalimowo, Stare Siolo (Starowieś), Chranibory, Szeszyły i Jakubowo (Jakubowskie)*; najdalej od cerkwi parafialnej oddalone są Szeszyły – o 8 wiorst.

W parafii znajdują się: cerkiew filialna, cmentarna – Ikony Wsich Skorobiaszczych Radost’ – w Knorydach; 7 szkół cerkiewnych: w Bodakach, Dubnie, Knorydach, Starym Siolu, Olszewie i Jakubowie, w których uczy się 102 chłopców i 31 dziewcząt, oraz szkoła ludowa w Boćkach. Kler składa się z dwóch osób: duchownego i psalmisty, z pensją 495 rubli i procentem od 75 rubli, ofiarowanych przez zmarłego duchownego Joasafa Tymińskiego, aby podczas modlitw wspominało go razem z jego bliskimi. Ziemia cerkiewna użytkowana przez kler obejmuje 37,48 dziesięcin, w tym: 1,60 dzies. pod zabudowę mieszkalną, 27,82 dzies. gruntów ornych, 3,62 dzies. łąk kośnych i około 4,30 dzies. ziemi byle jakiej; ponadto jest liczący ponad dziesięcinę sad owocowy i 4 dziesięciny łąk kośnych, które zostały oddane w użytkowanie kleru w okresie zarządu zawsze pamiętnego (*prisonopamjatnogo*) hrabiego Michaiła Nikołajewicza Murawjowa z dawnych posiadłości zlikwidowanego klasztoru reformatów w Boćkach.

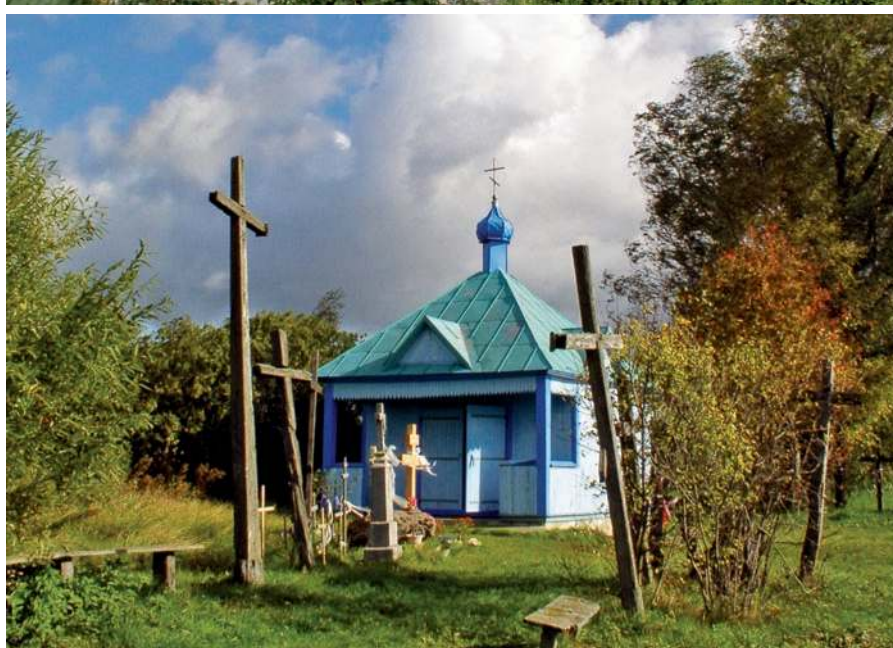
Cerkiew parafialna Zaśnięcia Przenajświętszej Bogurodzicy w Boćkach.
U góry: Kaplica na cmentarzu parafialnym.

Zbudowana w 1820 r. przez hrabiego Jana Potockiego – kamień węgielny pod budowę cerkwi został położony w 1819 r., zaś wyświęcenia świątyni dokonano w 1824 r.

Ze środków zgromadzonych w czasie zarządzania krajem przez hrabiego Michaiła Nikołajewicza Murawjowa – znany przede wszystkim jako okrutny likwidator polskiego powstania styczniowego na posadzie generał-gubernatora wileńskiego (1861-1865), za co został nagrodzony tytułem hrabiowskim, Murawjow inicjował i wspierał działania mające umocnić materialną pozycję rosyjskiej Cerkwi prawosławnej, a więc i budowę nowych świątyń. Wiadomo, że ze środków państwowych wydzielono wówczas na ten cel ponad 500 tys. rubli, prowadzone były też zbiórki wśród osób prywatnych. Przy wznoszeniu nowych cerkwi, jak też przy przebudowie istniejących stosowano szablony projekty inspirowane formami architektury sakralnej typowymi dla tzw. guberni centralnych, a więc rzeczywistej Rosji (Moskowszczyzny).

Mytyczka – miejscowość w ówczesnej gminie Dubiażyn, nie zaznaczana na mapach topograficznych i wyszczególniana chyba tylko w publikacjach rosyjskiego Grodzieńskiego Gubernialnego Komitetu Statystycznego: „Spisok ziemlewladienij Grodzieńskiej gubernii. Sostał P. Dikow” (1890) wymienia uroczysko Mityczki jako część gromady (*sielskoje obščestwo*) wsi Mołoczki oraz pos. Mityczki – mający kilku właścicieli niewielki majątek ziemski (32,5 dziesięciny gruntów ornych i siedzibnych). „Ukazatel nasilenym miestnostiam Grodzieńskiej gubernii s odnosiaszczimsia k nim nieobchodimymi swiedienijami” (1905) podaje, że w uroczysku Mityczka mieszkało 14 osób.

24 października – 5 listopada (w XX – XXI w. – 6 listopada): Ikony Bohorodici wsich skorbjaszczych radości

[Święto obchodzone] We wsi Knorydy, pow. bielski, dekanat drohiczyński, w cerkwi cmentarnej, należącej do parafii w Boćkach. Cerkiew drewniana, wzniesiona w 1872 roku przez miejscowego włościanina Pawła Cara. Znajduje się w niej szczególnie czczona ikona Przenajświętszej Bogurodzicy „Radość Wszystkich Strapionych”, do której bohomolni pielgrzymi – prawosławni i inne wiary

Knorydy: cerkiew cmentarna Ikony Bogurodzicy Wszystkich Strapionych Radość oraz kapłoczki nad krynicioju – istniejąca do 2016 roku, gdy uległa zniszczeniu na skutek podpalenia i nowa, zbudowana wg projektu Andrija Maruszczyka.

95. Dubno (gw. *d'ubno*, gen. *d'ubna*, loc. *d'ubni*, adi. *duš'eńs'ki*), woj. białostockie, gm. Boćki, ok. 16 km na południe od Bielska Podlaskiego, mieszkańców 399, domów 105, zabudowa skupiona, najbliższa szkoła w Nurcu. Wyznanie prawosławne (z wyjątkiem 2 rodzin katolików), par. prawosławna Boćki.

Dawna wieś chłopów magnackich w dobrach Boćki i folwark. Powstała zapewne na przełomie XV i XVI w. Pierwsza znana wzmianka pochodzi z 1512 r. W XVII w. przez pewien czas Dubno stanowiło ośrodek osobnych dóbr (19 wsi). W 1790 r. liczyło 32 dymy (Rkps DA-11630 k. 17v). Od 1915 r. na skutek ewakuacji prawie wszyscy mieszkańcy przez kilka lat przebywali w Rosji.

Podstawowym środkiem porozumiewania się mieszkańców między sobą jest gwara ukraińska.

Informatorzy: Aleksander Iwaniuk, ur. 1894; Wiera Popik, ur. 1926; Daria Krawczuk, ur. 1886; Teodor Muško, ur. 1908; Jakub Muško, ur. 1884; Ostap Bartoszek, ur. 1873; Aleksander Gajko, ur. 1930; Włodzimierz Zajączkowski, ur. 1933; Michał Muško, ur. 1914, i inni.

Opracował M. Kondratiuk w latach 1960 i 1966, uzupełniła I. Sawicka w 1971 r.

Kaplica cmentarna św. Męczennika Pantelejmona. Opis wsi Dubno w I tomie „Atlasu gwar wschodniostowiańskich Białostoczczyzny” (1980). U dołu: Krzyż przydrożny przy wjeździe do Staroho Seła (od strony Knorydy).

– szczególnie licznie przybywają w 10 piątek po święcie Zmartwychwstania Pańskiego, gdy odbywa się z tej cerkwi procesja do źródła, znajdującego się w niewielkiej odległości od cerkwi i uważanego za cudownie uleczające. W cerkwi ikona pisana na płótnie, wysokości 12 werszków, szerokości 10 werszków, która znajduje się tu od 1819 roku, od czasu budowy w tym miejscu pierwszej cerkwi; malarstwo szkoły włoskiej. Odległość od cerkwi parafialnej wynosi 6 wiorst.

*Parafia Boćki położona jest na pograniczu terenu zwarcie zamieszkanego przez etnograficznie ukraińską ludność prawosławną, stąd też niektóre z wymienionych w tym spisie miejscowości, położone na zachód od Boćków, miały już ludność mieszaną lub z niewielkim odsetkiem prawosławnych, który zmniejszył się jeszcze na skutek bieżenstwa w 1915 r. Wg danych spisu powszechnego z września 1921 r. skład wyznaniowy poszczególnych miejscowości wyglądał następująco: Boćki – 239 prawosławnych na 1719 mieszkań-

ców, Bodaki – 0/221, Hawryłki – 14/123, Dubno – 292/317, Dziecinne – 26/27, Knorydy (wieś) – 106/199, Knorydy (folwark) – 17/61, Knorydy Podleśne (folwark) – 26/31, Knorydy Średnie (folwark) – 18/37, Mytyczka – brak w zestawieniu, Nurzec – 105/109, Skolimowo – 1/80, Starowieś (Stare Seło) – 161/180, Starowieś (folwark) – 5/7, Szeszyły – 169/169, Chronibory – 0/23, Jakubowskie 6/342.

Opracowanie tekstu i zdjęcia
Jurij HAWRYLUK

Што так шуміт?

Дурень карти мішає...

Востатньому номерові писали ми про дурнюов. Но дурень то не оно нерозумни чоловік, але й вельмі популярна гра в карти. Тім тим разом буде про карти.

Колісь на сьолах зімовою порою, найчастієй у суботу, люде все збірались по хатах і колі баби пралі, а ді-

вчинята вишивалі, то отрокі і хлопці гралі в карти. Карти билі популярною розривкою і помню, што ще в 1980-х лієтніх вельмі охвуютно гралі в їх і стариєйши, і ми – дієті. Найчастієй гралі в *дурня*, але тоже у *вуйну* (в некоторых сьолах – *виклада-нець*), *вїєдму*, в *тищу* і всякі інакши

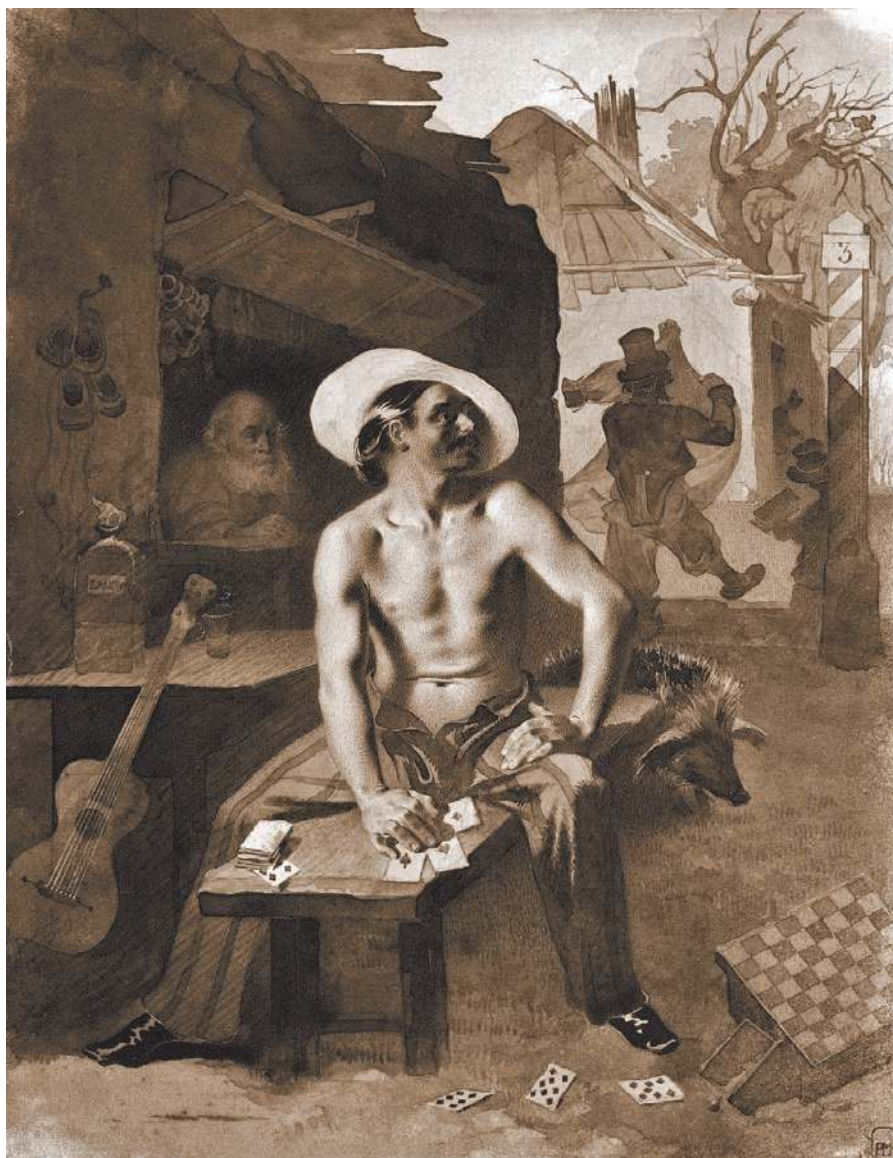
гри. Гралі за гроши, за ...запалкі (передусієм тогди, колі всіє мужчини – чи то молодієй, чи старієй, курилі папероси – што ж, такая была нездорова мода...), а тоже для самої розривкі. На певно варто било б попитаті наших найстариєйших люді на сьолах, колі і в што колісь гралі, і як то з тимі картами било, бо то тоже часть нашого фольклору. То ж помню, як колісь повторалі: «Не грайте в карти в пуєст, бо ж то гриєх». Значить ся, билі заборони, звезани з граньом. А може в карти не оно гралі, але й ворожили? Но сієте треба било б допитаті. Тут займемось оно словами, звезаними з граньом, котрих може вже не знає або й не помніт мнугох з тих, котри ще говорат по-своему.

У карти можна *грати* (*заграти*, *пограти*, *попограти*), *іграти* (*попойграти*), але можна тоже *шпарити* (*попошпарити*) або й *жарити* (*попожарити*). Самое слово *шпарити* значит тоє саме, што муєчно біті, але, як граєм у дурня – то ж б'єм чинюєь карту. А *жарити* то тоє саме, што шиковать ієдло на огньові на чуємсь тлустум (клустум) – чи то шмальцьові чи оліві (пуольське «*smażyc*») – *жарити скваркі*, *жарити картохлі*.

Коб заграти, потрієбна *колода*, значить ся всіє карти. *Колода* то тоже зрубане дерево без гуоля.

Стариєйши говорат, што колісь вони гралі колодою, в которуй було 36 карт, усієх по штири: *щиєсть*, *сїєм*, *вусієм*, *деветь* (*девятка*), *дєсеть* (*десятка*), *валєт*, *дама*, *король* і *туз*. Послі вже вуйшла такая з 54-ма картами (додатково билі: *два*, *три*, *штири* і *п'ять*). Друобни, неважни карти часто звалі *шмуєте*. *Шмуєте* то, зрештою, всьо малое, друобне.

Каждая карта в колоді має штири кольори. У мові люді, што живут між Гайнувкою а Бієльськом, то

Карти – для одного товариєька розвага, для іншого – біда і горе, зокрема, коли ще в поєднанні з горілкою: сорочки збудешся, а ще й у хліві проснешся. Саме такі моменти долі показав Тарас Шевченко у двох малюнках з серії «Притча про блудного сина» (XI 1856 – V 1857).

♥ *чирво* (черво), ♠ *віно*, ♦ *булко* (в сьолах коло Білеська – *бубно*) і ♣ *кресто*. *Чирво* (черво) то літературною «чирва» (czerwień, kier), *віно* – «вино», «піка» (wino, pik), *булко*, *бубно* – «бубна» або «дзвінка» (dzwonek, karo), а *кресто* – «жир», «трефа» (żołądź, trefl).

Того, хто грає в карти, називали в нас найчастіш з московської мови – *карт-тьожніком*.

Перед граньом усе треба карти *помішати* (*мішати* – тут у значенні «tasować»). *Што так шумім? Дурень карти мішає* – кажуть ще й тепер у Чижуов. Хто коли-небудь грав у дурня, знає, што той, хто програв, все мусів карти помішати – стуоль і тая приказка. Слово *мішати* мнуроззначне, бо мішати можна не оно карти, але й куліш ложкою в кострулі. Можна тоже мішати оне з другим («plątać»). А круом того сіте слово значит тоє саме, што «заважати» (так як у літературній мові – «мішати – заважати», пуольською «przeszkadzać» – *Не мішай, колі старієйши говорат*).

Колі карти помішається, то треба їх *роздати* (*роздавати*). А колі, приміром, грається в дурня, треба ще вибрати *козир* – найстаршу карту, котора б'є всіє. Говорилось тоже, што то *козирна карта*.

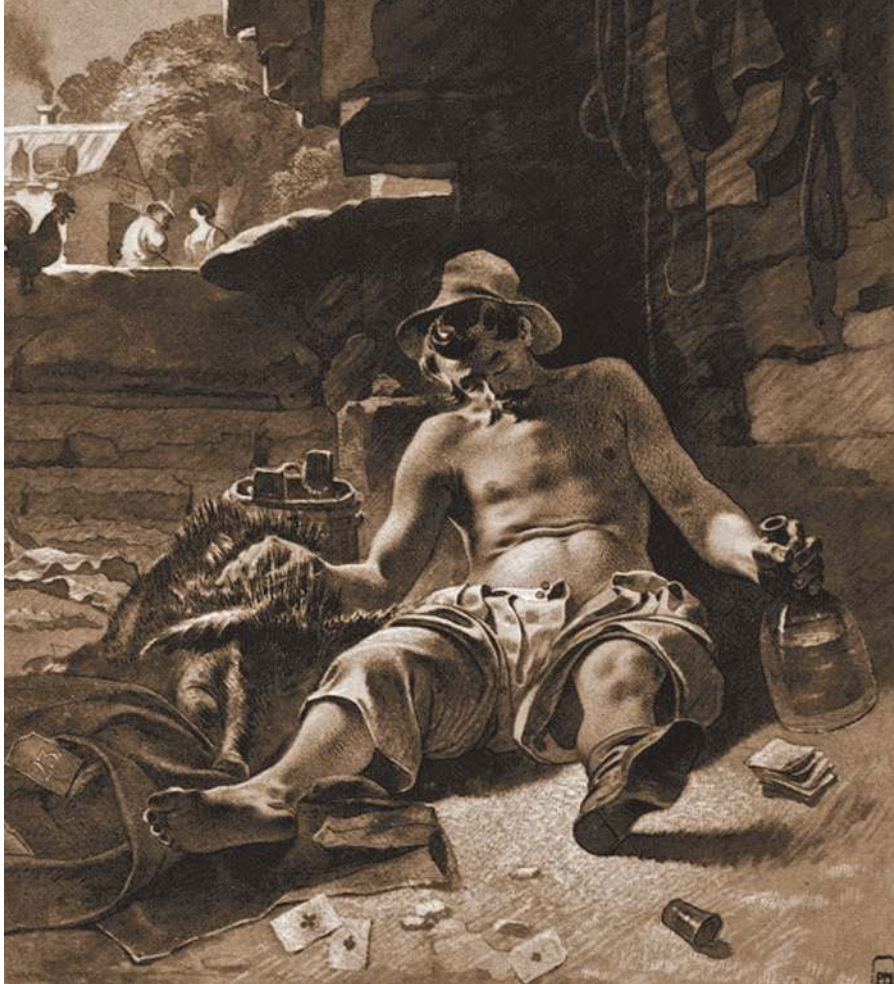
Гравши, можна *виграти* або *програти*. Можна тоже когось *обиграти*. Як ніхто не вигриває, то є *розигра* (літературною – «нічия», по-пуольські «gemis»).

Тепер у карти грається вже ри'дш. Наши люде, як і скруозь, мають або телевізора з серіалами, або інтернет, або телефона з всякіми грами і інакшими розривками. А менчим дітьом хватає туолькі забавок, што й карти зусім непотрібні.

Признаюсь, што я до сіх пуор граю з дитьміма в карти – в дурня або вуйну. І признаюсь, што ні я, ні вони, не знаєм, што то пуольською «dzwonek» або «каго», за тоє відаєм, што то булко чи кресто. Карти – вельмі добра форма провудіти час, передусім, колі день короткі, а надвориє темно і бридко. Тім замість пхати дітьом в руки смартфона, а послі оно нарикаті, што вони з його носа не висовують, може варто намовіти тих малих, коб пограті з нами в карти. Бо ж то розривка, которою могут займатіся всіє поколієня разом – од тих найменчих, по діда з бабою. А гравши, можна ще й при оказії поговориті по-свойому.

Людмила ЛАБОВИЧ

Авторка дотримується у записі орфо-епічних особливостей говірки с. Збуч

Карти по-козацькому

На найвідомішійшій «козацькій» картині – «Запорожці пишуть листа турецькому султанові» (Ілля Ріпін, 1880-ті), на столі, при якому сидить писар, бачимо й колоду гральних карт. І то не жарт – козаки картярями були завзятыми, однак, так само як і тогдишні поляки й інші нації Середньої Європи, грали картами німецького типу, в яких не було «дами», оно два «валети» – вижник і нижник (нім. Ober і Un-

ter), іншими були й нектори емблеми. Тому, хоч од XIX ст. всі картярі грають вже французькою колодою з емблемами ♥♠♦♣, в українській мові остали старші назви тих мастей: «чирва» – (нім. Rot) – у німецькій колоді також було серце, але то єдина емблема червоного (ортоєпічно – *чирвоного*) кольору; «вино» – (нім. Wein) – з емблемою у формі рисунку зельного листка винограду; «бубна» (Schel-

Валет і дама проєкту Георгія Нарбута

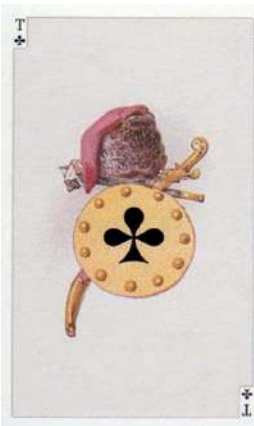

len) – рисунок бубонця (дзвоночка-бразкальця, що має форму порожньої металової кульки), «жир» (Eichel) – рисунок жолудя, на якому колись жирувала не оно дика, але й господарська худоба. В більсько-гайнувській околиці для останньої масті прийнялася назва «кресто», хоч на картах так насправду намальовані не *крест* (криж), оно конюшина (франц. trefle).

Саме остання масть заграє в українському фільмові «Пропала грамота», заснованому на однойменному оповіданні Миколи Гоголя – головний герой, козак Василь, грає там за душу з Відьмою, до того ж у добре відомого на Пудляшові дурня. Коли приглянутися, бачимо, що для виконання фільмового реквізиту були використані проєкти карт, які Георгій Нарбут намальовував у 1918 р., на замовлення гетьманського уряду Української Держави. Фігури у Нарбутовій колоді – українські типажі: як королі тут

гетьмани, валети – варіації «козакув мамаюв», дами – постаті зі старовинних портретів. Карти надруковані не були й сьогодні відомі оно їхні фотокопії. Советська влада довгий час не допускала до глядачів і самого фільму, бо хоч був знятий у 1972 р., до кінозалів, і то при невеликому числі показув, трапив аж у 1983-му.

Однак першим художником, який ще за «царської Росії» намальовував на гральних картах «українські типи», був харків'янин Микола Каразин. Той онук засновника Харківського університету у 1890-х роках опрацював «інтернаціональну» колоду, в якій на фігурах однієї з мастей зображені козацькі атрибути і постаті: шапка, шабля і булава на щиті (туз), сивовусий гетьман з булавою в руках (король), одягнена у яскравий народний костюм жінка (дама); валет у двох варіантах: молодий козак та парубок з зложеною косою на плечі. **Ред.**

Rynek w Biłsku u czterech

Wołodymyr SOSNA

Baba piwnia w koszyk wsadyła,
Na wóz czołowikowi wporumeń siła.
Kuń byżyt, duha treset'cia,
A czołowik z żunkoju smijet'cia.

Żelizniaki taraszczat,
U czterech wozamy na rynek jidut lude;
Wsio zminiałosia – uże
Taraszczaty ne bude.

Baba na korzinku pohledaje,
Tut kopu ijeć i kilo masła maje.
Jidut wozom, szczoś howorat –
Prawdu każut i ne sporat.

Trrr! Lejci napjaw,
W kiszeniach szczoś poszukaw.
Je! – Bere, lejci odpuskaje
I konia znów pohaniaje.

Za hodynu Biłsk uże majut,
Wozom w horod ujiżdżajut.
Bliżko rynku deś tam stali,
Konia z ohłobel wyprehali.

Piwnia baba zbaryszowała,
Para hroszy wtorhowała.
Jajcia i masło odion zabraw,
Para hroszy dobrych daw.

Baba ide, pokupku robyt,
Po rynku oczyma ono wodyt:
Myło i liter gazu kupyła,
Za piwnia hroszy rozmyniła.

Makrelu treba wziaty,
Bude ditiom choc szczo daty.
Kupy chliba szcze dodomu,
Ono ne każy nekomu.

Skło sztyrochliniejne treba wziaty,
Kob buło wydno w chaty.
Na kuneć pro zapałki zhanuła
I wże do woza powernuła.

Sili u wóz, wże odjżdzajut –
Tut kumu Handziu spotykajut.
Kuma na wóz siła
I tak dla kumy i kuma błahodaryła.

Bat'kuw dity wyhledali,
Na jakijś podarok ne dożydali.
Znajut, szczo mama chliba kupyła
I porumno podyliła.

Szczu na rynku tut spotkajesz –
Jacia, masło, syry majesz.
Je tut piwerń, je i kurka,
Je baraniacza toże skórka.

Baba z motkami stojała,
Talki z wowny prodawała...
Pro wsio trudno pryhanuty,
Szczu na rynku mohło buty.

Horczar iz hliny
Wsio tut maje:
Wertechi, zbanki, hładunki
Wystawlaje.

Połotna zwalkamy leżali –
Lude siłski prodawali.
Ne zabud' kupyty oliju –
Dawaj, w butel naliu!

Kadry z bilśkowoho rynku. Powerta-jemoś do wirszuw Wołodymyra Sosny z Paszkuwszczyny, kotory opysuje realiji, jakich wże nema, bo za ostanni desiatylytia swit zminywsia ne ono technolohiczno, ale toże polityczno i socijalno. Odyjszow u minule užowj (kuonny) transport, odyšli w minule gazniki, gaz (naftu), do kotorych kupowałosia u kilkalitrowych bankach, abo u butel naliwałosia. Zminywsia j rynek u Bilśkowy – jakim wun buw dokładno 60 lit tomu, pokazuje telewizyjny frahment „Bielsk Podlaski 1963” na YouTube, z opysom: „Film powstał w 1963 (informacja z archiwum TVP). Pochodzi z cyklu

programów podróźniczych „Tramp”. W produkcji nie ma informacji o realizatorach, ponieważ w większości starych programów nie było czołówek i tylówek, dlatego tak skąpe informacje na temat tytułu, autora, bohaterów filmu”. W roli naratorki realizatory zaanhażowali diwczynu, szczo przyjechała na nauku aż zo „Szlachty”, ale kadry z rynku ciekawy, tomu kilka z jich wzięli my na ilustraciju do wirsza.

Sam wirsz pro bilśkowy rynek u czetwer podajemo u awtorskiej formi zapysu – literamy pulśkoho alfabetu i z pewnym wzorowaniem na pulśkuj ortohrafiji, stul 'ó' u słowi 'wóz', ale 'u' w słowi 'kuń'. Wołodymyr Sosna, jak i Olha

Onacik, i nekotory inszy osoby, piszuczy po-swojomu ne zaznaczaje dyftonhuw, szczo polohszuje czytanie osobam z-pozu Pudlasza, a 'dyftonhomowci' i tak znajut (dohadajut'sia), szczo akcentowane 'i' j 'ó'/'u' treba jim czytaty jak 'ie' j 'uo'.

Korotko każuczy, teksty Wołodymyra Sosny – przykład, na jakomu mohut wzorowatysia lude, kotory, nezależno od swyich lit, choczut zacząty pysaty po-swojomu, czy to dla uczasty w konkursi „Pyszemo po-swojomu”, czy dla drukowania swyich tworyń rudnoju mowaju na storunkach „Nad Buhom i Narwoju”.

ReD.

Прилітає чорни ворон чисту воду піті

Prylitaje czorny woron czystu wodu piti...

Збираючи давні фольклор сюол на Пудляши, вдалося записати вельмі цікаву пісню про тяжку долю сіроти «Прилітає чорни ворон». Заспівала її Ольга (Олька) Охрим'юк з Чижуов, сама родом з сусіднього села Кленіки. Роджана в 1942 рокові співачка мнуого літ разом з чоловіком Іваном виступала з групою «Чижевляне» з Чижуов. Помніт вона ще мнужи'нь колісних пісень – веснушок («Бодай зазуля», «Мала пташина», «Ой чи всіє тие садонькі цвілі»), кусб'яних («Бієл-молодець сієно косіт»), жнівних («Ой чия то волока»), христінних («Чия то дирка», «Ой куме-куме», «Пришов кум до куми»), весільних, всяких коротеньких припі'вок і віршикув для діті («Люлі-люлі-люлі», «Кую, кую нуюжку», «Тосі-тосі-тосі», «Скакав куот через плуот»), а тоже й ліричних пісень («Оддала ж мене мат' у чужую сторону», «Чирвоная вішня з-пуд кореня зишла», «Там у мієсті на риночку ворон воду носіт», «І туди гора, і сюди гора», «Шум'ят верби коло греблі», «Розцвіла в саду вішня», «Ой по горам, по долинам», «Ой у лієсі при долині колихала дівчинонька двіє дітіні») і ще мнуого буольш.

Про пісню «Прилітає чорни ворон» співачка каже так: «Йїє ми співали на конкурсі, перше мієсце занялі. То казали, што то вельмі давня, бо є «ворон»».

Подаємо слова сієтої колісної пієсні про сіроту (кажди два остатні радкі повтараються):

Прилітає чорни ворон
Чисту воду піті.
Ой, як тяжко сіротіні
Без батенькув житі.

Чужий батько, чужий батько,
Ще й маті чужая,
Не шкодуют сіротіні,
Хоч ще й молодая.

Як сядут вони снадаті,
З дієткамі говорат,
А до мене сіротіні
Слова не промов'ят.

А як сядут обієдаті,
З дієткамі сміються,
А у мене сіротіні
Друобни сльози льються.

Збирajuczy dawny folklor siuoł na Puddaszy, wdałosia zapisati welmi cika-wu pi'sniu pro tiazku dolu siroty „Pryli-taje czorny woron”. Zaspiewała jijiє Olha (Olka) Ochrymiuk z Czyżuow, sama ro-dom z susiєdnioho sєła Kleniki. Rodža-na w 1942 rokowi spiwaczka mnuoho li't razem z czołowiєkom Iwanom wysta-pała z hrupoju „Czyżowlane” z Czyżuow. Pomnit wona szcze mnużyєń kolisnich pi-seń – wesnuszok („Bodaj zazula”, „Mała ptaszyna”, „Oj czy wsiє tyje sadońki cwi-li”), kusbjanych („Biєł-mołodec siєno ko-sit”), żniwnych („Oj czyja to wołoka”), chrystinnych („Czyja to dyrka”, „Oj ku-me-kume”, „Pryszow kum do kumy”), wesiєlnych, wsiakich koroteńkich prypiє-wok i wiєrszykuw dla diti („Luli-luli-lu-li”, „Kuju, kuju nuozku”, „Tosi-tosi-to-si”, „Skakaw kuot czerez pluot”), a toż

lirycznych piсеń („Oddała ż мене mat' u czużuju storonu”, „Czyrwonaja wisznia z-pud korenia zyszła”, „Tam u miєsti na rynoczku woron wodu nosit”, „I tudy hora, i siudy hora”, „Szumjat werby koło hrebli”, „Rozcwiła w sadu wisznia”, „Oj po horam po dolinam”, „Oj u liєsi pry dolini kołychała diwczynońka dwiє ditiny”) i szcze mnuoho buolsz.

Pro pi'sniu „Prylitaje czorny woron” spiwaczka każe tak: „Jjiє my spiwali na konkursi, persze miєscie zaniaли. To kazali, szto to welmi dawnia, bo je „woron””.

Podajemo słowa siєtoji kolisnioji pi'sni pro sirotu (každy dwa ostatni radki powtorajut'sia):

Prylitaje czorny woron
Czystu wodu piti.
Oj, jak tiazko sirotini
Bez bateńkuw żyti.

Czużyj bat'ko, czużyj bat'ko,
Szczє j mati czużaja,
Ne szkodujut sirotiny,
Chocz szcze j mołodaja.

Jak siadut wony snedati,
Z diєtkami howorat,
A do mene sirotiny
Słowa ne promowjat.

A jak siadut obiєdati,
Z diєtkami smijut'sia,
A u mene sirotiny
Druobny slozy lјut'sia.

Як пуйду я рано в поле
Роботу робіти.
Ой, як стану я плакати,
Всі̃м аньолам чуті.

Прилітає одін аньо́л
З високого неба:
– Чого плачеш, сіротіно,
Чого тобі̃ треба?

– Дав Буог тобі̃ руки й ноги
Ще й просві̃тли очи,
Робі, робі, сіротіно
Аж до темной ночі.

– Ой, коб же ж я, муой ане́ле,
День і нуоч робіла,
То вже й моя роботонька
Нікому не міла.

Кому цікаво послухати фрагменту сі̃тої піснї, знайде її̃ на сторуонці Пудляського наукового інституту. Заходім у закладку «Дослідження», послі «Традиційний фольклор гміни Чижі» – «Пісенний репертуар» – «Ой, як тяжко сіротіні без батенькув житі».

При оказїї заохвочуємо всі̃х награвати колісні піснї̃ (а і тоже учитись їх співати) – бо вже хутко забракне наших стари̃йших співачок, котори ще їх помнят.

Людмила ЛАБОВИЧ

Jak pujdu ja rano w pole
Robotu robiti.
Oj, jak stanu ja plakati,
Wsĩm aniołam czuti.

Prylitaje odin anioł
Z wysokoho neba:
– Czoho płaczesz, sirotino,
Czoho tobĩ treba?

– Daw Buoh tobĩ ruki j nohi
Szcze j proswĩtły oczy,
Robi, robi, sirotino,
Aż do temnoj nocy.

– Oj, kob że ż ja, muoj aniele,
Deń i nuocz robiła.
To wże j moja robotońka
Nikomu ne miła.

Komu ciekawo posłuchati frahmentu sĩtoji pĩsni, znajde jijĩe na storuonci Pudlaśkoho naukowoho instytutu. Zachodim w zakładku „Badania”, posli „Folklor tradycyjny gminy Czyże” – „Repertuar pieśniowy” – „Oj, jak ciężko sirotini bez bateńkuw żyti”.

Pry okaziji zaochwoczujemy wsĩch nahrywati kolisni pĩsnĩe (a i tożе uczytiś jich spiwati) – bo wże chutko zabrakne naszych starỹjszych spiwaczok, kotory szcze jich pomniat.

Ludmiła LABOWICZ

ЧИТАЦЬКА ТРИБУНА

Лист до мами

– Ой де ти так доню поїхала з хати? –
В чужую країну там щастя шукати.
Знайшла вже роботу? Чи маєш де спати?
Голодною ходиш? Вертайся до хати!!!
– Мамусю кохана, я на Підляшші
Ростуть тут ліси і зелене колосся.
Тут люди хороші і працею славні.
Тут є наш народ! Тут православні!!!
Посію я тут чорнобривії квіти,
Щоб знали усі – тут України діти.
Прости мене мамо, не вернись до хати,
Бо тут своє щастя хочу збудувати.
Знайшла я роботу, й коханого мужа,
А серце моє розквітло як та ружа.
До церкви ходили, бо нині неділя.
Приїдь, моя мамо, до нас на весілля.
Живу я в Орішкові, тут білая хата.
Приїдь, моя мамо – я буду чекати.

Юлія Юрдига

Hore nasze hore, jak na swity żyty?!

Wertując przed około czterdziestu laty monografię „Światopogląd jednostki w warunkach rozpadu społeczności tradycyjnej” (Warszawa 1972), napisaną przez urodzonego w Rybołach Wołodimięra Pawluczuka, natknąłem się na fragment pobożnej pieśni o grzesznej teraźniejszości i katastrofach grożących całemu światu. Nasz socjolog opatrzył ją obszernym komentarzem, wskazując na jej ludowy charakter, także wyjaśniając okoliczności powstania i wykonywania utworu: „Na świętej górze Grabarce w siemiatyckim powiecie, na wielkim odpuszcie gromadzącym tysiące wiernych z prawosławnych środowisk Polski, w sierpniową noc w blasku woskowych świec, wśród wysokich drzew i tysięcy ofiarnych krzyży lud śpiewa długie, monotonne, jednostajne pieśni religijne. Obok tradycyjnych starych pieśni, układanych prawdopodobnie przez mnichów, dziadów lub prawosławny kler, pojawiają się nowe, przepełnione katastroficznym, przerażającym obrazem świata, odtwarzające nastroje ortodoksyjnych prawosławnych. Nieporadny styl i język – którym jest zruszczona [zrosyjszczona] nieco miejscowa gwara – zdradzają ich pochodzenie: są to pieśni tworzone naprędce przez miejscowych chłopów, by tu, na świętej górze, w aurze cudowności i potęgi starej wiary wyrazić trapiące ich niepokoje, przestrzec innych i samych siebie przed zbliżającą się kosmiczną katastrofą”.

Pawluczuk przytacza „jedną z takich pieśni”:

Jak woźmutsia wojny
Nacznut wojowati,
Hore budiet ludiam
W mire prożywati.
 Jak woźmutsia bury
 I nacznut bujati,
 To cerkwy i kościoły
 Ne budut stojati.
Hore nasze hore,
Jak na swieti żyti,
I w cerkwach, w kościołach
Ne budut służyti.

Jak potianut suszy
Na zemle suchija,
To wysochnut reki
Choť jak by bystryja.
I wysochnut reki,
Wysochnut jeziora,
Chto żywe na swieti
To poznaje hora.
 Srebro i złato
 Budiet w polu blistati,
 Nichto ne najdetsia
 Iz zemli jeho wziati.
Nie budiet u poli
Ni trawy, ni wody,
Ne budiet u siołach
Ni skota, ni ludi.
 Ohniennyje zmiei
 Budut proletati,
 Oni hresznych ludiej
 Budut ujazwiti.

Wersy przytoczone przez Włodzimierza Pawluczuka, z informacją o pochodzeniu „ze zbiorów pieśni religijnych Iwaniuka z Malennik [Malinnyki] w powiecie bielskim”, to właściwie tylko fragment eschatologicznej pieśni pochodzącej z okresu międzywojennego. Jako dzieło twórczości rzeczywiście ludowej ma ona swoje warianty, zarówno gdy chodzi o treść, jak i fonetykę zapisu. O tym, jaki był alfabet użyty do zapisania fragmentu cytowanego w książce, informacji nie mamy, zapewne była to rosyjska azbuka, którą ukraińskojęzyczna ludność dawnego pow. bielskiego (do połowy lat 50. XX w. obejmował także Hajnowkę i Siemiatycze) przyswoiła przed I wojną światową, gdy w każdej większej wsi była jakaś szkoła, podlegała rządowi rosyjskiemu. Stąd też nasz badacz podał tekst w transkrypcji wg „półmiękkiej” fonetyki gwary rodzimych Ryboł, a nie „twardej” wymowy Malinnik.

Warianty alfabetem łacińskim (polskim abecedem) z wymową typową dla gwar ukraińskich z terenów na południe od Bielska i Hajnowki przepisał do swego zbioru mieszkający w Hajnowce Wasyl Stelmach – w jego ze-

szycie (kopia w zbiorach autora) są to „Pieśń nr 30” i „Pieśń nr 31”. Oba warianty mają ten sam tytuł „Isusie Chryscie” oraz początkową strofę „Isusie, moj Isusie, Isusie Nazarskij”. Z uwagi na rozbieżności w tekście postanowiliśmy opublikować oba warianty, zachowując ich wszelkie językowe i ortograficzne osobliwości, pochodzące zapewne z rękopisów, które wykorzystywał pan Stelmach (wg przekazanych przez niego informacji korzystał on z zapisów otrzymanych od mieszkańców Widowa, Wólki Nurzeckiej i Cisówki – ta ostatnia na terenach białoruskojęzycznych).

Wróćmy jeszcze na moment do książki Włodzimierza Pawluczuka, który pisał: „*Hore nasze hore, jak na swieti żyti – w cerkwach i w kościołach ne budut służyti*”. W słowach tych streszcza się tragedia prawowiernych wyznawców prawosławia, obserwujących upadek kultu i wiary, a co za tym idzie – upadek całego ich świata, któremu sens nadawał kult i obrzęd. Lud szuka metafizycznego czy kosmicznego potwierdzenia ostatecznego znaczenia obserwowanych w społeczeństwie zjawisk. Ludzie wpatrują się w nocne niebo, gwiazdy, pilnie obserwują wszelkie zjawiska w przyrodzie, szukając w nich potwierdzenia swych niepokojów, a jednocześnie znaków zbliżającej się kosmicznej katastrofy – na tyle silnych, by mogły przynajmniej przed końcem świata zawrócić niewiernych z fałszywej drogi, nawrócić ich do »prawdziwej« wiary w Boga”.

Dla poznania szerszego kontekstu, w którym przed około stuleciem powstała mistyczna pieśń, warto sięgnąć po cytowaną książkę, warto też szukać innych przykładów twórczości pozwalającej lepiej poznać przeżycia i twórci pokolenia, które po bieżenstwie powróciło w ojczyste strony, zastając tu zupełnie inny świat i w znacznej mierze przekazało swe lęki i obawy swoim potomkom.

Jurij HAWRYLUK

Pieśń nr 30

Isusie Chryście ← Efrema Sirina

Isusie, moj Isusie, Isusie nazaranskij
Pomiłuj Isusie, wieś mir Chryscijanskij (2 razy)
Isusie, moj Isusie, Isusie nazaranskij
Tierpieł ty Isusie za mir Chryscijanskij (2)
Tierpieł Ty za muki za wsioho naroda
Sokrotiłoś wremia pryjdu ety – hoda (2)
I wosprotiwiasia rodny swoj rodnoj
Pryjdu straszny wremia pryjdu ety – hody (2)
Hore nasze hore iszcze horszej bude
Kohda hresznych narod wsioj płakaty bude (2)
Wsieho tohda naroda budiet bolszaja zawiść
Złoj duch usielitca i pojdiot nienawiść (2)
A nychto niszaje kak sioj swiet naczałsia
I znaty nybude jak bude konczawsia (2)
Tipier stali ludi rozkoszno tot żyty
Oprowirhajut Boha stajut wsie hresziti (2)
O hore nasze hore jak na swity żyty
Pryszło straszne wremie jak Bohu służyty (2)
Odwierhnut i Cerkow Bożyja Zakony
Pryszło brato bijstwa budut straszny wojny (2)
Tohda ozwiritca rodny Syn na swoho Ojca
Tohda budiet swiato pieczalna hodyna (2)
I tohda powstaniat brat na swoho brata
Nie budiet od Boha hresznikam zapłata (2)
I woznienawidit sistra swoj siostry
Nijakoj nie budiet w narodi miłości (2)
I tohda wostaniat mat na swoju doczku
I doczka i maty budut pohibaty (2)
Tohda wstaniat w ludziach nawierny pryczyna
Winczalny rozwinczajutsia pojdiot miszanina (2)
Hore nasze hore jak na swity żyty
Pomintajte lude pryjde Boh sudyty (2)
Pryjde Boh sudyty wsiech siłoj swojeju
A pry konce swieta stanut złyje leta (2)
Jak wozmutsia wojny nacznu wojowaty
To Cerkwy, Koscioly nybudut stojaty (2)
Hore nasze hore jak na swity żyty
Jak w Cerkwach Kosciolach nybude służytyś (2)
Jak potianut suszy na zemlu suchuju
To wysuszat reki chot Ony bystryje (2)
I wysochnut reki wysochnut oziora
Chto żywoj na swietie toj poznaje hora (2)
Srebro złoto w polu, tot bude leżaty
Nichto ninajdiotsia z ziemli joho wziaty (2)
Niebudiet u siołach nie ludi ni skota
Ohniennyje zmieji budut prolitati,
Oni hresznych narod budut wjaziwłati (2)
Tohda budut ludi płakaty rydaty
Tohda budut w pomoszcz Boha przyzywaty (2)
Hore nasze hore jak na swity żyty
Pomintajte lude pryjde Boh sudyty (2)
Prawiednych i hresznych i niepokajannyh
Zabywszych Boha i joho ustawy
I tohda try hoda už smierti niebudet
Ludi z mierztyh wstanut wsie żywyja budut

Na dolinu stanut wsie pred Bożym Synom
Tak ich Boh rozdzielit, kak pastuch swe owcy
Na lewo na prawo na wsiaki biezkoncy (2)
Wostrubit Archanhił iz Lewa swjatocho
I wyjdiet Ancychryst nazwiesia Bohołoj (2)
I on swoje czudo pokazywat budiet
I smoły i lody prewraszczywat budiet
Niewiernych chryscijan przywati budiet (2)
Tohda soszlot Hospod dwa Proroka s nieba
Narod nastawlati narod nauczati
I skażet niewiertie u joho że rany
Niejdite niewiertie wiernyje Chryscijany
Bo to nie jeś rany no złyje obmany
Niewiertie niewiertie wiernyje Chryscijany
Wostrubit Archanhił iz prawnoho kraja
Niepiejtie wy smoły pojdiotie do raja
Woztrubit Archanhił hołosom drezuczym
Hore budiet ludom na ziemle stojaczym
Tohda Swiatoj Hospod na prestole staniet
I sudyty budiet i żywych i mierztyh
Chot mierztoje tieło rozsypany kości
Wsie ony czudiesno zyjduťsia k całości
Kotoryje ludi z prawdoj chwalit budut Boha
Tiem budiet otkryta u Carstwo doroha (2)
A hresznych ludi w adie prydadiaťsia
Za hrechy nażyty wo złych obratiťsia (2)
Prawiednyje ludi w niebie stanut żyty
Jak Anhily Bohu – molitsia służyty (2)
Za tajnu Hospodniu Apostołam szlu
Iz sierca z duszoju z blahosłowieniom molu (2)

Pieśń nr 31

Isusie Chryście z otkrow Joana Bohosłowa

Isusie, moj Isusie, Isusie Nazaranskij
Pomiłuj Isusie wieś mir Chryscijanskij
Pierwymi jeś muki i zawiść Naroda
Sokrotiłoś wremie ludiam hore tohda
Eto pryszło wremia stali ety hory
Woskresnica rodny swoj rodni, budut rozluczatca
Pryjdu straszny wremia pryjdu straszny muki
Ach hore nam hore iszcze horyj bude
Kohda hresznych narod wsioj płakati budiet
Usioho naroda toj bolszaja zawiść
Złoj duch usielitsia toj pojdiot nienawiść
Toj nie budut znati i hdie utikaty
I wsie stanut horko płakati rydati
Tipier stali ludi rospusno żyty
Otwierhnut Boha stanut wsie hresziti
Prowierhnut i Cerkow Bożyja Zakony
Za ich brata bijstwo za ich straszny wojny
I wostaniat Syn na ridnoho Ojca
Bohactwa, bolezn budut wam biež konca
Tohda wstaniat Otieć na swojoho syna
Tohda budiet w swietie pieczalna hodyna
Tohda wstaniat brat na swojoho brata
I budiet od Boha hresznikam zapłata

Hriszny lude w adi pryhodiat'sia – zapędzanie grzesznych dusz w piekielną otchłań na XVII-wiecznej polichromii cerkwi w Chotyńcu. Фото Ю. Гаврилюка

I woznienawidit sistra swojej siostry
 Nikohda nie budiet w narodi miłosci
 I tohda wostaniet Mat na swoju doczku
 Mati i wsie doczki budut pohibaty
 Tohda staniet w ludziach nawierno pryczyna
 Wienczalny rozwinczajutsia pojdiot miszanina (2)
 Hore nasze hore jak na swity żyty
 Opomnitieś lude, pryjde Boh sudyty
 Boh bude sudyty wsiech celocho swieta
 A pry konce swieta stanut złyje leta
 Jak nacznutsia bury i nacznut bujaty
 To Cerkwi Koscioly nybudut stojaty (2)
 Hore nasze hore jak na swity żyty
 Jak w Cerkwach Kosciolach nybude służytyś
 Jak potianut suszy wysuszat oziora
 Wysochnut i reki wysochnut na wieki (2)
 Jak wysochnut reki wysochnut oziora
 Kto żywoy na swity toj poznaje hora (2)
 Srebro złoto bude u polach bleszczaty
 I nichto ne schocze iz zemli podniaty (2)
 Nibudiet u polach ni trawy ni wody
 Nebude u siołach ni ludy ni skota (2)
 Ohniennyje zmiejy budut prolitati,
 Oni hresznych ludi budut wjaziwlati (2)
 Tohda budut ludi płakaty rydaty
 Tohda budut w pomoszcz Boha przyzywati (2)
 Hore nasze hore jak na swity żyty
 Pomintajte lude pryjde Boh sudyty (2)
 Prawiednych i hresznych i niepokajannyh
 Zabywszy Boha i jeho ustawy
 Tohda wsiem hresznikam hore bude żyty
 Tohda im try hoda do smerty dożyty
 Mołodyje ludi budut małowatca
 Od Bożych Zakonów budut uchylatca

Bożyje Proroki w Cerkwi zasijajut
 Prawiednyje ludi w niebie zaspiwajut
 Iz mierztych wostanut wsie żywyje budut
 Na strasznyj Sud stanut wsie pred Bożym Licom
 Tohda Boh rozdzielit jak owce od kozłów
 Na prawo na lewo na wieki biez koncow
 Wostrubit Archanhiel iz Lewoho boku
 I wyjdiet Ancychryst nazwiotsia Bohołoj
 I On swoji hora pokazywat budiet
 I smoły i lody przewrasywat budiet
 I On swoji rany pokazywat budut
 K siebie Chryscijany przyzywati budut
 Hospod szoszlot z nieba dwa Proroka cziti
 Narod nastawlati narod naucziti
 Niewiertie niewiertie u johu że rany
 Niewiertie niewiertie wiernyje Chryscijany
 Bo to nie jeś rany no złyje obmany
 Niewiertie niewiertie wiernyje Chryscijany
 Wostrubit Archanhiel iz prawoho boku
 Niepiejtie wy smoły, pojdiotie do raja
 Wostrubit Archanhiel hołosom dreżuczym
 Hore budiet ludiom na ziemle stojuczym
 Tohda Swiatyj Hospod na prestole staniet
 I budiet suditi i żywych i mierztych
 I wsio mierzte tielo rozsypany kości
 I wsie ony pryjdu do swojey celości
 Kotoryje ludi łozno chwalat Boha
 Nie prawiednym ludiam zakryta doroha
 Prawiednyje ludi iz Chrystom syjdutsia
 Bolezni tierpienia skorbi uznienutsia
 Prawiednyje ludi w Carstwie wozsijajut
 Zło dielny narody wo ad powpadajut
 Prawiednyje ludi w niebie budut żyty
 Wo wiek budut Hospoda Boha sławiti.

З організованого життя над Бугом і Нарвою

Союз українців Підляшшя

Дотації на 2023 рік

14 грудня 2022 р. Міністерство внутрішніх справ і адміністрації РП подало до відома інформацію про розподіл дотацій на проекти національних меншин. Союз українців Підляшшя отримав кошти на вісім завдань: «Діяльність Союзу українців Підляшшя»; «Зустрічі з підляським фольклором, українською традицією і поезією»; «Видавання українського часопису Підляшшя «Над Бугом і Нарвою»»; «Майстер-класи української культури для дітей і молоді «До джерел»»; «Фестивали української культури і традиції на Підляшші»; «Діяльність аматорських художніх колективів»; «Поточне функціонування Інтернет-порталу Союзу українців Підляшшя»; а також «Інтернетні радіопередачі українською мовою «Українське слово»».

«Бог ся рождає, зірка сіяє»

16 грудня в Більському будинку культури відбувся XVIII Міжшкільний конкурс колядок «Бог ся рождає, зірка сіяє» (на фото). Був він спрямований до ви-

конавців українських колядок з початкових шкіл, у яких ведеться навчання української мови як мови національної меншини.

У цьогорічному конкурсі взяли участь діти з Початкової школи № 4 у Більську, Шкільно-дошкільного комплексу в Черемсі та Громадської початкової школи св. св. Кирила і Методія в Білостоці. Лауреатами змагання стали:

III місце: Лена Чиквин, Катерина Парфінюк, Амелія Будзовські, Габрієла Остапкович. II місце: Дует у складі Магдалена Мартинюк і Ксеня Парфінюк

Категорія «класи I-III»

II місце:

- Ксеня Парфінюк
- дует у складі: Магдалена Мартинюк і Ксеня Парфінюк

III місце:

- Наталія Лаврешук
- ансамбль у складі: Конрад Северин, Наталія Білокозович, Мартина Сахарчук, Лідія Мельник
- ансамбль у складі: Лідія Іванюк, Олександра Теле-

шевська, Дем'ян Латковський, Лаура Олексаша

Категорія «класи IV-VI»

I місце:

- Катерина Парфінюк
- II місце:
- Ніколя Голодок, Вікторія Гаврилюк, Поля Филімонюк
- Лена Чиквин
- Габрієла Остапкович
- III місце:
- Лена Чиквин, Катерина Парфінюк, Амелія Будзов-

ські, Габрієла Остапкович

- Анна Решетніков, Юлія Монахович, Наталія Савчук

Вирізненьня:

- Уршуля Баран, Юлія Керделевич, Ніна Пушкаревич
- Гаврило Керделевич

Категорія «класи VII-VIII»

I місце:

- Іларія Токаюк, Магдалена Степанюк, Наталія Лапінська, Олександра Касперук, Софія Роциць

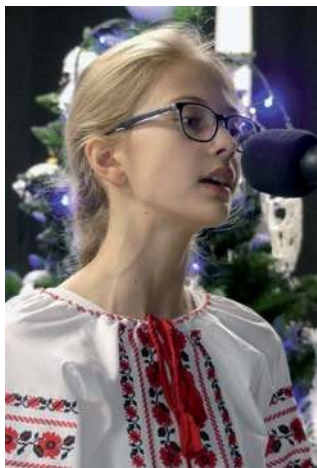
II місце:

- Єва Гіза, Вікторія Бондарук, Габрієла Новосад

III місце:

- Мая Єрмаловська

III місце: Мая Єрмаловська
III місце: Наталія Лаврешук

Організатором конкурсу був Союз українців Підляшшя. Відбувся він у рамках проекту «Майстер-класи української культури для дітей і молоді «До джерел»» дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП та фінансовій підтримці Маршалківського управління Підляського воєводства.

Заняття в рамках програми «До джерел»

У грудні в підляських школах, в яких відбуваються заняття української мови як рідної, продовжувалися етнографічні та рукодільні заняття для дітей і молоді. 14 грудня у Шкільно-дошкільному комплексі в Черемсі відбулися майстер-класи, на яких учні, що вивчають українську мову як рідну, готували традиційну підляську колядну зірку. 16 грудня черемуські діти прикрашували різдвяні пряники. 19 грудня їх відвідав святий Миколай з пода-

рунками – того дня у школі в Черемсі відбулися українські миколайки, під час яких усі учні, які вивчають українську мову, отримали святкові подарунки від Союзу українців Підляшшя.

21 грудня відбулися майстер-класи для дітей з українських класів Початкової школи № 4 у Більську. Повела їх Зоя Майстрович з Рудут. Розповідала вона, як колись прикрашували хати напередодні Різдва Христового, коли не були ще популярними святкові ялинки. Народна майстриня показала, як зробити традиційні павуки з соломи. Діти з українських класів вчилися робити солом'яні прикраси та прості павуки. При нагоді співали українські колядки.

22 грудня діти з українських класів IVa і Va більської школи відвідали Підляський інститут культури в Білостоці, де вчилися народних танців та забав з Підляшшя, а також дивилися виставку ткацтва та ознайомлювалися з надбужанським народним костюмом з Підляшшя. Організаторами заходів для дітей з Більська були Союз українців Підляшшя та Початкова школа № 4 у Більську.

Усі майстер-класи відбулися завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП та при фінансовій підтримці Маршалківського управління Підляського воєводства у рамках проекту «Майстер-класи української культури для дітей і молоді «До джерел»».

Проекти СУП у 2022 році

31 грудня 2022 р. завершилася реалізація щорічних проектів Союзу українців Підляшшя. У 2022 році завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП українська організація реалізувала вісім завдань:

- «Діяльність Союзу українців Підляшшя»;
- «Зустрічі з підляським фольклором, українською традицією і поезією», у рам-

ках якого пройшли «Вечори колядок» у Більську та Білостоці, Декламаторський конкурс «Українське слово» у Більську та Конкурс української пісні «З Підляської криниці» у Більську;

- «Видавання українського часопису Підляшшя «Над Бугом і Нарвою»» – у 2022 році двомісячник був доступним повністю в кольорі та можна було його придбати в пунктах мережі «Kolporter» на території цілої Польщі та від січня 2022 р. – в електронному варіанті на сайті eprasa.pl;

- «Майстер-класи української культури для дітей і молоді «До джерел»», м.інш. з багатьма цікавими пропозиціями етнографічних занять, майстер-класів та екскурсій для дітей з пунктів навчання української мови;

- «Фестивалі української культури і традиції на Підляшші», у рамках якого організовано найбільші культурні події українського середовища: «На Івана, на Купала» в Дубичах-Церковних, Фестиваль української культури на Підляшші «Підляська осінь», «Джерела – Українські традиції і трансформації» в Черемсі та аж шість концертів української музики та презентацій українського театру: в Рогачах, Кноридах, Дубні, Милейцях, Слохах Аннопольських та Сім'ятичах;

- «Діяльність аматорських художніх колективів»;

- «Поточне функціонування Інтернет-порталу Союзу українців Підляшшя», на якому творилася галерея фотографій з нагоди 30-річчя української організації та 40-річчя зорганізованого українського національного руху на Підляшші;

- «Інтернетні радіопередачі українською мовою «Українське слово»», які кожного тижня можна було слухати на каналі YouTube Союзу українців Підляшшя та які були продовженням програм, що 12 років з'являлися в ефірі православного Радіо Ортодоксія (Radio Orthodoxia).

У 2022 р. Союз українців Підляшшя реалізував також два проекти, фінансовані з бюджету Підляського воєводства. Маршалківське управління в Білостоці підтримало завдання:

- «Майстер-класи української культури для дітей і молоді «До джерел»»;
- «Ансамбль «Гілочка» – хореограф». Метою проекту було створення при Українському фольклорному ансамблєві «Гілочка» з Черемхи танцювальної групи та вивчення трьох танців. Заняття з дітьми вела Вікторія Гарасим'як з Рівного в Україні. Як відбувалися репетиції, можна було слухати в передачі «Українська думка» з 25 грудня 2022 р.

Окрім Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП та Маршалківського управління Підляського воєводства, у 2022 році проекти Союзу українців Підляшшя підтримало Посольство України в Республіці Польща, а також багато різних місцевих установ (міських або гмінних управлінь) у тих місцевостях, у яких відбувалися українські заходи.

Допомога з Фінляндією для України

11 січня 2023 р. до Більська прибули два транспорти гуманітарної допомоги з міста Йюенсуу у Фінляндії. Привезено, в першу чергу, одяг та речі до лікарень. Союз українців Підляшшя черговий раз став посередником в передачі допомоги в Україну. Його активісти разом з волонтерами – біженцями з України, а також працівниками мережі крамниць «Arhelan» розгружували транспорт та завантажували його в дорогу в Україну.

Співпраця з Фінляндією та допомога Союзу українців Підляшшя біженцям та Україні триває майже від самого початку війни російської держави та українського мирного населення, тобто вже майже рік. Досі відбулося майже 10 транс-

портів гуманітарної допомоги з Фінляндії, у передачі яких посередником була українська організація.

«Добрина» колядувала на допомогу Україні

13 січня учасники фольклорного ансамблю «Добрина» з Білостока та їхні друзі колядували на новорічних забавах у Білостоці, між іншими в клубі «Гвінт», де під гаслом «Нраjem tuolki po swojemu!» відбулася «Велика Маланка». Заколядовані гроші колектив переказав на допомогу Україні, яка воює з російським агресором.

Колядні концерти Союзу українців Підляшшя

14 січня в сільській світлиці в Милейчицях відбувся «Вечір колядок», поєднаний із карнавальною забавою. Виступили на ньому «Гілочка» з Черемхи, «Вервочки» з Вуорлі та місцеві виконавці: «Незабудки» з Нурця-Станції і «Веселка» з Нурця-Станції. Після колядного концерту до танцю заграла Капела Боров'ян (Kapela Wogowian) з Сім'ятич.

Концерт відбувся у співпраці Союзу українців Підляшшя з Війтом Гміни Милейчиці, Гмінним осередком культури в Милейчицях та місцевими гуртками сільських господарів.

16 січня у Більському будинку культури в Більську під гаслом «З Різдвом Христовим та Новим Роком» пройшов черговий український «Вечір колядок», тим разом з участю дітей, які вивчають українську мову

як рідну у Більську, та колективів, що діють під опікою Союзу українців Підляшшя. З різдвяно-новорічним репертуаром виступили дошкільнята з українських груп Дитячого садочка № 9 у Більську, учні українських класів Початкової школи № 4 ім. А. Міцкевича в Більську, а також вокальна група Українського ансамблю пісні і танцю «Ранок» з Більська, фольклорний колектив «Родина» з Дуб'яжина та новий ансамбль «Думка», що минулого року виник під опікою Союзу українців Підляшшя та керівництвом Юлії Панасюк з Рівного. Концерт зібрав ушент заповнену залу. Головним його режисером була керівник ансамблю «Ранок» Єлизавета Томчук.

Організатором колядної презентації був Союз українців Підляшшя, співорганізаторами: Більський будинок культури, Початкова школа № 4 ім. А. Міцкевича в Більську та Дитячий садочок № 9 у Більську.

20 січня відбувся черговий «Вечір колядок», тим разом у Клубі «Сеньйор плюс» у Дубні в гміні Ботьки. Виступили на ньому «Думка» з Більська, «Родина» з Дуб'яжина, «Добриня» з Білостока та «Вєрвочки» з Вуорлі. Захід продовжувався ще після виступів на сцені при спільній вечері, яку підготували Устина Юрчук та члени Клубу «Сеньйор плюс» – співорганізатора події.

22 січня відбулися аж три концерти. У Гмінному осередку культури в Рогачах українські колядки і щедрівки заспівало п'ять колективів: «Гілочка» з Черемхи, «Вєрвочки» з Вуорлі, «Родина» з Дуб'яжина, «Думка» з Більська з солістками Юлією і Лідією Панасюк, а також гурт «З лісу» з Варшави. Концерт зорганізував Союз українців Підляшшя разом з Гмінним осередком культури в Милейчицях.

Того самого дня в Гмінному осередку поширення культури в Нурцю-Стан-

ції виступили місцеві «Незабудки», а крім того «Гілочка» з Черемхи, «Думка» з Більська та гурт «З лісу» з Варшави. Організатором п'ятого вже «Вечора колядок» був Союз українців Підляшшя, співорганізатором – Гмінний осередок поширення культури в Нурцю-Станції.

22 січня відбувся ще один колядний концерт – тим разом в Центрі громадської активності в Білостоці (на фото). Виступили на ньому діти з білостоцьких пунктів навчання української мови при Інтеграційному садочку № 26 та з Початкової школи № 9 в Білостоці. Заколядував також шкільний хор Громадської початкової школи св. св. Кирила і Методія в Білостоці, у якому співають діти, які вчать як рідної або української, або білоруської мови. Традиційно заспівала «Добриня» з Білостока, господар заходу. На «Вечорі колядок» показали теж два білостоцькі хори, що їх веде Віта Коцюбайло: Молодіжний хор православної парафії Святого Духа у Білостоці та ансамбль «Кантанта Амон».

Кожного року на «Вечорі колядок» виступають не лише місцеві виконавці, але також запрошені гості з України та інших регіонів Польщі. Цього року колядки під акомпанемент гітари виконав незрячий соліст Миколай Барбуца. Він сам родом з Олександрії в Кіровоградській області, та потрапив до Білостока на початку війни Росії проти України. З Варшави приїхав новий фольк-гурт «Монисто», який представив сучасні аранжування українських колядок.

Концерт провів Білостоцький відділ Союзу українців Підляшшя. Його головним організатором був Лука Бадовець. Допомогали активістки з колективу «Добриня», які підготували солодкий почастунок для всіх присутніх.

29 січня пройшов сьомий «Вечір колядок» – тим разом у світлиці в Мошоні Панській. Виступили «Гілочка» з Черемхи, «Луна» з Парцьова та «Незабудки» з Нурця-Станції. Разом з Союзом українців Підляшшя концерт зорганізувало Товариство «Мошонка». Його ініціатором був член Головної управи Союзу українців Підляшшя, Анатолій Карп'юк з Білостока, сам родом з Мошоні Панської.

Колядні концерти відбулися завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Ялинка для українських дітей

21 січня в Початковій школі № 4 ім. А. Міцкевича у Більську відбулася новорічна ялинка для українських дітей зі школи та з Садочка № 9 «Лісова поляна» у Більську (на фото). Були гри, забави і танці під українську музику. Спеціально на цей захід, зокрема дошкільнята і молодші школярі, підготу-

вали карнавальні костюми. Учасників відвідав Святий Миколай, який подарував присутнім гарні святкові подарунки. Як кожного року, їх отримали всі учні, що вивчають українську мову як рідну, не лише в Більську, але також у Черемсі та Білостоці.

Новорічні презенти підготував Союз українців Підляшшя дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП в рамках проекту «Майстер-класи української культури для дітей і молоді "До джерел"».

Підляський науковий інститут

Бібліотека Підляського наукового інституту збагатила численними науковими виданнями

Протягом літа та осені 2022 року бібліотека Підляського наукового інституту збагатила численними науковими виданнями. Були вони безплатно передані різними дослідницькими установами з Польщі.

Бібліотека ПНІ поповнилася виданнями переданими, зокрема, Університетом в Білостоці, Університетом Марії Кюрі-Скłodовської в Люблині, Університетом Миколая Коперника в Торуні, Інститутом національної пам'яті, Південно-східним науковим інститутом в Перемишлі. Ще раніше численні наукові видання передавав для ПНІ Центр Східної Європи Університету Марії Кюрі-Скłodовської в Люблині.

Завдяки цим щедрим дарам бібліотека ПНІ збільшилася на кількості нових книжок та десятків примірників журналів. Бібліотека Підляського наукового інституту створюється від початку його діяльності. Її існування фінансується завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Відбулись майстер-класи «Як писати по-своєму?» з проф. Любов Фроляк і поетесою Зоєю Сачко

4 грудня 2022 р. в Міській публічній бібліотеці в Більську на Підляшші відбулись треті літературні майстер-класи «Як писати по-своєму?» в рамках Підляського літературного конкурсу «Пишемо по-своєму». Це була нагода, щоб поповнити свої знання про українські підляські говірки, та довідатися, як писати «по-своєму» літературні твори.

Майстер-класи, присвячені характеристиці підляських українських говірок та їх специфіці, провела проф. Любов Фроляк – мовознавець-діалектолог, дослідниця українських говірок (у тому числі підляських), випускниця Донецького національного університету, науково-дидактичний працівник Кафедри слов'янського мовознавства Інституту Мовознавства і Літературознавства Університету Марії Кюрі-Скłodовської в Люблині (на фото внизу).

Проф. Любов Фроляк показала, як представляються говірки території між Бугом і Нарвою на фоні українських діалектів, охарактери-

зувала їх, показуючи головні риси, які свідчать про їхній український характер. Це була неповторна нагода, щоб донести наукові знання про українські говірки Підляшшя до ширшого загалу та поговорити на цю тему з видатною дослідницею підляських говірок.

Другу частину майстер-класів, присвячену писанню літературних творів, провела Зоя Сачко – поетеса з Більська (на фото зверху). Літературні твори вона пише підляською говіркою, є авторкою кількох поетичних книжок: «Пошукі», «Над дном похільона», «Ще одна весна», «Поєми», «Пока» та прозової книжки «А колісь так било».

Поетеса розповіла присутнім про свій літературний шлях, заохочую-

чи спробувати писати різними говірками, представила свої літературні видання та зачитала низку своїх літературних творів. Це була неповторна нагода, щоб почути твори поетеси в її авторському представленні.

Вірші Зої Сачко, яка родом з села Вуолька коло Вуорлі, віддають клімат колишнього підляського села. Звертає увагу велике багатство та метафоричність мови поетеси, яка ціле своє життя намагається показати, що говірку можна влучно використовувати в літературній творчості.

Зустріч з авторкою стала нагодою, щоб ширше поговорити про питання, пов'язані з переданням говірки в літературі, способом запису підляського мовного різноманіття і взаєминам «діалекти – літературна мова». Довга дискусія з участю учасників зустрічі показала різні точки зору на тему присутності говірки в літературі, її зв'язку з літературною мовою, та відкрила багато питань, пов'язаних хоча б з процесом мовної полонізації, що веде до занепадання говірок.

Організатором події було Товариство «Підляський науковий інститут», партнером Союз українців Підляшшя, співорганізатором Міська публічна бібліотека в Більську на Підляшші. Конкурс відбувається як одна із трьох дій публічного завдання «Промоція української мови та культури Під-

ляшшия», що фінансується з коштів Національного інституту свободи – Центру розвитку громадянського суспільства в рамках Урядової програми Фонд громадських ініціатив NOWEFIO на 2021-2030.

Збірник присвячений науковій та дидактичній праці проф. Ф. Чижевського поповнив бібліотеку Інституту

VI Підляська українська наукова конференція стала нагодою для поповнення бібліотеки Підляського наукового інституту. Збагатила вона на збірник присвячений науковій та дидактичній праці відомого люблинського мовознавця, довголітнього завідувача Кафедри української філології Університету Марії Кюрі-Скłodовської в Любліні проф. Фелікса Чижевського.

Збірник «Język i kultura pogranicza. Profesorowi Feliksowi Czyżewskiemu w 45-lecie pracy naukowej i dydaktycznej» виданий під редакцією Агнешки Дудек-Шумігай. Він містить не лише статті присвячені діяльності ювіляра та бібліографію його праць за 1975-2018 рр., але також кілька наукових статей, переважно люблинських вчених.

При нагоді конференції проф. Ф. Чижевський подарував бібліотеці ПНІ також цінний збірник проф. Григорія Аркушина з Луцька «Сказав, як два зв'язав. Народні вислови та загадки із Західного Полісся і західної частини Волині».

До 15 березня 2023 р. продовжено термін

Підляського літературного конкурсу «Пішемо по-своєму»

Продовжено термін подачі робіт на Підляський літературний конкурс «Пішемо по-своєму». Літературні твори, написані «по-своєму», тобто підляською українською говіркою, можна подавати до **15 березня 2023 р.**

Конкурсні роботи з приміткою ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНКУРС слід: передати організатору конкурсу (Підляський науковий інститут, Більськ на Підляшші, вул. Кринічна 14) або відправити поштою на адресу Інституту, або надіслати на електронну адресу Конкурсу: poswojomu@gmail.com

Також змінено правила Конкурсу. Внесено відповідні зміни до графіку, вилучено вимогу анонімізації робіт, уточнено порядок подавання конкурсних робіт, оновлено інформацію про нагороди для переможців.

Метою Підляського літературного конкурсу «Пішемо по-своєму» є заохотити людей, котрі знають і використовують українські підляські говірки, до літературної творчості власною мовою. Умовою участі є надіслання щонайменше одного оригінального літературного твору писаного українською говіркою Підляшшя.

Детальну інформацію про конкурс можна знайти на сайті організатора Товариства «Підляський науковий інститут» www.pninstytut.org у закладці «Популяризація». Там доступні також оновлені положення конкурсу.

Конкурс відбувається як одна із трьох дій публічного завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя», що фінансується з коштів Національного інституту свободи – Центру розвитку громадянського суспільства в рамках Урядової програми Фонд громадських ініціатив NOWEFIO на 2021-2030.

Промоція Підляської науково-літературної нагороди та популяризації її лавреатів за 2022 рік на порталах bielsk.eu та українського тижневика «Наше слово»

У грудні 2022 р. на порталах bielsk.eu та українсько-го тижневика «Наше слово» була проведена промоція Підляської науково-літера-

турної нагороди та популяризація її лавреатів за 2022 рік. На головних сторінках цих порталів розміщено банери, опубліковано також спонсорські статті про Нагороду з інформацією про лауреатів за 2022 рік з їх фотографіями. Відповідні пости з'явилися також на акаунтах обох Інтернет-видань у Фейсбуці.

Заснування та присуджування Нагороди є однією із трьох дій публічного завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя», що фінансується з коштів Національного інституту свободи – Центру розвитку громадянського суспільства в рамках Урядової програми Фонд громадських ініціатив NOWEFIO на 2021-2030 роки.

Директор ПНІ взяв участь у засіданні комісії меншин Сейму

13 грудня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович взяв участь у засіданні Комісії національних та етнічних меншин Сейму РП. Засідання було присвячене розгляду інформації голови Головного статистичного управління щодо попередніх результатів Національного перепису населення та житлового фонду 2021 р., інформації Міністра внутрішніх справ і адміністрації щодо проблем словацької меншини в Польщі та плану роботи Комісії на 2023 р.

У пункті щодо перепису 2021 р. д-р Г. Купріянович, як співголова Спільної комісії уряду та національних та етнічних меншин, звернув увагу на дуже загальний характер представлених попередніх результатів перепису щодо національно-етнічної структури, де подано лише поділ на ідентифікацію польську, непольську та невизначену. Він підкреслив, що серйозною проблемою є велика кількість людей з невизначеною національно-етнічною ідентифікацією, яка сягає майже 10%

населення. Торкнувся також питання порівняльності результатів переписів, зазначивши, що попередній перепис проводився за іншою методологією, ніж перепис 2021 року.

Директор ПНІ на LXXIX засіданні Спільної комісії уряду та меншин

14 грудня відбулося LXXIX засідання Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин. Як співголова Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин та представник української меншини у цій комісії, взяв в ньому участь директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович.

У порядку денному засідання була низка питань, важливих для меншин, серед яких: інформація Міністра освіти і науки про стан викладання німецької мови як мови національної меншини, інформація Головного статистичного управління про стан роботи з представлення національно-етнічного складу Польщі в рамках Національного перепису населення та житлового фонду 2021, інформація про розподіл дотацій MBCiA на виконання у 2023 р. завдань, спрямованих на захист, збереження і розвиток культурної ідентичності національних та етнічних меншин та збереження і розвиток регіональної мови; а також про можливість збільшення коштів на виконання цих завдань, інформація про використання додаткових назв топонімів мовою меншини на знаках уздовж публічних доріг у гмінах, внесення до Реєстру гмін, де використовуються назви мовами меншин, інформація про виконання урядової Програми соціальної та громадянської інтеграції ромів у Польщі на 2021-2030 роки. Д-р Г. Купріянович виступав у більшості пунктів порядку денного LXXIX засідання Спільної комісії.

На Інтернет-порталах bielsk.eu та українського тижневика «Наше слово» проведено промоцію Підляського літературного конкурсу «Пішемо по-своєму»

Промоцію Підляського літературного конкурсу «Пішемо по-своєму» проведено у грудні 2022 р. на порталах bielsk.eu та українського тижневика «Наше слово». Розміщено там банери про конкурс, опубліковано спонсорські статті, а також відповідні пости на акаунтах у Фейсбуці.

Конкурс відбувається як одна із трьох дій публічного завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя», що фінансується з коштів Національного інституту свободи – Центру розвитку громадянського суспільства в рамках Урядової програми Фонд громадських ініціатив NOWEFIO на 2021-2030 роки.

Зміна назви та статусу організації

28 грудня рішенням Районного суду в Білостоці до Крайового судового реєстру вписано зміну назви та новий статут Підляського наукового інституту. Зараз офіційна назва організації звучить: Підляський науковий інститут (Podlaski Instytut Naukowy). Рішення про зміну назви та схвалення нового статуту прийняли Загальні збори членів, що відбулися 5 листопада 2022 р. в Більську.

Реалізація завдань завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП

3 1 січня 2023 р. Підляський науковий інститут завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП реалізує п'ять публічних завдань: «Поточна діяльність Товариства «ПНІ»», «Підляська українська наукова конференція», «Підляський архів і бібліотека», «Іменні традиції підляського села XVIII-XX століть», «Інтернет-сайт Товариства «ПНІ»».

Номінація д-ра Миколи Рошенка на звання «Особистість року 2022» у категорії «Наука»

Д-р Микола Рошенко отримав номінацію Капітули редакцій газет «Kurier Poranny» та «Gazeta Współczesna» на звання «Особистості 2022 року» в категорії «Наука».

Д-р М. Рошенко – український історик і філолог, родом із підляських Кліщель, заслужений дослідженнями історії, української культури та мови Підляшшя, лауреат Підляської науково-літературної нагороди за 2022 рік у категорії «Наукова діяльність», він також є почесним членом Підляського наукового інституту. У 2022 році він відзначав ювілей 80-річчя.

Про імплементацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин на комісії нацменшин Сейму

10 січня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович взяв онлайн участь у засіданні Комісії національних та етнічних меншин Сейму Республіки Польща. Зустріч була присвячена імплементації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин у Польщі. Д-р Г. Купріянович, як співголова Спільної комісії уряду та національних та етнічних меншин, наголосив на значенні Хартії як надзвичайно важливого інструменту для захисту та збереження такого невід'ємного елементу «багатства та традиції Європи» як меншинні і регіональні мови, які також є елементом спадщини Республіки Польща. Він також звернув увагу на існуючі проблеми з імплементацією Хартії в Польщі, а також на низьку обізнаність про існування Хартії та факт, що вона є елементом правового порядку Республіки Польща.

Директор ПНІ на новорічній зустрічі Президентської пари

25 січня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович – як співголова Спільної комісії уряду та національних та етнічних меншин та представник української меншини – взяв участь у новорічній зустрічі Президента Республіки Польща Анджея Дуди та його Дружини з представниками Церков і релігійних організацій та національних та етнічних меншин у Польщі. Д-р Г. Купріянович традиційно виступив з промовою-побажаннями від імені національних та етнічних меншин та громадськості, що користується регіональною мовою. (Більше про подію на стор. 3-4).

На комісії меншин Сейму про питання освіти білоруської та української меншин

25 січня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купрія-

нович взяв участь у засіданні Комісії національних та етнічних меншин Сейму Республіки Польща. Порядок денний засідання включав, зокрема: розгляд інформації Омбудсмена щодо скарг і заяв щодо національних та етнічних меншин у 2020-2022 роках, розгляд інформації Міністра освіти і науки про становище та проблеми освіти української та білоруської меншин у Польщі та розгляд інформації Міністра освіти і науки про можливість спільного навчання української та білоруської мов учнями української та білоруської меншин та громадянами України і Білорусі шкільного віку, які проживають на території Республіки Польща. Д-р Г. Купріянович, як співголова Спільної комісії уряду та національних та етнічних меншин і представник української меншини, брав голос у всіх вищезазначених питаннях.

Товариство Спадщина Підляшшя

Майстер-класи колядок з Вірою Ничипорук

8 грудня 2022 р. в Міській публічній бібліотеці в Більську відбулися майстер-класи співу з Вірою Ничипорук з Малинник. Їх учасники вчилися колядок і так званих «припівок», тобто давніх дохристиянських колядок, які колись співалися під час колядування там, де протягом останнього року народилася дитина або було молоде подружжя. Були це пісні з Малинник та околичних місцевостей.

Зустріч пройшла в рамках проекту «Малинницька музична традиція – пісні Віри Ничипорук». Були це вже останні відкриті майстер-класи, які від травня до середини грудня 2022 р. реалізувало Товариство Спадщина Підляшшя дякуючи коштам Міністерства куль-

тури і національної спадщини РП з Фонду промоції культури.

Партнерами події були Товариство друзів скансену в Козликах, Союз українців Підляшшя та Міська публічна бібліотека в Більську.

Колядний концерт у Доброводі

11 грудня у Доброводі відбувся екуменічний концерт колядок. На зустрічі співачки Ніна Явдосюк та Валентина Климович навчали місцевих різдвяних пісень, напр. архаїчної колядки, яку кілька десяти років тому співали під час колядування для молоді подружньої пари. Також можна було почути декілька колядок у виконанні Ніни Явдосюк та її учениці Улити Харитонюк.

На зустрічі в Доброводі всі її учасники спільно співали як православні, так і ка-

толицькі колядки з попередньо підготовлених пісеньників та куштували смачних місцевих справ, що їх приготували добрихвідські господині. Кожен знайшов щось для себе.

Організатором заходу була Пушчанська школа традиції, ведена Товариством Спадщина Підляшшя у співпраці з Національним інститутом музики і танцю в рамках Програми Академії Кольберга 2022, що його веде Форум традиційної музики та Майстерня традиційної музики і танцю. Партнером події була сільська світлиця в Добриході.

Виступ Ніни Явдосюк та Улити Харитонюк відбувся в рамках стипендії «Майстер – учень» Національного інституту культури та спадщини села, реалізованого у **липні-грудні 2022 р.** У рамках стипендії Улита Харитонюк регулярно відвідувала народну співачку з Добриводи Ніну Явдосюк, від якої переймала різножанровий традиційний репертуар.

«Підляські страви з хлібної печі»

Наприкінці **грудня 2022 р.** вийшла друком книжка «Підляські страви з хлібної печі». Знайшлося в ній 17 ре-

цептів на традиційні страви з Підляшшя, які колись господині пекли в печі. Це м.інш. «товканіця», «галушкі», «голубці», «приснякі», «буслови лапи» та ін. Рецепти розробила Варвара Андерюк, все опрацювала Єва Степанюк.

Книжка підсумувала дії Товариства Спадщина Підляшшя, яке в 2022 році провело велику кількість заходів, пов'язаних зі збереженням кулінарного надбання регіону. **Улітку** в осідку в Пухлах відбувся цикл печницьких майстер-класів, під час яких пічники та їхні учні будували хлібну піч. Згодом проведено кулінарні майстер-класи, на яких приготовано різні традиційні страви, характерні для сільської кухні Підляшшя. Колишніх страв з хлібної печі можна було поспробувати під час «Фестивалю традиційної кухні», який відбувся **4 вересня** в Пухлах.

Книжка видана трьома мовами – польською, українською та білоруською. Назви страв записані українською говіркою.

Видання створено за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках Програми транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2014-2020 під

час реалізації проєкту «Вектор у минуле. Розвиток традиційної культури як чинника зростання туристичного потенціалу». Публічне завдання співфінансувалося також за кошти Підляського воєводства.

Електронний варіант книжки доступний за посиланням:

<http://podlasie.org/2022/12/29/minikisiazka-kucharska/>

Календар на 2023 рік

Окрім кулінарної книжки, у **грудні 2022 року** Товариство Спадщина Підляшшя видало настінний календар

«Підляські страви з хлібної печі». Знайшлися в ньому фотографії традиційних страв, які були приготовані в рамках майстер-класів у Пухлах.

Видання календаря відбулося в рамках проєкту «Культурні майстер-класи як спосіб збереження місцевої спадщини регіону Біловезької пуці» за програмою «Європейський сільськогосподарський фонд на користь розвитку сільських територій: Європа, що інвестує в сільські території». Публічне завдання співфінансувалося також за кошти Підляського воєводства.

Товариство друзів скансену в Козликах

У Козликах з'явиться історичний водяний млин

У **2022 році** в Загороді в Козликах над Нарвою продовжувалися роботи, пов'язані з реконструкцією традиційного водяного млина з 1908 р., який початково знаходився у селі Шершені коло Сім'ятич на річці Мошона.

Як проходять роботи, можна дивитися на сторінці ФБ «Skansen Kozliki» www.facebook.com/skansen-kozliki

Реконструкція проходить у рамках проєкту Товариства друзів скансену в Козликах під назвою «Підвищення туристичної привабливості Скансену в Козликах шляхом відбудови пам'яткових об'єктів, пов'язаних з помелом зерна».

Колядування у селах коло Загороди

7 січня 2023 р. група молодих активістів з Товариства друзів скансену в Козликах, але також з Товариства Спадщина Підляшшя та Союзу українців Підляшшя, колядувала з зіркою в околицях місцевостях: Ступніках, Козликах і Кожині, виконуючи українські пісні з Підляшшя та України (на фото). Метою колядування було не лише підтримати традицію, але й зібрати кошти на допомогу Україні, яка майже рік воює з російським агресором. Друга акція, з участю м.інш. колективу «Добрина», відбулася в Білостоці **13 січня**. Гроші з обох колядувань було переказано Фондації «Магія Карпат».

(ред.)

Фото: Л. Лавович, Ю. Гаврилюк, Архів СУП.

«Над Бугом і Нарвою» – про нас і по-нашому!

«Над Бугом і Нарвою» то часопис створений 1991 року молодими українцями з міст і сіл поміж Бугом, Біловезькою пуцею і північними берегами Нарви – видаваний для всіх, хто тут проживає й цікавиться суспільним життям, історією і культурними справами україномовного населення.

«Nad Buhom i Narwoju» – pro nas i po-naszemu!

„Nad Buhom i Narwoju” to dwumiesięcznik stworzony w 1991 roku przez środowisko młodych Ukraińców urodzonych na terenie pomiędzy Bugiem, Puszcą Białowieską i północnymi brzegami Narwi – adresowany do wszystkich, kto interesuje się życiem społecznym, historią i kulturą ukraińskojęzycznych mieszkańców historycznej ziemi bielskiej, drohiczyńskiej, mielnickiej i brzeskiej, znanych zresztą nie tylko pod dawnym mianem Rusinów i współczesnym Ukraińców, ale też Małorusinów, Białorusinów lub po prostu prawosławnych.

KOLPORTER

Na Podlasiu nasze pismo można kupować w kioskach i innych punktach sprzedaży prasy firmy „Kolporter” na terenie powiatu bielskiego, hajnowskiego, siemiatyckiego oraz miasta Białegostoku (np. w sklepach Arhelan, PSS Społem), a także w Centrum Kultury Prawosławnej w Białymstoku.

W innych województwach: w Białej Podlaskiej, Chełmie, Gdańsku, Gorlicach, Górowie Iławeckim, Krakowie, Legnicy, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Przemyślu, Rzeszowie, Sanoku, Szczecinie, Warszawie, Włodawie, Wrocławiu. Najpewniejszy sposób to oczywiście prenumerata.

Український часопис Підляшшя «Над Бугом і Нарвою» Ukrainiskie Pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Виходить шість разів у рік ❖ Ukazuje się sześć razy w roku
PL ISSN 1230-2759

ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77
nadbuhom.pl nadbuhom@nadbuhom.pl (+48) 502 565 547

Редакція: Юрій Гаврилук (головний редактор), Вікторія Гаць, Андрій Єкатеринчук, Людмила Лабович (секретар), Анна Паб'ян, Юрій Плева.

Редакція: Wiktoria Gać, Jurij Hawryluk (Jerzy Gawryluk – red. nacz.), Andrzej Jekaterynczuk, Ludmiła Łabowicz (sekretarz), Anna Pabjan, Jerzy Plewa.

Видавець/Вydawca: Союз українців Підляшшя / Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77 E-mail: biuro@zup.org.pl WWW: zup.org.pl

Zrealizowano dzięki dotacji z budżetu państwa ❖ Зреалізовано завдяки дотації з державного бюджету РП.

Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji ❖ Публікація виражає лише погляди автора/ів і не може ототожнюватися з офіційною позицією Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. ❖ Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji.

Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає. ❖ Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Andare Studio Grafiki i Reklamy, ul. Senatorska 40/91, 00-095 Warszawa. Nakład: 1200 egz.

ПЕРЕДПЛАТА – 2023 – PRENUMERATA

Річна передплата на території Польщі коштує 60,00 злотих (PLN). (6 номерів). При замовленні передплати за короткий період число номерів треба помножити через 12,00 злотих. Архівні номери – 3 зл. (один номер) + витрати на доставку. **Річна передплата** в Україну та Білорусь – 100,00 PLN. **Річна передплата** у інші держави – 40 EUR або \$50,00, або їхня рівновартість (авіапошта).

Банківський рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402 (у назві платежу просимо вказати ім'я, прізвище і точну адресу для висилки та період, якого стосується платіж).

Формат номера для перерахунків з-за кордону: PKOPPLPW PL 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Вплати з-за кордону просимо виконувати лише безпосередньо на банківський рахунок. Про інші варіанти, будь ласка, заздалегідь домовляйтеся з Видавцем.

Організації, парафії та інші колективи можуть робити замовлення потрібної кількості примірників за окремою домовленістю про умови пересилки і оплати. З усіма запитаннями звертайтеся на е-адресу nadbuhom@nadbuhom.pl, номери телефонів (+48) 502 565 547 або 609 048 496, або пишіть листи на адресу Видавця.

Roczna prenumerata krajowa kosztuje 60,00 zł (PLN). W przypadku prenumeraty na okres krótszy liczbę numerów należy pomnożyć przez 12,00 zł. Numery archiwalne – 3 zł (sztuka) + koszt wysyłki.

Roczna prenumerata Ukraina i Białoruś – 100,00 PLN.

Roczna prenumerata do pozostałych krajów – 40 EUR lub 50 USD (poczta lotnicza).

Rachunek bankowy wydawcy: Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402 (w tytule wpłaty prosimy podać imię, nazwisko i adres, na który ma być wysłana prenumerata oraz okres, którego dotyczy wpłata).

Format rachunku bankowego dla wpłat z zagranicy: PKOPPLPW PL 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402. Wpłat z zagranicy prosimy dokonywać wyłącznie na rachunek bankowy. Inne formy należy uzgadniać z Wydawcą.

Z pytaniami w sprawie prenumeraty indywidualnej, zamówień grupowych oraz pomocy w rozpowszechnianiu prosimy zwracać się na adres e-mail nadbuhom@nadbuhom.pl, numery telefonów (+48) 502 565 547 lub 609 048 496, a także listownie.

